

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΠΑΤΡΩΝ
UNIVERSITY OF PATRAS

ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΜΟΥΣΕΙΟΛΟΓΕΙΑΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΘΕΜΑ:

«ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ
ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ

Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΧΙΟΥ»

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ: Γιανοπούλακη Χρυσοβαλάντου

ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ: Γιαννούκου Ιωάννα

Πόργος, 2020

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Μέσα από αυτές τις λίγες σειρές, θα ήθελα να ευχαριστήσω όλους όσους με στήριξαν για την εκπόνηση και ολοκλήρωση της πτυχιακής μου εργασίας καθώς με αυτή κλείνει και ο κύκλος σπουδών μου στο Τ.Ε.Ι. Δυτικής Ελλάδος, που πλέον έχει μετατραπεί σε Πανεπιστήμιο Πατρών. Πρώτα από όλα θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά την επιβλέπουσα καθηγήτριά μου, κυρία Γιαννούκου Ιωάννα, για την εμπιστοσύνη της στο θέμα της πτυχιακής μου εργασίας. Ακόμη, θα ήθελα να ευχαριστήσω και τους υπόλοιπους καθηγητές που μέσα από τις γνώσεις τους, κατά τη διάρκεια των ακαδημαϊκών μου χρόνων, μου μετέδωσαν πολλά σημαντικά πράγματα. Επίσης, ένα ευχαριστώ αξίζουν και οι φίλοι μου για τη συμπαράσταση και τη κατανόηση τους όλο αυτό το διάστημα. Τέλος ένα μεγάλο ευχαριστώ αξίζουν οι γονείς μου και ο αδερφός μου που ήταν δίπλα μου όλα αυτά τα χρόνια δίνοντας μου δύναμη για να φτάσω ως το τέλος και να πετύχω τους στόχους μου.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η παρακάτω πτυχιακή εργασία συμβολίζει την ολοκλήρωση των σπουδών μου στο Τ.Ε.Ι. Δυτικής Ελλάδας στο Τμήμα Διοίκησης Οικονομίας και Επικοινωνίας Πολιτιστικών και Τουριστικών Μονάδων, που πλέον έχει αναβαθμιστεί στο Πανεπιστήμιο Πατρών σε τμήμα Μουσειολογείας και αναφέρεται στη τουριστική ανάπτυξη και στις επιπτώσεις που μπορεί να προκαλέσει και στη συνέχεια αναλύεται το νησί Χίος στο θέμα της τουριστικής του ανάπτυξης.

Η παρακάτω εργασία, διακρίνεται σε τέσσερα κεφάλαια. Το πρώτο κεφάλαιο αναφέρεται στον τουρισμό στο γενικό του πλαίσιο. Με άλλα λόγια, αναλύεται το φαινόμενο, ο ορισμός, ο σκοπός του τουρισμού, η ιστορική του εξέλιξη, τα χαρακτηριστικά του και οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού. Ακόμη, γίνεται αναφορά και στον ορισμό του τουρίστα. Επιπροσθέτως, αναφέρεται στους παράγοντες που επηρεάζουν την τουριστική ανάπτυξη.

Συνεχίζοντας, στο δεύτερο κεφάλαιο αναλύονται οι επιπτώσεις τουρισμού οι οποίες διακρίνονται σε οικονομικές, περιβαλλοντικές, κοινωνικές και πολιτιστικές. Το τρίτο κεφάλαιο συγκεκριμενοποιείται στη τουριστική ανάπτυξη της Χίου προς τις τουριστικές τοποθεσίες, παραλίες και δραστηριότητες που διαθέτει, καθώς και στα τοπικά παραδοσιακά προϊόντα με κυριότερο τη μαστίχα και στα μνημεία του νησιού. Ακόμη, αναφέρεται στις περιβαλλοντικές επιπτώσεις του νησιού, στα προβλήματα που εμποδίζουν τη τουριστική του ανάπτυξη και στη βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη. Γίνεται ανάλυση, στους όρους φέρουσα ικανότητα και αειφορική ανάπτυξη και στη προσέγγιση του ρόλου του τουριστικού σχεδιασμού σε έναν προορισμό. Σε αυτό το κεφάλαιο προτείνονται μερικοί βασικοί τρόποι για να προβληθεί το νησί.

Τέλος, το τέταρτο κεφάλαιο αναφέρεται κατά κύριο λόγο σε προτάσεις για την ανάπτυξη του νησιού ειδικά σε δύο σημαντικές περιοχές. Όλα τα παραπάνω διεξάχθηκαν από πηγές και πληροφορίες από ελληνική και ξένη βιβλιογραφία αλλά και από αξιόπιστες ιστοσελίδες που αναφέρονται αναλυτικά στο τέλος της εργασίας.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Ο τουρισμός αποτελεί μία δραστηριότητα που μπορεί να προσφέρει διαφορά σημαντικά οφέλη σε έναν προορισμό αλλά και να προκαλέσει αρνητικές επιπτώσεις εάν δεν υπάρχει καλά οργανωμένος τουριστικός σχεδιασμός. Οι επιπτώσεις αυτές, μπορεί να είναι οικονομικές, περιβαλλοντικές, κοινωνικές και πολιτιστικές. Επίσης, παρουσιάζει ποικιλομορφία καθώς συνδυάζει διάφορα τουριστικά ενδιαφέροντα που οδηγούν στις εναλλακτικές μορφές τουρισμού. Έχει διάφορα χαρακτηριστικά και η ανάπτυξη του επηρεάζεται από κάποιους παράγοντες. Η παρακάτω εργασία αναφέρεται πιο συγκεκριμένα στη τουριστική ανάπτυξη της Χίου και στα περιβαλλοντολογικά της προβλήματα που προκαλούνται από τον τουρισμό. Σε έναν προορισμό είναι σημαντικό να υπάρχει συνδυασμός του τουρισμού με τη βιώσιμη ανάπτυξη ώστε ο τουρισμός να επιφέρει καλύτερα αποτελέσματα σε αυτόν τον τόπο.

Λέξεις-κλειδιά: Τουρισμός, Επιπτώσεις, Τουριστική Ανάπτυξη της Χίου

ABSTRACT

Tourism is an activity that can make a significant difference to a destination but also have a negative impact if there is no tourism planning. These impacts can be economic, environmental, social and cultural. In addition, has diversity as it combines various tourist interests that lead to alternative forms of tourism. It has various characteristics and its development is influenced by several factors. The following work deals more specifically with the tourist development of Chios and its environmental problems caused by tourism. . At one destination it is important to combine tourism with sustainable development so that tourism can deliver better results in this place.

Keywords: Tourism, Impacts, Chios Tourism Development

Περιεχόμενα

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ	2
ΠΡΟΛΟΓΟΣ.....	3
ΠΕΡΙΛΗΨΗ	4
ABSTRACT	5
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	8
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ-ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	9
1.1. Έννοιες Τουρισμού	10
1.1.1. Εννοιολογικοί-Οικονομικοί Ορισμοί Τουρισμού	10
1.1.2 Τεχνικός ορισμός του τουρισμού.....	12
1.2 Ορισμός Τουρίστα	12
1.2.1 Εννοιολογικός ορισμός τουρίστα.....	12
1.2.2 Τεχνικός ορισμός τουρίστα	13
1.3 Ιστορική εξέλιξη του τουρισμού	14
1.4. Σκοπός τουρισμού	15
1.5. Μορφές τουρισμού	16
1.6 . Ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τουρισμού.....	17
1.7. Παράγοντες που επηρεάζουν στην ανάπτυξη του τουρισμού	18
1.8. Η ανάπτυξη του τουρισμού στο μέλλον.....	22
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ-ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ	24
2.1. Οικονομικές επιπτώσεις τουρισμού	25
2.1.1 Συναλλαγματικές εισροές	25
2.1.2 Φορολογικά έσοδα για το κράτος.....	28
2.1.3 Περιφερειακή Ανάπτυξη	29
2.1.4 Διαρροή Χρημάτων – Διασύνδεση Τουρισμού με Άλλους Κλάδους	30
2.2. Περιβαλλοντολογικές Επιπτώσεις Τουρισμού	32
2.2.1 Φυσικό Περιβάλλον	33
2.2.2 Ανθρωπογενές περιβάλλον.....	34
2.3. Κοινωνικές Επιπτώσεις τουρισμού	35
2.3.1 Τρόπος ζωής και αξίες.....	36
2.3.2. Ηθική Συμπεριφορά	38
2.4. Πολιτιστικές Επιπτώσεις Τουρισμού.....	39
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ-ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΣΤΟ ΝΗΣΙ ΧΙΟΥ	41
3.1. Πόλη της Χίου.....	41

3.2. Τουριστικά Ενδιαφέροντα της Χίου	43
3.2.1. Τουριστικές Τοποθεσίες	43
3.2.2. Μεσαιωνικά χωριά.....	44
3.2.3. Εκκλησιαστικά μνημεία.....	46
3.2.4. Παραλίες της Χίου	48
3.2.5. Δραστηριότητες στη Χίο.....	50
3.3. Αγροτουρισμός στη Χίο.....	51
3.4. Τοπικά Παραδοσιακά Προϊόντα.....	52
3.4.1. Μαστίχα Χίου	52
3.4.2. Άλλα προϊόντα της Χίου	52
3.5. Τα νησιά Ψαρά και Οινούσσες.....	53
3.6. Περιβαλλοντικές Επιπτώσεις της Χίου	53
3.7. Ομάδες προβλημάτων στη τουριστική ανάπτυξη της Χίου	59
3.8. Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη.....	65
3.8.1.Βιωσιμότητα και Φέρουσα Ικανότητα	65
3.8.2.Σχέση Τουρισμού και Βιώσιμης Ανάπτυξης.....	66
3.8.3.Αρχές για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη του Τουρισμού	67
3.8.4.Ο Σχεδιασμός για τον Τουρισμό και την Βιώσιμη Ανάπτυξη.....	68
3.9. Τρόποι προβολής Χίου	69
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ-ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΗΣ ΧΙΟΥ	71
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	76
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	78
Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία	78
Ελληνική Βιβλιογραφία	79
Διαδικτυακή Βιβλιογραφία	81

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο ρόλος του τουρισμού διαφέρει ανάλογα με τον τόπο που διαδραματίζεται. Αυτό σημαίνει, πως σε έναν προορισμό παίζει σημαντικό ρόλο η εποχικότητα, οι τουριστικές δραστηριότητες και εγκαταστάσεις που προσφέρει, τα τουριστικά καταλύματα που διαθέτει, οι παραλίες, τα φυσικά τοπία, η προστασία του περιβάλλοντος, η νοοτροπία των ντόπιων κλπ. για να αναπτυχθεί ο τουρισμός του. Βέβαια, ο τουρισμός σε ένα μέρος μπορεί να προκαλέσει διάφορες θετικές και αρνητικές επιπτώσεις. Στη παρακάτω εργασία, αναλύεται η τουριστική ανάπτυξη της Χίου. Σκοπός της εργασίας, είναι να προταθούν λύσεις περαιτέρω ανάπτυξης και τρόποι προβολής του νησιού με στόχο την προσέλκυση περισσότερων τουριστών.

Αρχικά η εργασία αναφέρεται στον ορισμό του τουρισμού, σύμφωνα με τον οποίο ο τουρισμός είναι ένα φαινόμενο που συνδέεται με διάφορους κλάδους. Οι βασικότεροι είναι, η οικονομία, η κοινωνία, το περιβάλλον και ο πολιτισμός. Ακόμη, επηρεάζεται από διάφορους παράγοντες για την ανάπτυξη του όπως είναι η εποχικότητα και τα τουριστικά ενδιαφέροντα σε έναν τόπο.

Επιπροσθέτως, ο τουρισμός προκαλεί κάποιες επιπτώσεις που σχετίζονται με την οικονομία ενός προορισμού, τη κοινωνία, το φυσικό και το δομημένο περιβάλλον και τον πολιτισμό προς τη συμπεριφορά και τη πολιτιστική κληρονομιά ενός ξένου τόπου. Στη περίπτωση της Χίου, δεν υπάρχει μεγάλη τουριστική ανάπτυξη λόγω διάφορων προβλημάτων που εμποδίζουν να αναπτυχθεί το νησί παρόλο που έχει αρκετά τουριστικά ενδιαφέροντα που θα μπορούσαν να προσελκύσουν έναν σημαντικό αριθμό τουριστών. Βεβαία, στο νησί δεν υπάρχει και ο κατάλληλος τουριστικός σχεδιασμός που θα συνδυάζει τη βιώσιμη ανάπτυξη με τον τουρισμό. Γι αυτό το λόγο, προτείνονται μερικοί τρόποι με σκοπό τη προβολή του νησιού.

Τέλος, προτείνονται λύσεις για την τουριστική ανάπτυξη της Χίου και τα συμπεράσματα που διεξάχθηκαν μετά την ολοκλήρωση της εργασίας..

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ-ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Τα τελευταία χρόνια, ο τουρισμός ορίζεται ως ένα κοινωνικοοικονομικό φαινόμενο με ισχυρή δυναμική. Σε αυτή τη χρονική περίοδο ο τουρισμός διαφοροποιείται ως προς τη μορφή του διότι εξελίσσεται ακολουθώντας την οικονομία και την κοινωνία επειδή μέσα από τις εξελίξεις τους δρα και αναπτύσσεται. Αρχικά, ως βασική μορφή τουρισμού θεωρούταν η περιήγηση με βάση την ατομική αναζήτηση για άλλους πολιτισμούς και τη περιήγηση σε ξένους τόπους (Lofgren 1999.) Στη σύγχρονη κοινωνία όμως, ο τουρισμός αποτελεί ένα μαζικό φαινόμενο λόγω της ανάπτυξης του στα μέσα του 20^{ου} αιώνα (Likorish και Jenkins, 2004). Ο τουρισμός εξαιτίας της ατομικής ανάγκης για ξεκούραση και αναψυχή εξελίχθηκε σε βασική κοινωνική ανάγκη γεγονός που έπαιξε σημαντικό ρόλο στη παγκόσμια οικονομία αλλά και στην ανάπτυξη ενός τόπου.

Όλο αυτό το φαινόμενο έχει προκαλέσει το ενδιαφέρον του σύγχρονου τουρίστα από κάθε χώρα αλλά και κάθε προορισμός επιθυμεί να προσελκύσει το ενδιαφέρον των ξένων επισκεπτών με κάθε τρόπο λόγω των σημαντικών οφελών που προκαλεί στον οικονομικό, στον πολιτισμικό, και στον κοινωνικό τομέα. Είναι γνωστό, πως στις διεθνείς και εθνικές εκθέσεις τουρισμού παρατηρείται συνεχώς ένας σημαντικός αριθμός συμμετεχόντων και εκθετών διότι μέσα από αυτές τις εκθέσεις μπορεί κανείς να παρακολουθήσει τις τάσεις της αγοράς στον τουριστικό τομέα, διάφορα ταξιδιωτικά πακέτα, τους ίδιους τους τουρίστες καθώς και όσους συμμετέχουν έμμεσα στον τουρισμό.

Διάφοροι είναι οι λόγοι για τους οποίους υπάρχει σημαντικό ενδιαφέρον τουριστών για ένα τόπο. Ο πρώτος και κύριος λόγος είναι πως κάθε τόπος διαφέρει λόγω των ξεχωριστών χαρακτηριστικών του που προσελκύουν έναν τουρίστα. Ένας άλλος λόγος είναι πως ο κάθε τόπος μπορεί να προβάλει τα τουριστικά του χαρακτηριστικά σε όλο τον κόσμο λόγω της παγκοσμιοποίησης, των καινοτόμων τεχνολογιών και της διάχυσης της πληροφορίας. Επίσης, ένας σύγχρονος τουρίστας μπορεί να συνδυάσει, σε έναν τόπο, την ικανοποίηση των ατομικών του αναγκών (π.χ. αναψυχή, εκπαίδευση κλπ) και την απόλαυση των θέλητρων ενός τόπου (π.χ. ήλιο και θάλασσα, χιόνι, φυσικές ομορφιές κλπ) που αναζητά. Ακόμη, ένας λόγος είναι πως ο τουρισμός αποτελεί το σημαντικό στοιχείο για την ανάπτυξη των οικονομικών δραστηριοτήτων σε έναν τόπο με βάση ότι ο τουρισμός συνδέεται και με άλλους τομείς,(π.χ. γεωργία, αλεία, εμπόριο κλπ), γεγονός που αυξάνει την οικονομία του τόπου. Ένας τελευταίος λόγος είναι πως η σωστή ανάπτυξη του τουρισμού αναδεικνύει τη πολιτιστική και τη φυσική κληρονομιά σε έναν τόπο, ανανεώνονται οι υπηρεσίες και για τους κατοίκους και βοηθάει στην κοινωνική ανάπτυξη.

Όλοι αυτοί οι λόγοι αλλά και άλλοι πολλοί δίνουν απαντήσεις στο ερώτημα γιατί ο τουρισμός αποτελεί τον στόχο του παγκόσμιου ενδιαφέροντος και έχει παίξει τόσο σημαντικό ρόλο στην παγκόσμια ανάπτυξη και οικονομία.¹

1.1. Έννοιες Τουρισμού

Δεν υπάρχει συγκεκριμένος ορισμός που να προσδιορίζει τι ακριβώς είναι ο τουρισμός. Σύμφωνα με κάποιους ορισμούς, ο τουρισμός αποτελεί μία ανθρώπινη δραστηριότητα που καθορίζεται από πολλούς παράγοντες που αφορούν το οικονομικό, το φυσικό, το κοινωνικό, το πολιτιστικό και το ανθρωπογενές περιβάλλον. Με άλλα λόγια, τουρισμός θεωρείται όταν οι άνθρωποι επισκέπτονται και διαμένουν σε ένα τόπο, διαφορετικό από αυτόν της μόνιμης κατοικίας τους, για μικρό χρονικό διάστημα. Η ανάπαυση, η ψυχαγωγία, η περιήγηση, η επιθυμία εξερεύνησης, άσκησης και θεραπείας, η επίσκεψη σε συγγενείς και φίλους, η θρησκεία, το επάγγελμα, η εκπαίδευση και η συμμετοχή σε διάφορες είδους εκδηλώσεις, στη διάρκεια των διακοπών, αποτελούν ως επί το πλείστον τους κύριους λόγους που οδηγούν στον τουρισμό.²

Με βάση κάποιους άλλους ορισμούς, ο τουρισμός είναι ένα πολυσύνθετο φαινόμενο με το οποίο έχουν ασχοληθεί κάποιες σημαντικές επιστήμες όπως είναι η ψυχολογία, η παιδαγωγική, η κοινωνιολογία, η ανθρωπολογία, οι οικονομικές επιστήμες, η γεωγραφία, η ιστορία, η νομική, η ιατρική, η φιλοσοφία, οι πολιτικές επιστήμες, η οικολογία, η χωροταξία, η βιολογία και η αρχιτεκτονική. Η καθεμία από τις παραπάνω επιστήμες όμως, ορίζει τον τουρισμό με βάση τη δική της σκοπιά, με αποτέλεσμα να μην υπάρχει συγκεκριμένη αντίληψη για τον ορισμό τουρισμού. Οι επιστήμες λοιπόν, που σχετίζονται με τα τουριστικά ταξίδια, έχουν ποικίλες ερμηνείες για το τι είναι τουρισμός και γι αυτόν τον λόγο η κάθε επιστήμη έχει τη δική της προσέγγιση έτσι ώστε να μην υπάρχει γενική ορολογία τουρισμού.

Συμπερασματικά λοιπόν, ο τουρισμός σχετίζεται με τη μετακίνηση των ανθρώπων, την οικονομία ή κάποιον άλλον κλάδο και τις σχέσεις των ανθρώπων που ταξιδεύουν σε ξένους προορισμούς με σκοπό να ικανοποιήσουν τις ανάγκες τους. Ο τουρισμός μπορεί να διακριθεί σε εννοιολογικούς-οικονομικούς ορισμούς και σε τεχνικούς ορισμούς.

1.1.1. Εννοιολογικοί-Οικονομικοί Ορισμοί Τουρισμού

Πρώτα απ' όλα, όπως ήδη έχει αναφερθεί, τουρισμός είναι η μετακίνηση και η προσωρινή διαμονή των ανθρώπων σε διαφορετικούς τόπους από τον τόπο μόνιμης κατοικίας τους που μέσα σε αυτό συνεπάγονται οι κάθε είδους δραστηριότητες που

¹ Κοκκώσης Χ., Τσαρτάς Π., Γκρίμπα Ε., «Ειδικές και Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού», Εκδόσεις Κριτική, Απρίλιος 2011

² Pagje J. Stephen «Εισαγωγή στον Τουρισμό», Εκδόσεις Παπαζήσης, Ιούνιος 2006

πραγματοποιούνται στις διακοπές, με σκοπό την ικανοποίηση των ανθρώπινων αναγκών του κάθε τουρίστα.

Οι μετακινήσεις μέσα ή γύρω από τον τόπο μόνιμης κατοικίας, η συχνή μετακίνηση στον τόπο της βασικής απασχόλησης, οι μεταβάσεις στα όρια της προσωρινής ή μόνιμης μετανάστευσης, οι αναγκαστικές μεταβάσεις που γίνονται λόγω βίας (π.χ. πρόσφυγες), οι στρατιωτικές επιχειρήσεις και η μετακίνηση των πληρωμάτων ως μέσα μεταφοράς, δεν θεωρούνται τουριστικά ταξίδια.

Με βάση αυτόν τον ορισμό μπορούν να γίνουν κάποιες σημαντικές επισημάνσεις. Πρώτον, τα βασικά χαρακτηριστικά του τουρισμού αποτελούνται από τη μετακίνηση και τη διαμονή σε ξένη χώρα ή πόλη καθώς και από τη κάθε είδους δραστηριότητα που επιλέγουν οι τουρίστες στα πλαίσια των διακοπών τους (Burkart Medlik 1981). Αυτά αποτελούν, σημαντικές παραμέτρους για τη χωρική και τη χρονική διάσταση του τουρισμού (Kaspar 1991a) ή για το δυναμικό και το στατικό του στοιχείο (Hunziger 1965). Εν συνεχεία, υπάρχουν ταξίδια που δεν συνεπάγονται με τον τουρισμό, όπως για παράδειγμα εκείνα που γίνονται στη διάρκεια μιας μετανάστευσης λόγω πολέμων (Mieczkowski όπως παρατίθεται από τον Nicholls 1988). Παρ' όλα αυτά όμως, είτε πρόκειται για τουριστικά ταξίδια είτε μη τουριστικά, όλοι οι τουρίστες θεωρούνται ταξιδιώτες. Ακόμη, όσοι επισκέπτες διαμένουν προσωρινά σε ένα ξένο μέρος μικρής χρονικής διάρκειας, συγκαταλέγονται ως τουρίστες (Brauer 1985a). Γι αυτό τον λόγο, υπάρχουν διαφορές ανάμεσα στα τουριστικά ταξίδια που πραγματοποιούνται με κύρια επιθυμία τη μόνιμη εγκατάσταση σε έναν άλλον τόπο (π.χ. η μετανάστευση). Με άλλα λόγια λοιπόν, τουριστικά ταξίδια είναι εκείνα όπου ο ταξιδιώτης αναχωρεί από τον τόπο μόνιμης κατοικίας του με σκοπό να επισκεφθεί έναν ξένο προορισμό για σύντομο χρονικό διάστημα και να επιστρέψει εκεί όπου ζει μόνιμα. Ένα τελευταίο, για να ορισθεί πλήρως η έννοια του τουρισμού είναι να προσδιορισθούν τα γεωγραφικά μέρη που αφορούν τον τόπο μόνιμης κατοικίας και ο προορισμός επίσκεψης των τουριστών.³

Υπάρχει αδυναμία στο να προσδιοριστεί ο τόπος μόνιμης κατοικίας διότι σχετίζεται με τις κοινωνικές, οικονομικές και πολιτιστικές συνθήκες. Γι' αυτό λοιπόν, είναι αδύνατον να ορισθεί και η έννοια του τουρισμού. Εξαιτίας αυτού, εκείνοι που δεν έχουν ούτε μέρος μόνιμης εγκατάστασης ούτε τόπο εργασίας, (όπως οι πρόσφυγες) και εκείνοι που εγκαταλείπουν τον τόπο που ζουν μόνιμα (όπως οι μετανάστες), δεν συγκαταλέγονται στο πεδίο του τουρισμού. Σύμφωνα με τα παραπάνω, τόπος μόνιμης κατοικίας ορίζεται η περιοχή όπου το άτομο ζει τη καθημερινότητα του, έχει το νοικοκυριό του και αποτελεί τον τόπο εργασίας του. Από την άλλη, τουριστικό ταξίδι θεωρείται όταν υπάρχει κάποιος προορισμός. Ο προορισμός αποτελεί ένα ξένο τόπο όπου ο τουρίστας έχει τη δυνατότητα να επισκεφθεί περισσότερους από έναν και να ασκήσει δραστηριότητες που θα καλύψουν τις επιθυμίες του. Ακόμη, οι διαδρομές που ακολουθούν οι τουρίστες για να φτάσουν στον προορισμό που έχουν επιλέξει να επισκεφθούν, αποτελούν και αυτές ένα από τα γεωγραφικά μέρη που συγκαταλέγονται στην έννοια του τουρισμού.

³ <https://eclass.upatras.gr>

Ο τουρισμός επίσης, μπορεί να οριστεί με βάση τις σχέσεις και τα φαινόμενα που προκύπτουν από την ανθρώπινη δραστηριότητα. Αφορά, δηλαδή, οικονομικούς, χωροταξικούς, κοινωνιολογικούς, γεωγραφικούς όρους καθώς και κάποιους άλλους. Αναφέρεται, μόνο στα οικονομικά αποτελέσματα του τουρισμού που συνεπάγονται με τη κατανάλωση που γίνεται κατά τη διάρκεια ενός τουριστικού ταξιδιού. Με άλλα λόγια, αφορά τις καταναλώσεις, από τη πλευρά οικονομικής διάστασης, που πραγματοποιούν οι τουρίστες στα ταξίδια τους για να καλύψουν τις ανάγκες τους όσον αφορά τις δραστηριότητες τους. Η καταναλωτική διάσταση των τουριστών διαιρείται σε δύο οπτικές γωνίες. Την οπτική γωνία του προορισμού και την οπτική γωνία των επιχειρήσεων. Από την οπτική πλευρά του προορισμού, ο τουρισμός θεωρείται ως αγορά προϊόντων ή υπηρεσιών, από ανθρώπους με διαφορετικό τόπο μόνιμης εγκατάστασης, με σκοπό τη προσωπική χρήση και κατανάλωση (Walterspiel 1956-57). Από την οπτική πλευρά των επιχειρήσεων, τουρισμός ορίζεται η ζήτηση για τα προϊόντα λόγω της κατανάλωσης των τουριστών. Δηλαδή, ο τουρισμός θεωρείται αγορά, για τις επιχειρήσεις, όπου έχουν τη δυνατότητα να διαθέσουν τα προϊόντα τους και τις υπηρεσίες τους. Ο τόπος αυτών των επιχειρήσεων, διακρίνεται σε τρία μέρη: τον τόπο μόνιμης κατοικίας, τον προορισμό του τουριστικού ταξιδιού και τις διαδρομές διέλευσης προς τον προορισμό ή τον μόνιμο τόπο διαμονής τους (Κούτουλας 2001).

1.1.2 Τεχνικός ορισμός του τουρισμού

Ο τεχνικός ορισμός τουρισμού, αφορά τις δραστηριότητες των τουριστών που επισκέπτονται και μένουν σε έναν ξένο τόπο, από αυτόν της μόνιμης εγκατάστασης τους, για διάστημα που διαρκεί μέχρι ένα έτος για λόγους αναψυχής, επαγγελματικούς και άλλους λόγους. Αυτό προκύπτει από τον επίσημο ορισμό του Παγκόσμιου Οργανισμού Τουρισμού (World Tourism Organization).

1.2 Ορισμός Τουρίστα

Όπως και ο ορισμός τουρισμού έτσι και ο ορισμός τουρίστα διακρίνεται σε δύο είδη ορισμών: στον εννοιολογικό και στον τεχνικό.⁴

1.2.1 Εννοιολογικός ορισμός τουρίστα

Σύμφωνα με το πρωτογενές επίπεδο, τουρίστας νοείται εκείνος που επισκέπτεται, για μικρό χρονικό διάστημα, έναν ή περισσότερους ξένους προορισμούς με κύριο σκοπό να καλύψει κάποιες ανάγκες του μέσα από τις

⁴ <https://eclass.upatras.gr>

τουριστικές δραστηριότητες που θα πραγματοποιήσει στο ταξίδι του (Κούτουλας 2001). Τουρίστες δεν ορίζονται όσοι μετακινούνται μέσα στον τόπο μόνιμης διαμονής τους, που πηγαινοέρχονται στον τόπο εργασίας τους, που είναι μετανάστες και έχουν ως στόχο το εισόδημα στον προορισμό, που πηγαίνουν από τον έναν τόπο στον άλλον (για παράδειγμα λόγω βίας), που αποτελούν νομάδες, που είναι μέλη στις ένοπλες δυνάμεις και τα πληρώματα που χρησιμοποιούνται ως μεταφορικά μέσα.

1.2.2 Τεχνικός ορισμός τουρίστα

Με βάση τον Παγκόσμιο Οργανισμό Τουρισμού, οι ταξιδιώτες διακρίνονται σε κάποιες κατηγορίες: στους επισκέπτες, στους τουρίστες και στους εκδρομείς.

Ως επισκέπτες ορίζονται οι άνθρωποι που επισκέπτονται μια ξένη χώρα για διάφορους λόγους εκτός απασχόλησης. Η έννοια αυτή, αφορά κυρίως τους διεθνείς ταξιδιώτες αλλά και εκείνους που μετακινούνται μέσα στα όρια της περιοχής. Οι επισκέπτες επίσης, μπορούν να χωριστούν σε τουρίστες και εκδρομείς.

Ως τουρίστες ορίζονται τα άτομα που ταξιδεύουν σε ένα ξένο μέρος και διαμένουν σε αυτό παραπάνω από 24 ώρες για τους εξής λόγους: για επαγγελματικούς, οικογενειακούς, ψυχαγωγικούς, θρησκευτικούς και αθλητικούς λόγους, για αναψυχή, για συνέδρια, για εκθέσεις, για σπουδές, για φίλους, για αργίες, για υγεία και για διακοπές.

Ως εκδρομείς προσδιορίζονται εκείνοι που επισκέπτονται ένα διαφορετικό μέρος, από εκείνο που ζουν μόνιμα, στο οποίο μένουν προσωρινά για λιγότερο από 24 ώρες. Η βασική διαφορά ανάμεσα στους τουρίστες και στους εκδρομείς, είναι η διανυκτέρευση. Στη κατηγορία των τουριστών πραγματοποιείται υποχρεωτικά μία ή παραπάνω διανυκτέρευση σε έναν ξένο τόπο. Αντιθέτως, στη κατηγορία των εκδρομέων δεν υπάρχει καμία διανυκτέρευση στον προορισμό. Σε διαφορετική περίπτωση οι ταξιδιώτες δεν θεωρούνται εκδρομείς. Επίσης, στους εκδρομείς εντάσσονται και εκείνοι που έχουν λάβει μέρος σε κρουαζιέρα που αποβιβάζονται σε ένα λιμάνι για λίγες ώρες.

Με αυτή τη κατηγοριοποίηση των ταξιδιωτών, διευκολύνεται η στατιστική μέτρηση των μετακινήσεων των τουριστών και γίνεται περισσότερο σαφές η διαφορά ανάμεσα στους τουρίστες και στους εκδρομείς (δηλαδή η διανυκτέρευση σε ένα μέρος). Βέβαια, η διαφορά αυτή επηρεάζει, κατά πολύ, τη συμπεριφορά των ταξιδιωτών προς τη κατανάλωση, αφού μόνο όσοι ανήκουν στη κατηγορία των τουριστών θα μπορούν να χρησιμοποιήσουν κάποιο κατάλυμα για τη παραμονή τους στον προορισμό. Με αυτό τον τρόπο ένας ξένος προορισμός θα έχει περισσότερα οικονομικά οφέλη από τους τουρίστες σε σύγκριση με τους εκδρομείς. Από την άλλη μεριά όμως, σύμφωνα με τους Jones και Robinett (1993), οι εκδρομείς και οι τουρίστες που διαμένουν σε έναν ξένο τόπο αλλά σε συγγενείς και φίλους επιφέρουν το 20% του οικονομικού αποτελέσματος από τους τουρίστες που διαμένουν σε ένα ξενοδοχείο.

Σύμφωνα με τα παραπάνω, υπάρχει αδυναμία ανάμεσα στους δύο όρους «τουρισμός» και «τουρίστας», διότι οι εκδρομείς αποτελούν κομμάτι τουρισμού αλλά

δεν εντάσσονται στη κατηγορία των τουριστών. Γι αυτό το λόγο, τουρισμός ορίζεται γενικά ο επισκέπτης ανεξαρτήτως από το αν διανυκτερεύσει ή όχι σε κάποιον προορισμό.⁵

1.3 Ιστορική εξέλιξη του τουρισμού

Ο τουρισμός, ως λέξη, βγήκε από την αγγλική και γαλλική λέξη *tour* γύρω στον 19^ο αιώνα, αν και υπήρχαν οι ρίζες της δραστηριότητας του από τα αρχαία χρόνια. Ως φαινόμενο, ο τουρισμός είχε συνδεθεί με τον ελεύθερο χρόνο των ατόμων καθώς και με τις δραστηριότητες που μπορούσαν να κάνουν με σκοπό να ικανοποιήσουν τις ανάγκες τους, στη διάρκεια ενός ταξιδιού και στη παραμονή τους σε έναν προορισμό. Τα ποίκιλα είδη τουρισμού που αναπτύσσονται, στις μέρες μας, σε διάφορες περιοχές με σκοπό τη δημιουργία ενός μοναδικού μοντέλου τουριστικής ανάπτυξης, αποτελούσαν πρακτικές των αρχαίων κοινωνιών.⁶

Στην αρχαία Ελλάδα, όταν υπήρχε διαθέσιμος χρόνος σήμαινε ότι οι πολίτες, αφού είχαν τελειώσει τη κύρια απασχόληση τους, είχαν την ανάγκη να συμμετάσχουν στα κοινωνικά, στα πολιτικά και στα ηθικά θέματα του πολιτισμού τους. Ο ελεύθερος χρόνος θεωρούνταν πολύ σημαντικός καθώς οι άνθρωποι, μετά τη καταναγκαστική εργασία τους επιθυμούσαν να ασχοληθούν με άλλα βασικά θέματα της πολιτείας τους, γεγονός που δημιούργησε ερωτήματα στη πολιτική σκέψη, παρ' όλο που υπήρχε επεξήγηση για το τι σημαίνει ελευθερία. Η κοινωνική διαστρωμάτωση και ο ορισμός του ελεύθερου χρόνου, ορίζουν τη τουριστική πρακτική και τη χωρική διάσταση, με βάση τις αναφορές του Σωκράτη.

Στην αρχαιότητα, στην Ελλάδα, ο όρος φιλοξενία συνεπαγόταν με τη τουριστική μετακίνηση και ο Ξένιος Δίας αποτελούσε τον προστάτη τόσο των οικοδεσποτών όσο και των ξένων που φιλοξενούσαν. Εκείνα τα χρόνια, η φιλοξενία είχε μεγάλη δύναμη νόμου και εκείνοι που κατοικούσαν στις πόλεις, ήταν υποχρεωμένοι, σε κάθε θρησκευτική ή αθλητική εκδήλωση, να φιλοξενούν τους επισκέπτες στα σπίτια τους χωρίς κανένα κέρδος.

Στον Μεσαίωνα, με εξαίρεση τις μετακινήσεις που πραγματοποιούνταν για θρησκευτικά θέματα, στην Ευρώπη γινόταν βασικά γεγονότα που οδηγούσαν στην επαφή με νέες χώρες. Η είσοδος για τους Άραβες καθώς και η επαφή με τους μουσουλμάνους, ωθούν τη δημιουργία διάφορων πολιτιστικών κέντρων όπως είναι η Γρενάδα, η Σεβίλλη και η Κόρδοβα.

Σε κάποιες Ηπείρους, (Ευρώπη, Μεσόγειο και Βαλτική), οι προμηθευτές αποτελούν ένα κομμάτι τουριστών λόγω του ότι η επαγγελματική τους δραστηριότητα σχετίζεται με τον πνευματικό τους κόσμο και τα πολιτιστικά τους ενδιαφέροντα. Εκείνο το χρονικό διάστημα ξεκινάει η δημιουργία του επαγγελματικού τουρισμού.

⁵ <https://eclass.upatras.gr>

⁶ <https://docplayer.gr>

Στη περίοδο του Μεσαίωνα ο τουρισμός αποτελεί κυρίως πολιτιστικό και θρησκευτικό φαινόμενο. Η εκκλησία λειτουργεί με βάση τις αρχές της αρχαίας παράδοσης για τη φιλοξενία. Αυτό σημαίνει, πως όλοι οι επισκέπτες πρέπει να φιλοξενοούνται από τους κατοίκους μιας πόλης και μάλιστα με όλο τον σεβασμό. Στα τέλη εκείνης της εποχής, υπάρχει μια μικρή διαφοροποίηση στο τουριστικό γίνεσθαι το οποίο αναδεικνύεται περισσότερο στη περίοδο της αναγέννησης. Το τουριστικό γίνεσθαι αφορά τη τουριστική μετακίνηση, το τουριστικό κατάλυμα, τη γαστρονομία και τους ταξιδιωτικούς οδηγούς.

Η λέξη *tourist* χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά στην Αγγλία το 1800, με σκοπό τη δήλωση όλων εκείνων που συμμετείχαν στο *grand tour*. Η λέξη *tourism* (1811) αναφερόταν κυρίως στη πραγματοποίηση του ταξιδιού για λόγους ψυχαγωγίας και χαλάρωσης. Εκείνη την εποχή σημαντικό ρόλο, για την εξέλιξη του τουρισμού, έπαιξε η έκδοση των ταξιδιωτικών οδηγών, δηλαδή βιβλίων με όλες τις απαραίτητες και πλήρως κατανοητές πληροφορίες που χρειαζόταν ένας ταξιδιώτης.

Σε μικρό χρονικό διάστημα, στην Ευρώπη, έχουν δημιουργηθεί πολλά σιδηροδρομικά δίκτυα και ταξιδιωτικοί οδηγοί λόγω του αυξημένου αριθμού ταξιδιωτών και της τάσης για μαζικοποίηση των μετακινήσεων τους. Αυτό το διάστημα μοιάζει σαν τη “*Bella Epoque*” με τα καζίνο και τις λουτροπόλεις που βρίσκεται στην Ιταλία. Λόγω των ατμοπλοϊκών διασυνδέσεων, η Άπω Ανατολή και η Αμερική, άρχισαν να αποτελούν τουριστικούς προορισμούς με εμπορικό και μεταναστευτικό χαρακτήρα. Βέβαια, βασικό ρόλο σε αυτό το γεγονός έπαιξαν τα λεγόμενα ξενοδοχειακά καταλύματα, που λόγω των πελατών τους με υψηλές προσδοκίες, είχαν μια ξεχωριστή ιδιομορφία ώστε να μπορούν να καλύψουν τις τουριστικές ανάγκες των απαιτούμενων ταξιδιωτών. Ταυτόχρονα, ξεκίνησε και η δημιουργία τουριστικών καταλυμάτων μεσαίας και χαμηλότερης κατηγορίας που θα ήταν, περίπου το 1930, η βάση για την ανάπτυξη και εξέλιξη του τουρισμού.

Μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, ο τουρισμός ξεκίνησε να εξελίσσεται και να αποκτά μία μορφή που ταιριάζει περισσότερο στον σύγχρονο κόσμο. Ωστόσο, δεν πέρασε απαρατήρητη η εντυπωσιακή ανάπτυξη του με βασικούς παράγοντες, την απότομη ανάπτυξη των μέσων μεταφοράς και των μέσων επικοινωνίας, τη βελτίωση του εισοδήματος, την ανάπτυξη του πολιτιστικού επιπέδου, τις πληρωμένες διακοπές για όσους εργάζονται και την ανάπτυξη του κοινωνικού τουρισμού.⁷

1.4. Σκοπός τουρισμού

Όπως έχει προαναφερθεί, στα παραπάνω υποκεφάλαια, τουρισμός είναι οι δραστηριότητες των ταξιδιωτών που μένουν προσωρινά σε ένα ξένο τόπο για λιγότερο από έναν χρόνο. Ο σκοπός του τουρισμού διαφέρει από τις δραστηριότητες στα μέρη τα οποία ταξιδεύουν οι άνθρωποι. Με άλλα λόγια, ο σκοπός του τουρισμού είναι διαφορετικός ανάλογα τον λόγο που ταξιδεύει ένα άτομο. Στη περίπτωση της μετανάστευσης, για παράδειγμα, παρ’ όλο που περιλαμβάνει τη μόνιμη μετακίνηση

⁷ <https://docplayer.gr>

έχει ως βασικό σκοπό την εργασιακή απασχόληση στους προορισμούς. Σε άλλες περιπτώσεις, πολλοί ταξιδεύουν με κύριο στόχο τη ψυχαγωγία – αναψυχή, την εξερεύνηση ενός τόπου, την άθληση, τη θρησκεία, τον ήλιο και τη θάλασσα και πολλά άλλα ακόμα. Επίσης, πολλοί έχουν ως στόχο τη τουριστική εμπειρία, η οποία περιλαμβάνει τα υλικά και τα άυλα αντικείμενα και τις υπηρεσίες που προσφέρει ο κάθε προορισμός. Από τη πλευρά του προορισμού, ο τουρισμός έχει ως βασικό σκοπό την ανάπτυξη του τόπου και των επιχειρήσεων που παίζουν σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη της οικονομίας.⁸

1.5. Μορφές τουρισμού

Οι άνθρωποι που κάνουν τουρισμό (τουρίστες), το τουριστικό ταξίδι, το τουριστικό κατάλυμα, το χρονικό διάστημα της τουριστικής δραστηριότητας, ο προορισμός, ο σκοπός του ταξιδιού και το κόστος της τουριστικής δραστηριότητας αποτελούν τους παράγοντες που προσδιορίζουν την έννοια τουρισμού. Επομένως, οι μορφές τουρισμού διακρίνονται με βάση αυτούς τους παράγοντες.

Αναλυτικά, στον παράγοντα του τουρίστα, οι μορφές τουρισμού διαιρούνται στα σωματικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά. Τα σωματικά χαρακτηριστικά, αποτελούνται από: τον τουρισμό 50+, τον τουρισμό νέων, τον μαθητικό και σπουδαστικό τουρισμό, τον τουρισμό γυναικών, τον τουρισμό ανδρών και τον τουρισμό ΑΜΕΑ. Τα κοινωνικά χαρακτηριστικά διακρίνονται με βάση τη θρησκεία, δηλαδή τον θρησκευτικό τουρισμό και την οικογενειακή κατάσταση.

Το τουριστικό ταξίδι διακρίνεται, σύμφωνα με το μεταφορικό μέσο, τη φύση της οργάνωσης της τουριστικής μετακίνησης και το μέγεθος της μετακινούμενης ομάδας. Το μεταφορικό μέσο αφορά τον τρόπο που πραγματοποιείται το ταξίδι, δηλαδή αν είναι: οδικός, θαλάσσιος, σιδηροδρομικός, αεροπορικός, ποτάμιος και μικτός. Η φύση της οργάνωσης της τουριστικής μετακίνησης διακρίνεται σε οργανωμένη μετακίνηση και σε μη οργανωμένη μετακίνηση. Το μέγεθος της μετακινούμενης ομάδας αφορά το γεγονός αν ο τουρισμός είναι ατομικός, οικογενειακός ή ομαδικός.⁹

Οι μορφές τουρισμού που προσδιορίζονται από την διαμονή, αφορούν την διάρκεια διαμονής τον τύπο τουριστικού καταλύματος και τη δαπάνη. Η διάρκεια διαμονής χωρίζεται: στις κύριες διακοπές (15 μέχρι 30 μέρες), στις δεύτερες διακοπές (5 έως 15 μέρες) και στις μικρές διακοπές (1 έως 4 μέρες). Ο τύπος του τουριστικού καταλύματος μπορεί να είναι: ξενοδοχεία, μοτέλ, bungalows, πανδοχεία, ξενώνες, ενοικιαζόμενα δωμάτια/διαμερίσματα, time sharing, πλωτά καταλύματα, οικοτροφεία, τροχόσπιτα, σκηνές και σπίτια συγγενών ή φίλων. Η δαπάνη διακρίνεται σε χαμηλή, μέση και υψηλή.

Οι μορφές τουρισμού που αφορούν την εποχή διακοπών διακρίνονται στο βόρειο και νότιο ημισφαίριο. Το βόρειο και το νότιο ημισφαίριο διαιρούνται σε τρεις

⁸ Pagje J. Stephen «Εισαγωγή στον Τουρισμό» Εκδόσεις Παπαζήσης, Ιούνιος 2006

⁹ Σημειώσεις μαθήματος «Ειδικές και Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού» Χειμερινό Εξάμηνο 2016

περιόδους: στη περίοδο αιχμής, στη ενδιάμεση περίοδο και στη νεκρή περίοδο. Διαφέρουν όμως, ως προς τους μήνες που είναι η κάθε περίοδος ανάλογα με το ημισφαίριο. Δηλαδή, στο βόρειο ημισφαίριο η περίοδος αιχμής είναι από Ιούλιο έως Αύγουστο, η ενδιάμεση περίοδος είναι τους μήνες Μάιος με Ιούνιος και Σεπτέμβριος με Οκτώβριος και η νεκρή περίοδος είναι από Νοέμβριο έως Απρίλιο. Από την άλλη πλευρά, στο νότιο ημισφαίριο η περίοδος αιχμής είναι από Ιανουάριο έως Φεβρουάριο, η ενδιάμεση περίοδος είναι τους μήνες Νοέμβριος με Δεκέμβριος και Μάρτιος με Απρίλιος και η νεκρή περίοδος είναι από Μάιο έως Οκτώβριο. Στο τοπικό επίπεδο ο τουρισμός διακρίνεται σε: θερινό (δηλαδή παραθεριστικό ή παράκτιο), σε χειμερινό που αφορά τον τουρισμό παραχείμασης, τον χιονοδρομικό και των χειμερινών σπορ, σε θαλάσσιο, σε αγροτουρισμό που σχετίζεται με την άνοιξη και το θέρος και σε περιπατητικό, οικολογικό και φυσιογνωστικό που αφορά τις εποχές του θέρους, της άνοιξης και του φθινοπώρου.

Με βάση τον τουριστικό προορισμό οι μορφές τουρισμού διακρίνονται σε πρακτικές περιοχές, σε ορεινές περιοχές, σε αστικές περιοχές, σε πολιτιστικές περιοχές και σε φυσικές περιοχές. Ανάλογα με το σκοπό του ταξιδιού κατηγοριοποιούνται σε: ανάπαυση, περιήγηση, μόρφωση-εκπαίδευση, σπουδές, άθληση, περπάτημα, θεραπεία, ιαματικά λουτρά, θρησκεία, επάγγελμα, συμμετοχή σε συνέδριο, επίσκεψη σε έκθεση, παρακίνηση εργαζομένων, περιπέτεια ή extreme games, επίσκεψη πόλεων, πολιτιστικών κέντρων και φυσικών τοπίων, απόκτηση γνώσεων για τη φύση και επαφή με το περιβάλλον. Ακόμα, χωρίζονται στις εξής μορφές: σε φιλοξενία, σε επιστροφή στις ρίζες, σε γαμήλιο ταξίδι, σε αγροτική ζωή, σε χειμώνα, σε θέρος, σε αποφυγή χειμώνα και θέρους, σε θάλασσα, σε παρατήρηση φύσης, σε κυνήγι, σε κυνήγι άγριων ζώων, σε κλασσικό τουρισμό, σε ερωτική αναζήτηση, σε τεμπελιά, σε αγορές, σε ικανοποίηση προσωπικών αναγκών (π.χ. αποφυγή πίεσης), σε ικανοποίηση συμπλεγμάτων (π.χ. παιδικότητας), σε αποφυγή αστικών πόλεων και σε κοινωνικό prestige.

Όσον αφορά τον παράγοντα της τουριστικής δαπάνης, δηλαδή το συνολικό ποσό που ξοδεύει ένας τουρίστας στη διάρκεια των διακοπών του, διακρίνεται σε ακριβές και σε φθηνές μορφές τουρισμού. Οι ακριβές μορφές τουρισμού διαιρούνται σε κοσμοπολίτικο, διηπειρωτικό, διημισφαιρικό, χιονοδρομικό, ατομικό και συνεδριακό τουρισμό, σε κρουαζιέρες, σε σαφάρι και σε τουρισμό κινήτρων και νεόνυμφων. Οι φθηνές μορφές τουρισμού χωρίζονται σε λαϊκό και μαζικό τουρισμό, σε camping, σε αγροτουρισμό, σε time sharing και σε τουρισμό φιλοξενίας.¹⁰

1.6 . Ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τουρισμού

Στον τουρισμό υπάρχουν κάποια ξεχωριστά χαρακτηριστικά που αφορούν τη τουριστική ζήτηση, τις τουριστικές επιχειρήσεις και το τουριστικό προϊόν των οποίων ο συνδυασμός δεν σχετίζεται σε καμία άλλη οικονομική δραστηριότητα (Κούτουλας 2001).

¹⁰ Σημειώσεις μαθήματος «Ειδικές και Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού» χειμερινό εξάμηνο 2016

Τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της τουριστικής ζήτησης αφορούν: την εποχικότητα και άλλες διακυμάνσεις της ζήτησης, την ζήτηση προς το εισόδημα και τις τιμές, την μειωμένη σκέψη στις αποφάσεις που έχουν σχέση με τα μη αναγκαστικά ταξίδια, τον αυξημένο βαθμό αντικατάστασης για τα τουριστικά ταξίδια ανάμεσα στα τουριστικά προϊόντα και στο τουριστικό ταξίδι με άλλα προϊόντα, την αυξημένη συναισθηματική φόρτιση της εμπειρίας ενός ταξιδιού, τον αισθητό κίνδυνο σχετικά με τα τουριστικά ταξίδια και τις αγοραστικές αποφάσεις, την αντίληψη και αξιολόγηση των ταξιδιών και τη χρονική διαφορά ανάμεσα στην αγορά και στη κατανάλωση τουριστικού προϊόντος.¹¹

Τα ξεχωριστά χαρακτηριστικά των τουριστικών επιχειρήσεων αφορούν: τις επενδύσεις στον τουρισμό, την απασχόληση, την ισχύ της παραγωγικότητας, τη παραγωγή σε δύο φάσεις, τη συνεχόμενη παραγωγική ετοιμότητα, την συμμετοχή του τουρίστα ως εξωτερικός συντελεστής στη παραγωγική διαδικασία, την επίδραση καταναλωτή και τουρίστα στη διαδικασία παραγωγής, τη παραγωγή και κατανάλωση με βασική την παρουσία πελατών στην επιχείρηση, το σταθερό κόστος και τη δύναμη της παραγωγικότητας με αδυναμία αποθήκευσης της.

Τα ειδικά χαρακτηριστικά του τουριστικού προϊόντος σχετίζονται με: την άυλη υπόσταση, τη διαφοροποίηση, τη σύνθεση του τουριστικού προϊόντος με τη συμπληρωματικότητα των τουριστικών προϊόντων, την αγορά του τουριστικού προϊόντος με διάφορες συναλλαγές, τη δέσμευση του προϊόντος με βάση τη γεωγραφική του θέση και την εποχικότητα προσφοράς.

Όλα αυτά τα χαρακτηριστικά στον συνδυασμό τους αλλάζουν τη αγορά των τουριστικών προϊόντων σε σχέση με την αγορά άλλων προϊόντων. Το πιο σημαντικό αποτέλεσμα αυτών είναι ο επιχειρηματικός κίνδυνος που αυξάνεται στον τουριστικό χώρο (Krippendorf 1971, σελ.22). Με άλλα λόγια ο συνδυασμός αυτών των χαρακτηριστικών αντιστοιχεί με τον επιχειρηματικό κίνδυνο.¹²

1.7. Παράγοντες που επηρεάζουν στην ανάπτυξη του τουρισμού

Ο τουρισμός ως ένα πολυσύνθετο φαινόμενο, έχει αποτελέσει αλλαγές σε κοινωνικά, πολιτισμικά, τεχνολογικά και οικονομικά θέματα. Τα εισοδήματα που αυξήθηκαν και ο περισσότερος ελεύθερος χρόνος είχαν αποτελέσει τη κύρια βάση για τη τουριστική ανάπτυξη τη τελευταία πενήντα έτη. Ταυτόχρονα, λόγω της εξέλιξης της τεχνολογίας στις αεροπορικές μεταφορές, υπήρξε η δυνατότητα μετάβασης σε μακρινούς προορισμούς για ξεκούραση ή αναψυχή (Vellas F. 2007). Αυτό προκάλεσε αλλαγές στην οργάνωση των ταξιδιωτικών υπηρεσιών, οι οποίες μείωσαν το κόστος ταξιδιού, με αποτέλεσμα να αυξηθούν τα οργανωμένα ταξίδια και να

¹¹ <https://eclass.upatras.gr>

¹² <https://eclass.upatras.gr>

μπορεί να ταξιδέψει περισσότερος πληθυσμός. Επίσης, αυτές οι αλλαγές, οδήγησαν στην ανάπτυξη του μαζικού τουρισμού και στην αναζήτηση ταξιδιών για αναψυχή.¹³

Τις τελευταίες δεκαετίες, εξαιτίας των καινούριων αλλαγών στη κοινωνία, στη πολιτεία, στη τεχνολογία και στην οικονομία, επηρεάστηκε η εξέλιξη του τουρισμού (Biederman P. κ.ά., 2008). Λόγω της παγκοσμιοποίησης, δηλαδή της ανάπτυξης της παγκόσμιας οικονομίας με το άνοιγμα των αγορών, των αλλαγών στα πολιτικά εμπόδια για τις μετακινήσεις κεφαλαίων, αγαθών και προσώπων, δημιουργήθηκε παγκόσμια διάχυση και ανάπτυξη τουρισμού. Καινούριες αγορές που κυριαρχούν στη διεθνή τουριστική σκηνή και στη παγκόσμια τουριστική αγορά, προσφέρουν επίσκεψη σε νέους πιο ελκυστικούς τόπους. Παράλληλα, καινούριες χώρες που αποτελούν δυναμικές πηγές, αγορές-στόχους ή νέα μέρη, όπως είναι η Κίνα, η Ινδία, το Βιετνάμ κλπ., προσφέρουν κάτι νέο και εξωτικό ως τουριστικές περιοχές. Ακόμη, οι νέες αγορές κυρίως στη Ρωσία, στην Ινδία και στη Κίνα καθώς και η αύξηση του εισοδήματος έχουν δημιουργήσει ως επί το πλείστον, τους τουρίστες- καταναλωτές.

Οι βελτιώσεις και η δημοκρατικοποίηση στο τομέα πληροφόρησης, προσέλκυαν πελάτες-επισκέπτες, οι οποίοι καινοτόμησαν και επαναστάτησαν στη δομή της τουριστικής προσφοράς, δημιουργώντας ανταγωνισμό ανάμεσα στους προμηθευτές όπως είναι οι tour operators, οι αεροπορικές εταιρείες, η ξενοδοχειακή βιομηχανία και τα ταξιδιωτικά πρακτορεία. Εξαιτίας αυτού, άλλαξαν οι παραδοσιακές ισορροπίες και σχέσεις στην τουριστική αγορά. Ένα παράδειγμα, αποτελούν οι τουριστικές υπηρεσίες μέσω του διαδικτύου (π.χ. Expedia) και τα charter (αεροπορικές εταιρείες μειωμένου κόστους) που καταλαμβάνουν ένα αυξανόμενο μερίδιο των διεθνών tour operators' που καθορίζουν τις τιμές στη τουριστική ζήτηση (Vellas F., 2007).

Το διαδίκτυο αποτελεί ένα βασικό μέσο ενημέρωσης και επεξεργασίας πληροφοριών, γεγονός που δημιουργεί αλλαγές στον τουρισμό (Buhalis D. κ.ά., 2005). Με άλλα λόγια, ένας επισκέπτης που θέλει να πληροφορηθεί για τουριστικούς προορισμούς, μετακινήσεις, τουριστικά καταλύματα, δραστηριότητες αναψυχής και γενικά πακέτα διακοπών, θα χρησιμοποιήσει, εν δυνάμει, το διαδίκτυο. Επιπροσθέτως, αυτό διευκολύνει τον τουρίστα να έχει πολλές επιλογές όσον αφορά τις τιμές και τις ευκαιρίες. Έτσι, ένας σύγχρονος τουρίστας έχει τη δυνατότητα να δημιουργήσει το δικό του τουριστικό πακέτο με βάση τις ανάγκες και τις επιθυμίες του. Ένα ακόμη όφελος είναι ότι ο τουρίστας μπορεί να ελέγχει τις πληροφορίες που ανανεώνονται συνεχώς σε ότι αφορά τον προορισμό, για παράδειγμα προς τις εκδηλώσεις, τις εξυπηρετήσεις, τις καιρικές συνθήκες κλπ. (Yeoman I., 2008).

Ένα σημαντικό εργαλείο για μία τουριστική επιχείρηση, αποτελεί το ηλεκτρονικό (e) –επιχειρείν, το οποίο βοηθάει στην ευελιξία και στην ανεξαρτησία της επιχείρησης σε ένα ανταγωνιστικό περιβάλλον (Buhalis D., 2003). Αυτό έχει βασικές επιπτώσεις στη ροή των προσφορών στις υπηρεσίες όπως είναι τα ταξιδιωτικά γραφεία. Οι κοινωνικοοικονομικές αλλαγές επιφέρουν σημαντικότερες επιπτώσεις που επηρεάζουν τις τουριστικές προτιμήσεις. Ήδη, παρατηρούνται

¹³ Κοκκώσης Χ., Τσαρτάς Π., Γκρίμπα Ε., «Ειδικές και Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού», Εκδόσεις Κριτική, Απρίλιος 2011

διαφοροποιήσεις προς στις αξίες, στις αρχές και στα πρότυπα μιας σύγχρονης κοινωνίας. Οι αλλαγές αυτές, αποτελούν τη βάση και την αιτία στο γεγονός ότι ο σύγχρονος τουρισμός αλλάζει.

Ο σύγχρονος τουρίστας δεν σχετίζεται με έναν τουρίστα των προηγούμενων χρόνων όπως έναν τουρίστα της δεκαετίας του 1960, διότι είναι ένας ταξιδιώτης με εμπειρία που έχει επισκεφθεί πολλές τουριστικές περιοχές. Αυτό σαφώς και έχει ως αποτέλεσμα να έχει περισσότερες απαιτήσεις προς τις τουριστικές υπηρεσίες και εξυπηρετήσεις στον τόπο που θα ταξιδέψει. Οι συμμετέχοντες στον σύγχρονο τουρισμό, επιθυμούν να καλύψουν τις δικές τους ανάγκες, οι λεγόμενοι ατομιστές που έχουν προκαλέσει την ανάπτυξη των ειδικών μορφών τουρισμού όπως για παράδειγμα, ο οικοτουρισμός, ο τουρισμός περιπέτειας, ο τουρισμός υγείας και ευεξίας, το επαγγελματικό ταξίδι και ο πολιτιστικός τουρισμός (Σωτηριάδης Μ. και Φαρσάρη Ι., 2009). Με αυτό τον τρόπο, ο μαζικός τουρισμός αντικαθίσταται σιγά-σιγά από τον ανεξάρτητο τουρισμό και τις ειδικές μορφές τουρισμού.

Σύμφωνα με τις διαφοροποιημένες καταστάσεις, η τουριστική αγορά πρέπει να ενταχθεί στα σύγχρονα δεδομένα. Αυτό σημαίνει, πως η τουριστική αγορά χωρίζεται σε κάποια τμήματα με διαφορετικά χαρακτηριστικά, τα οποία επηρεάζουν τη προσφορά και τη ζήτηση, λόγω του ότι το τουριστικό προϊόν, δεν είναι ενιαίο (Moutinho L., 2000). Βέβαια βασικό ρόλο, για τη τμηματοποίηση της αγοράς, παίζουν τα κίνητρα που οδηγούν σε ένα ταξίδι. Παραδείγματος χάριν, ένα επαγγελματικό ταξίδι, διακρίνεται σε εκθέσεις ή συνέδρια, σε περιηγητικό ταξίδι, σε ταξίδι αναψυχής, σε θρησκευτικό ταξίδι, σε ταξίδι για αθλητικούς λόγους και σε ταξίδι υγείας. Ένα ταξίδι πλέον, συνδυάζεται με διάφορες δραστηριότητες, προτιμήσεις και ανάγκες. Δεν έχει τη μορφή που είχε κάποτε ένα ταξίδι διακοπών. Γι' αυτό τον λόγο, διεξάγονται έρευνες με κύριο σκοπό την ανακάλυψη των κινήτρων και των τάσεων για τους νέους τουρίστες-καταναλωτές.

Οι κύριοι παράγοντες που θα εξακολουθούν να διαφοροποιούν την τουριστική βιομηχανία είναι: η ταυτότητα, οι νέες αγορές, το ανθρώπινο δυναμικό και η τεχνολογία. Αναλυτικά, η ανάδειξη της τουριστικής ταυτότητας, σημαίνει πως οι σύγχρονοι τουρίστες έχουν απαιτήσεις ως προς το όνομα και στην εμπειρία του ταξιδιού και όχι τόσο στη φυσική ομορφιά του κάθε τόπου. Αυτό, στηρίζεται στη λογική των τόπων που διαθέτουν ήλιο και θάλασσα, δυνατότητες για αγορές σε μεγάλα εμπορικά κέντρα, αθλητικές δραστηριότητες κλπ.. Όσον αφορά τον τομέα των νέων αγορών, στις διεθνείς τουριστικές εξελίξεις, υπάρχει η δυνατότητα για αγορά κατοικιών (ως εξοχικών) γεγονός που δημιουργεί και την αναζήτηση για παρόμοια προϊόντα (π.χ. Condo hotels). Σχετικά με το ανθρώπινο δυναμικό, υπάρχουν δημογραφικές αλλαγές, που διαφοροποιούνται ανάλογα με τις κοινωνικοπολιτικές συνθήκες (π.χ. πρόωγη συνταξιοδότηση) και μπορούν τα άτομα άνω των 50 ετών να συμμετέχουν στον τουρισμό αποτελώντας πολύ σημαντική αγορά-στόχο. Για παράγοντα της τεχνολογίας, υπάρχει σημαντική ανάπτυξη καινοτόμων τεχνολογικών συστημάτων και μεγάλο ποσοστό χρήσης του διαδικτύου που διαμορφώνουν τη τουριστική αγορά για τον σύγχρονο τουρισμό (Deloitte και NYU, 2005).

Η τουριστική αγορά έχει επηρεαστεί λόγω της διαθεσιμότητας του ελεύθερου χρόνου στις κοινωνίες, του αυξανόμενου διαθέσιμου εισοδήματος, των οργανωτικών

αλλαγών στην επιβίωση και στην εργασία και των ποικίλων αναγκών και επιλογών για τουριστικούς τόπους, προκαλώντας περισσότερο τη τμηματοποίηση και την εξειδίκευση σε αυτούς τους τόπους. Στις μέρες μας, ο τουρίστας έχει περισσότερο ελεύθερο χρόνο για διακοπές σε μικρές τακτικές περιόδους στη διάρκεια του χρόνου. Δεν είναι όπως στο παρελθόν που οι διακοπές πραγματοποιούταν μία ενιαία χρονική περίοδο όπως το καλοκαίρι. Αυτό σημαίνει πως η διαμονή σε ένα τουριστικό μέρος μειώνεται και αυξάνονται οι προορισμοί επίσκεψης, ανάλογα με τη εποχή. Παραδείγματος χάριν, υπάρχουν προορισμοί που είναι για σκι το χειμώνα, για εκδρομές την άνοιξη ή το φθινόπωρο και για παραλίες το καλοκαίρι. Αυτούς τους προορισμούς τους επιλέγουν κυρίως εκείνοι που επιθυμούν να συνδυάσουν διάφορες εμπειρίες, μέσα στο έτος, μαζί με τις επαγγελματικές ή πολιτιστικές δραστηριότητες. Οι παραπάνω μεταβολές ασκούν επιρροή στη τουριστική αγορά προς στη διάρκεια παραμονής, στην εποχικότητα, στον ανταγωνισμό και στη διάχυση της ζήτησης στον προορισμό (Hall Μ. και Page S., 1999).

Ταυτόχρονα, ένας σύγχρονος τουρίστας, έχει διάφορους προβληματισμούς σε ό,τι αφορά για παράδειγμα, την ασφάλεια των πολιτών, τη πολιτική σταθερότητα, τις τρομοκρατικές επιθέσεις, τις πανδημίες και επιδημίες, τις φυσικές καταστροφές (π.χ. τσουνάμι, φωτιές, σεισμοί) και τις πιθανότητες πολέμου σε μία επισκεπτόμενη χώρα. Όλα αυτά προκαλούν αλλαγές στη τουριστική ζήτηση γεγονός που δείχνει, πόσο πολύ συνδυσασμένο είναι το τουριστικό προϊόν με τη κοινωνία και με την οικονομία.

Στις μέρες μας, οι κοινωνίες γίνονται πιο ευαίσθητες σε κοινωνικά και περιβαλλοντικά θέματα, κάτι που δημιουργεί παγκόσμια προβλήματα. Το γεγονός αυτό, ασκεί επιρροή στις αγορές, στις τουριστικές ροές και στις απαιτήσεις των τουριστών για τη ποιότητα και τα χαρακτηριστικά ενός τουριστικού προϊόντος (Κοκκώσης Χ. και Τσάρτας Π., 2001). Ήδη, πολλοί σύγχρονοι τουρίστες, αναζητούν ένα τουριστικό κατάλυμα με δύο κύρια κριτήρια: το περιβάλλον του καταλύματος και τον προορισμό τους, ειδικά στις ευαίσθητες αγορές όπως στη Γερμανία, στην Ολλανδία, στην Δανία κλπ.

Ακόμα, υπάρχουν κι' άλλοι παράγοντες που μπορούν να διαφοροποιήσουν τη τουριστική ζήτηση και τα χαρακτηριστικά των τοπικών αγορών. Ένας από αυτούς είναι τα δημογραφικά στοιχεία. Με βάση την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, μέσα στα επόμενα πενήντα χρόνια, τα άτομα της ηλικίας 60 ετών και άνω, θα αποτελούν το ένα τρίτο στον τουρισμό, διότι θα υπάρχει περισσότερη διαθεσιμότητα ελεύθερου χρόνου για αναψυχή και τουρισμό (ETC, 2006). Σε αυτή την ηλικία οι άνθρωποι, (έκτος από το ότι έχουν περισσότερο ελεύθερο χρόνο), είναι κινητικοί και ανεξάρτητοι και επιζητούν, κατά ένα μεγάλο ποσοστό, τον τουρισμό υγείας, θαλασσοθεραπείας και ευεξίας.

Οι δυτικοί πληθυσμοί ωριμάζουν σε εν αντιθέσει με τους ανατολικούς οι οποίοι αναπτύσσονται προς τα πολιτισμικά χαρακτηριστικά τους με αποτέλεσμα να υπάρχουν περισσότερες επιλογές για τους τουρίστες και να ξεφεύγουν από το πρότυπο του ήλιου-θάλασσας που αποτελεί τη βάση για έναν τουριστικό προορισμό. Η ανάπτυξη αυτή, παίζει σημαντικό ρόλο για διάφορους προορισμούς και για τις τοπικές αγορές τους, τόσο στην ανταγωνιστικότητα των προορισμών όσο και τον προσανατολισμό των τουριστικών προϊόντων.

Όλες οι παραπάνω αλλαγές, διαφοροποιούν τη ποιότητα της ζήτησης, τον βασικό προσανατολισμό και τη κινητήρια δύναμη προσφοράς από το τουριστικό προϊόν στη τουριστική εμπειρία. Στη παγκόσμια τουριστική ανάπτυξη, κύριο ρόλο έπαιζε η προσφορά καλού τουριστικού καταλύματος καθώς οι τουρίστες είχαν αποκτήσει περισσότερη εμπειρία και είχαν περισσότερες απαιτήσεις. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα οι προμηθευτές (π.χ. οι ξενοδόχοι) να συγκεντρωθούν σε προσπάθειες ώστε να μπορούν να παρέχουν καλύτερη ποιότητα διαμονής και υπηρεσιών.

Στις μέρες μας, αυτό δεν αρκεί λόγω του ότι οι σύγχρονοι τουρίστες αναζητούν τη κάλυψη αναγκών τους, εκτός τις βασικές. Με άλλα λόγια, ένας σύγχρονος τουρίστας επιθυμεί να ικανοποιήσει διάφορες ανάγκες του σε έναν προορισμό όπως είναι η γνώση, η εκπαίδευση, η αναψυχή, κλπ., αναζητώντας την απόκτηση εμπειρίας (Hall C. M. και Page S., 1999). Βασικό ρόλο, για να επιλέξει ένας τουρίστας έναν προορισμό, παίζει η εκπαίδευση και ο πολιτισμός, οι δραστηριότητες και οι ενέργειες του τόπου, οι τοπικές εκδηλώσεις και τα πολιτιστικά δρώμενα του τόπου, με δεδομένο ότι η διαμονή σε ένα τουριστικό κατάλυμα βρίσκεται περίπου στο ίδιο επίπεδο με αυτή στους πιο ανταγωνιστικούς τόπους. Η ποικιλία των πολιτισμικών θέλγητρων είναι το βασικό κίνητρο για τη προσέγγιση των επισκεπτών σε έναν προορισμό. Όλο και περισσότεροι προορισμοί προσπαθούν να αναπτυχθούν ως προς τις δραστηριότητες τους για ελεύθερο χρόνο και αναψυχή με σκοπό να προσφέρουν την εμπειρία στους τουρίστες. Σε μεγάλο βαθμό η προσέγγιση των τουριστών γίνεται μέσω της προσπάθειας για οργάνωση ποικίλων εκδηλώσεων όπως είναι τα φεστιβάλ: θεάτρου, μουσικής, γαστρονομίας και αθλητικών εκδηλώσεων (Kolb B., 2006). Όπως έχει ήδη αναφερθεί, ένας σύγχρονος τουρίστας επιζητάει εξειδικευμένα ενδιαφέροντα, όποτε δεν του είναι αρκετά μόνο η ηρεμία και η απόλαυση των υπηρεσιών σε έναν προορισμό. Αυτό σημαίνει, πως αναζητάει την εμπειρία με το να συμμετέχει σε τοπικές δραστηριότητες και αποκτώντας γνώσεις σχετικά με την ιστορία και τη πολιτιστική κληρονομιά του κάθε τόπου.

Με βάση λοιπόν, ότι οι κοινωνικές αξίες διαφέρουν μεταξύ τους, παρατηρείται πως οι παράγοντες για την επιλογή ενός προορισμού ανατρέπονται, γεγονός που επηρεάζει τον ανταγωνισμό και την ανάπτυξη της τουριστικής αγοράς. Η ζήτηση για σημαντικές ποιοτικές υπηρεσίες και η ανάπτυξη των ειδικών μορφών τουρισμού αποτελούν τα χαρακτηριστικά μιας σύγχρονης κοινωνίας.¹⁴

1.8. Η ανάπτυξη του τουρισμού στο μέλλον

Ο τουρισμός αποτελεί την οικονομική δραστηριότητα παγκοσμίως καθώς τα τελευταία χρόνια αυξάνεται σημαντικά με γρήγορο ρυθμό με βάση το παγκόσμιο ΑΕΠ (Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν). Το 2008 ο αριθμός διεθνών τουριστών έφτασε στα 924 εκατομμύρια συνεισφέροντας σημαντικά στην παγκόσμια οικονομία (UNWTO 2008). Από το 1975 έως το 2000 ο διεθνής τουρισμός έχει τριπλασιαστεί,

¹⁴ Κοκκώσης Χ., Τσαρτάς Π., Γκρίμπα Ε. «Ειδικές και Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού» Εκδόσεις Κριτική, Απρίλιος 2011

γεγονός που προβλέπει τη συνεχή αύξηση του με υψηλούς ρυθμούς (UNWTO 2008). Σύμφωνα με αυτή τη πρόβλεψη, οι αφίξεις αναμένεται να έχουν φτάσει σε 1,6 δις περίπου το 2020 (UNWTO 2008). Οι προβλέψεις αυτές δίνουν έμφαση στη δύναμη του τουρισμού και στην πίστη ότι παρά τα скаμπανεβάσματα του θα αναπτυχθεί πιο γρήγορα και από τη παγκόσμια οικονομία. Κάποιες όμως περιοχές του κόσμου αναπτύσσονται πιο γρήγορα, όπως οι νέοι μακρινοί προορισμοί και άλλες πιο αργά λόγω του ότι έχουν διαφορετική συμπεριφορά.

Η Ευρώπη θεωρείται ο μεγαλύτερος παγκόσμιος προορισμός καθώς αποτελεί το 53,6% των διεθνών αφίξεων και παραπάνω από το 50% των εσόδων (UNWTO-Tourism Highlights 2008). Με βάση τον Παγκόσμιο Οργανισμό Τουρισμού οι διεθνείς αφίξεις στην Ευρώπη είναι μεγαλύτερες από 717 εκατομμύρια το 2020. Η Ευρώπη εξακολουθεί να είναι ο πρωταρχικός τουριστικός προορισμός, παρά την ανάπτυξη νέων προορισμών στον κόσμο, και έχει τη μεγαλύτερη τουριστική αγορά προέλευσης. Λόγω της μεσογειακής Ευρώπης, που έχει παρόμοια στοιχεία με το 1/3 των τουριστών του συνόλου της Ευρώπης, αυξάνεται το ευρωπαϊκό μέσο όρο.¹⁵

¹⁵ Κοκκώσης Χ., Τσαρτάς Π., Γκρίμπα Ε. «Ειδικές και Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού», Απρίλιος 2011

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ-ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Ο τουρισμός εκτός από τις θετικές συνέπειες που μπορεί να προσφέρει στην οικονομία του κράτους, μπορεί να δημιουργήσει διάφορα προβλήματα στον τόπο. Ο αριθμός τουριστών σε ένα μέρος απαιτεί φυσικούς πόρους προς το νερό, το έδαφος, και την ενέργεια. Επίσης, υπάρχουν κίνδυνοι για τα οικοσυστήματα στο φυσικό περιβάλλον, έχει επιβαρύνσεις στη λειτουργία του τόπου (π.χ. στη στάθμευση, στη κυκλοφορία, στη κοινωνική υποδομή κλπ), στα απόβλητα, στον τρόπο ζωής, στα συστήματα για την εξυπηρέτηση των επισκεπτών (π.χ. λιμάνια), και στην ανάπτυξη της γης λόγω χρήσης για νέες δομήσεις (Κοκκώσης Χ. και Τσάρτας Π. 2001). Ακόμη, προβλήματα δημιουργούνται στη τοπική κοινωνία είτε λόγω τουρισμού που προκαλεί την εγκατάλειψη των παραδοσιακών δραστηριοτήτων είτε λόγω συμπεριφοράς των τουριστών που προσβάλλουν τα ήθη-έθιμα και τις συνήθειες της κοινωνίας του τόπου.

Στην Ελλάδα, για παράδειγμα, υπάρχουν τα περισσότερα προβλήματα ως προς τη πυκνότητα κλινών όπως στη Μύκονο και ως προς τια αφίξεις τουριστών όπως στη Ρόδο (ΞΞΕ 2008). Γενικότερα στην Ελλάδα τα περισσότερα προβλήματα οφείλονται στην τουριστική ανάπτυξη με ελευθερία κινητικότητας στο χώρο γεγονός που προκαλεί επιπτώσεις στα φυσικά οικοσυστήματα και το τοπίο. Άλλα σημαντικά προβλήματα που αντιμετωπίζουν άλλοι τουριστικοί τόποι στη χώρα μας είναι ο μέγιστος αριθμός αποβλήτων λόγω του ότι δεν υπάρχει σωστή διαχείριση, η κίνηση στους δρόμους και η έντονη φασαρία.

Όλες αυτές οι αρνητικές συνέπειες δημιουργούνται από την ανάπτυξη του τουρισμού λόγω του ότι οι επιπτώσεις του προκαλούν μεταβολές και στη κοινωνία και στην οικονομία με αποτέλεσμα να επηρεάζεται ο τρόπος ζωής του τοπικού πληθυσμού. Αυτά τα προβλήματα σχετίζονται με βάση το είδος του τουρισμού, τα χαρακτηριστικά του τόπου και το σύστημα διαχείρισης (μηχανισμοί και μέσα οργάνωσης και αντιμετώπισης προβλημάτων) (Κοκκώσης Χ. και Τσάρτας Π., 2001).¹⁶

Οι επιπτώσεις τουρισμού μπορούν, λοιπόν, να διαιρεθούν σε τέσσερις γενικές κατηγορίες με σκοπό, όσο το δυνατόν, καλύτερη κατανόηση τους. Με μια μικρή αναφορά, η πρώτη κατηγορία αφορά τις οικονομικές επιπτώσεις του τουρισμού που περιέχουν: τις συναλλαγματικές ροές, τα φορολογικά έσοδα κράτους, την ανάπτυξη και τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας για τους ντόπιους κατοίκους, τη περιφερειακή ανάπτυξη, τη διαρροή χρημάτων και τις διασυνδέσεις του τουρισμού με άλλους τομείς της οικονομίας.

Η δεύτερη κατηγορία αναφέρεται στις περιβαλλοντικές επιπτώσεις του τουρισμού στις οποίες εντάσσονται: οι αλλαγές του φυσικού περιβάλλοντος που επηρεάζουν την ατμόσφαιρα, τα ύδατα, το έδαφος, το τοπίο, τη χλωρίδα – πανίδα και τις αλλαγές στο ανθρωπογενές περιβάλλον που από αυτό επηρεάζονται για παράδειγμα, η πολεοδομία, η αρχιτεκτονική, τα ιστορικά μνημεία, τα τεχνητά πάρκα κλπ.

¹⁶ Ανδριώτης Κ. «Τουριστική Ανάπτυξη και Σχεδιασμός», εκδόσεις Αθ. Σταμούλης 2005

Η τρίτη κατηγορία περιλαμβάνει τις κοινωνικές επιπτώσεις του τουρισμού οι οποίες σχετίζονται με τις μεταβολές: στην ηθική συμπεριφορά (π.χ. πορνεία, τζόγος, αλκοολισμός και εγκληματικότητα) και στον τρόπο ζωής και στις αξίες του ντόπιου πληθυσμού (π.χ. έλλειψη στα γλωσσικά στοιχεία και στη θρησκεία, στη αστυφιλία, στην επαγγελματική κινητικότητα κλπ).

Η τέταρτη κατηγορία σχετίζεται με τις πολιτιστικές επιπτώσεις του τουρισμού που επηρεάζουν τη τέχνη, τη χειροτεχνία, τα φεστιβάλ, τις εκδηλώσεις, τους παραδοσιακούς χορούς και τη μουσική.¹⁷

2.1. Οικονομικές επιπτώσεις τουρισμού

Ο τουρισμός προκαλεί κάποιες επιπτώσεις στον οικονομικό τομέα που ξεκινούν από τη αρχή του ταξιδιού ενός τουρίστα. Η οικονομία που επηρεάζεται από τον τουρισμό διακρίνεται σε δύο είδη. Το ένα είδος είναι η οικονομία του κράτους του τόπου της μόνιμης κατοικίας του τουρίστα από το οποίο αγοράζει ο τουρίστας το ταξιδιωτικό του πακέτο και ότι περιλαμβάνεται σε αυτό όπως ρούχα, βαλίτσες, απαραίτητα προσωπικά αντικείμενα κλπ. Το δεύτερο είδος αφορά την οικονομία του κράτους της επισκεπτόμενης χώρας από τον τουρίστα, όπου εκεί πραγματοποιούνται καταναλώσεις από τον τουρίστα για τη διαμονή του, το φαγητό του, τη ψυχαγωγία του, τη διασκέδαση του και την αγορά διαφόρων ειδών. Για παράδειγμα, εάν ένας Γερμανός τουρίστας θέλει να επισκεφτεί την Ελλάδα και αγοράσει το ταξιδιωτικό του πακέτο από την χώρα του θα επηρεαστεί η οικονομία και των δύο κρατών, της Γερμανίας και της Ελλάδας.

Όπως έχει ήδη αναφερθεί, οι οικονομικές επιπτώσεις τουρισμού διακρίνονται στις εξής υποκατηγορίες:

- Συναλλαγματικές Εισροές και Αύξηση θέσεων εργασίας
- Φορολογικά Έσοδα για το κράτος
- Περιφερειακή Ανάπτυξη
- Διαρροή χρημάτων και Διασύνδεση τουρισμού με υπολοίπους κλάδους οικονομίας

2.1.1 Συναλλαγματικές εισροές

Το βασικό θέμα ώστε να αυξηθεί ο τουρισμός και το εισόδημα σε ένα κράτος είναι η δημιουργία νέων θέσεων εργασίας (Andriotis & Vaughan 2004, Choy 1995, McCann 1983, Shaw & Williams 1988, UNESCO 1976, Andriotis & Wilkes 2000).

Στις μέρες μας, ο τουρισμός έχει την ικανότητα να προσφέρει σε ένα κράτος το πολύ σημαντικό ξένο συνάλλαγμα με τη δημιουργία των κατάλληλων

¹⁷ Ανδριώτης Κ. «Τουριστική Ανάπτυξη και Σχεδιασμός» Εκδόσεις Αθ. Σταμούλης 2005

προϋποθέσεων για τις συναλλαγματικές εισροές με σκοπό να παραμείνει η οικονομία στην ίδια κλίμακα και να αυξηθούν τα εισοδήματα του τοπικού πληθυσμού. Λόγω του ότι ο τουρισμός είναι ο πιο σημαντικός τομέας του ξένου συναλλάγματος, σε σχέση με το μεγάλο ποσοστό ανεργίας των τελευταίων χρόνων σε διάφορες χώρες και την εξέλιξη της τουριστικής βιομηχανίας λόγω νέων τεχνολογιών, πολλά κράτη τον έχουν καθορίσει ως κίνητρο για να αυξηθούν τα εισοδήματα και να δημιουργηθούν περισσότερες θέσεις εργασίας (Airey 1983, Culpan 1987, Hall 2000, Ioannides 1995, Mings 1969).¹⁸

Σύμφωνα με το Παγκόσμιο Συμβούλιο Ταξιδιών και Τουρισμού (WTTC 2003), είχε υπολογιστεί πως ο τουρισμός θα δημιουργούσε ολοένα και περισσότερες νέες θέσεις εργασίας με το πέρασμα των χρόνων παγκοσμίως. Για παράδειγμα, το 2003 θα υπήρχαν 67,5 εκατομμύρια εργαζόμενοι σε παγκόσμια κλίμακα και το 2012 θα έφταναν τους 83,9 εκατομμύρια. Οι θέσεις εργασίας θα αυξανόταν στις 194,5 εκατομμύρια το 2003 και στις 247,2 εκατομμύρια το 2012.

Λόγω της τουριστικής βιομηχανίας έχουν δημιουργηθεί νέες θέσεις σε επιχειρήσεις που σχετίζονται άμεσα ή έμμεσα με τον τουρισμό όπως είναι τα ξενοδοχεία, τα εστιατόρια και τα τουριστικά γραφεία. Με αυτόν τον τρόπο, δημιουργούνται και θέσεις εργασίας σε μη τουριστικούς φορείς όπως είναι οι κατασκευές, οι διάφορες υπηρεσίες, η γεωργία και η κτηνοτροφία. Σύμφωνα με μία έρευνα που είχε πραγματοποιηθεί στην Τυνησία διεξάχθηκε το συμπέρασμα πως για κάθε κρεβάτι που κατασκευάζεται σε ένα ξενοδοχείο δημιουργούνται δύο με τρεις θέσεις εργασίας που σχετίζονται άμεσα με τον τουρισμό και δύο που σχετίζονται με άλλους τομείς της οικονομίας (Smaoui 1979). Αξίζει να σημειωθεί πως η δημιουργία των έμμεσων θέσεων εργασίας εξαρτάται από άλλους κλάδους της οικονομίας, καθώς οι πρώτες ύλες που είναι απαραίτητες για τις τουριστικές επιχειρήσεις εισάγονται ως επί το πλείστον από το εξωτερικό με αποτέλεσμα να μη δημιουργούνται τόσες νέες θέσεις για τις μη τουριστικές επιχειρήσεις. Αντίθετα, οι τουριστικές επιχειρήσεις προμηθεύονται τις πρώτες ύλες που χρειάζονται από τον τοπικό πληθυσμό με αποτέλεσμα η δημιουργία νέων θέσεων εργασίας να αυξάνεται (McCann 1983 & Paaajanen 1999).

Όπως έχει αναφερθεί σε κάποιες μελέτες οι νέες θέσεις εργασίας αυξάνουν την ευημερία του τοπικού πληθυσμού. Αυτό σημαίνει πως ο τουρισμός βοηθάει στην ανάπτυξη της αυτοαπασχόλησης (Κοκκώσης & Τσάρτας 2001). Με βάση τους Cukier- Snow & Wall (1993), η τουριστική ανάπτυξη στο Μπαλί επέφερε αρκετά υψηλά εισοδήματα στην Ινδονησία, με περισσότερα αυτοκίνητα στη πρωτεύουσα του Μπαλί παρά στη πρωτεύουσα της χώρας.¹⁹

Πολλοί απασχολούμενοι με τον τουρισμό έχουν παρόμοια εργασία με εργαζόμενους σε άλλους κλάδους της οικονομίας (Cukier-Snow & Wall 1993, Κοκκώσης & Τσάρτας 2001, Papanioannou 1987, Vaughan, Andriotis & Wilkes 2000). Παραδείγματος χάριν, ένας εργαζόμενος μπορεί να απασχολείται το πρωί ως δημόσιος υπάλληλος και το βράδυ ως σερβιτόρος. Αυτό συνεπάγεται με το γεγονός

¹⁸ Ανδριώτης Κ. «Τουριστική Ανάπτυξη και Σχεδιασμός» Εκδόσεις Αθ. Σταμούλης 2005

¹⁹ Ανδριώτης Κ. «Τουριστική Ανάπτυξη και Σχεδιασμός» Εκδόσεις Αθ. Σταμούλης 2005

ότι ο τουρισμός δεν δημιουργεί μόνο νόμιμες θέσεις εργασίας αλλά και θέσεις στην παραοικονομία (π.χ. πλανόδιοι μικροπωλητές) (Kermath & Thomas 1992, MacKay 1987, Nuscheler 1991, Woodcock & France 1994). Πλέον στον τουρισμό η απασχόληση βασίζεται στην εποχικότητα, στη μερική απασχόληση, στα χαμηλά εισοδήματα και στις θέσεις εργασίας χαμηλής ποιότητας (Andriotis & Vaughan 2004, Cukier 1999, Cukier & Wall 1995, Diammond 1977, Goodall 1987, Johnson & Thomas 1990, Mathieson & Wall 1982, Pigram 1990, Sinclair 1998).

Όπως έχει ήδη αναφερθεί παραπάνω ο τουρισμός είναι μία δραστηριότητα που διαρκεί για ένα συγκεκριμένο χρονικό διάστημα ανάλογα τον τόπο. Λόγω λοιπόν της εποχικότητας αλλάζουν και τα πεδία απασχόλησης σε κάθε τόπο και γι αυτό τον λόγο πολλοί απασχολούμενοι αναγκάζονται να βρουν μία άλλη εργασία στη νεκρή περίοδο τουρισμού ή να μείνουν άνεργοι (Andriotis 2005a, Τσάρτας 1989, Vaughan, Andriotis & Wilkes 2000).

Μέρος του τουρισμού, επίσης, αποτελεί και η μερική απασχόληση. Αυτό μπορεί να διακριθεί και στα αποτελέσματα μίας έρευνας που είχε πραγματοποιηθεί το 1994, στη Μεγάλη Βρετανία, από τους Bull & Church, όπου είχε παρατηρηθεί πως το 1989 οι περισσότεροι εργαζόμενοι στις ξενοδοχειακές επιχειρήσεις ήταν μερικής απασχόλησης, με αποτέλεσμα να μην αποκτούν κάποιο βασικό εισόδημα ώστε να μπορούν να καλύψουν τις απαραίτητες ανάγκες τους.

Όπως έχει παρατηρηθεί σε πολλές τουριστικές επιχειρήσεις οι μισθοί φτάνουν σε ένα αρκετά χαμηλό επίπεδο. Για παράδειγμα, σε ένα ξενοδοχείο της Μεγάλης Βρετανίας το 1987 οι μέσες αποδοχές των απασχολούμενων του έφταναν περίπου το 66% σε σχέση με των υπόλοιπων εργαζομένων των άλλων επαγγελμάτων (Beioley, Maitlant & Vaughan 1990). Κάποιες παροχές όμως, όπως η στέγαση, η σίτιση και μερικές χρηματικές απολαβές (π.χ. φιλοδωρήματα) τους προσφερόταν δωρεάν (Johnson 1983, Vaughan, Andriotis & Wilkes 2000). Σύμφωνα με άλλους ερευνητές, ο τουριστικός τομέας προσφέρει αρκετά υψηλούς μισθούς σε σχέση με άλλες θέσεις εργασίας σε άλλους κλάδους επαγγελμάτων, με αποτέλεσμα να προσεγγίζει εργαζόμενους και από τους υπόλοιπους παραγωγικούς κλάδους (Cukier 1999, Lovel & Feuerstein 1992).²⁰

Βέβαια, από την άλλη πλευρά, έχει παρατηρηθεί πως ένας μισθός σε μία τουριστική επιχείρηση εξαρτάται από το μέγεθος της επιχείρησης. Αυτό έχει αποδειχθεί από μια έρευνα που διεξάχθηκε από τον μελετητή Kontogeorgoroulo το 1998, στη Ταϊλάνδη όπου παρατήρησε πως οι μεγάλες ξενοδοχειακές επιχειρήσεις προσφέρουν μεγαλύτερες αμοιβές απ' ότι οι μικρότερες.

Από μία άλλη οπτική γωνία, υποστηρίζεται πως η τουριστική βιομηχανία απασχολεί κυρίως ανειδίκευτα άτομα (χωρίς εμπειρία) του τοπικού πληθυσμού λόγω του ότι στον τουριστικό χώρο δεν απαιτούνται ειδικές γνώσεις για τις θέσεις εργασίας. Στα περισσότερα τουριστικά μέρη, κάτοικοι του τοπικού πληθυσμού εργάζονται στις τουριστικές επιχειρήσεις ως σερβιτόροι, καμαριέρες, και χαμάληδες. Υπάρχουν όμως κι' άλλοι επαγγελματικοί κλάδοι που έχουν έμμεση σχέση με τον τουρισμό όπως είναι η γεωργία, η μεταλλουργία, η αλεία κλπ.

²⁰ Ανδριώτης Κ. «Τουριστική Ανάπτυξη και Σχεδιασμός» Εκδόσεις Αθ. Σταμούλης 2005

Ακόμα μία αντίληψη για τον τουρισμό είναι πως η απασχόληση των εργαζομένων και οι θέσεις εργασίας εξαρτώνται από το μέγεθος της επιχείρησης (μικρή -μεσαία- μεγάλη) και από το αν είναι οικογενειακής ιδιοκτησίας. Αυτό σημαίνει πως όσο μικρότερη είναι η επιχείρηση τόσο μεγαλύτερη πιθανότητα υπάρχει να είναι οικογενειακή και το αντίστροφο. Με βάση κάποιες αναφορές του Kontogeorgopoulou για την Ταϊλάνδη και του Andrioti για τη Κρήτη οι μικρές και οι μεσαίες επιχειρήσεις στο μεγαλύτερο ποσοστό απασχολούν άτομα από την οικογένεια του ιδιοκτήτη ή άτομα από τον ντόπιο πληθυσμό σε σχέση με μεγαλύτερες τουριστικές επιχειρήσεις.²¹

Άλλη μία θεωρία διάφορων ερευνητών είναι πως ο τουριστικός τομέας δεν έχει αρκετό προσωπικό λόγω του ότι σε κάποιες περιοχές υπάρχει η τουριστική προσφορά γεγονός που ελκύει περισσότερο αλλοδαπούς και εισερχόμενο εργατικό δυναμικό, επειδή οι αλλοδαποί σε αυτές τις επιχειρήσεις παίρνουν χαμηλούς μισθούς απ' ότι παίρνουν οι κάτοικοι του τοπικού πληθυσμού (Andriotis & Vaughan 2004, Cukier 1996, Cukier – Snow & Wall 1993, Vaughan, Andriotis & Wilkes 2000, Lazaridis & Wickens 1999, Lever 1987). Γι αυτό τον λόγο, σε πολλές τουριστικές επιχειρήσεις προτιμάται οι εργαζόμενοι του να είναι από μία ξένη χώρα με σκοπό να μειωθεί το εργατικό κόστος. Σε πολλά κράτη, οι ξένοι εργαζόμενοι έχουν υπεύθυνες διοικητικές θέσεις σε μία τουριστική επιχείρηση λόγω του ότι αρκετές φορές ο τοπικός πληθυσμός δεν διαθέτει τις κατάλληλες γνώσεις και την απαραίτητη εμπειρία ώστε να αναλάβουν υπεύθυνες θέσεις σε μία τουριστική επιχείρηση.²²

2.1.2 Φορολογικά έσοδα για το κράτος

Για να αναπτυχθεί ο τουριστικός τομέας σε κάθε κράτος αναγκάζεται το κράτος να επενδύσει κάποια χρήματα για τον τουρισμό. Με άλλα λόγια, το κάθε κράτος διαθέτει αρκετά μεγάλα ποσά για τη συντήρηση και διαφήμιση μιας τουριστικής επιχείρησης και της τουριστικής βιομηχανίας ιδιαίτερα στο εξωτερικό. Με βάση μία έρευνα είχε διεξαχθεί το συμπέρασμα πως το 2003 τα χρήματα που θα ξόδευαν τα κράτη παγκοσμίως για τη τουριστική βιομηχανία θα έφταναν με βάση τους υπολογισμούς τους στα US\$224.1 δισεκατομμύρια (WTTC 2003). Τα ανεπτυγμένα κράτη που διαθέτουν μεγάλες κυβερνητικές δαπάνες είναι οι Ηνωμένες Πολιτείες, η Ιαπωνία, η Γαλλία, το Ηνωμένο Βασίλειο, η Ιταλία, η Γερμανία, η Ισπανία, η Κίνα, ο Καναδάς και το Μεξικό. Από την άλλη, κάποια κράτη (π.χ. Cayman Islands, British Virgin Islands, Antigua and Barbuda, Saint Lucia κλπ), επενδύουν τα μεγαλύτερα ποσοστά δαπανών για την τουριστική βιομηχανία. Σύμφωνα με τα παραπάνω συμπεραίνεται πως τα κράτη αυτά εντάσσονται στις μικρές νησιώτικες χώρες (WTTC 2003).

²¹ Ανδριώτης Κ. «Τουριστική Ανάπτυξη και Σχεδιασμός» Εκδόσεις Αθ. Σταμούλης 2005

²² Ανδριώτης Κ. «Τουριστική Ανάπτυξη και Σχεδιασμός» Εκδόσεις Αθ. Σταμούλης 2005

Οι κυβερνήσεις των κρατών είναι η βάση που στηρίζεται η τουριστική βιομηχανία (Davidson & Maitland 1997), για το λόγο ότι επενδύουν πολλά χρήματα στην αστυνόμευση, στην υγεία, στην πυροπροστασία, στην αποκομιδή λυμάτων, στην ύδρευση, στην ηλεκτροδότηση, στα λιμάνια, στα αεροδρόμια, στο οδικό δίκτυο, στο περιβάλλον και στους πολιτιστικούς πόρους, με σκοπό τη τουριστική ανάπτυξη και την ικανοποίηση των αναγκών όχι μόνο των τουριστών αλλά και του τοπικού πληθυσμού. Όλα αυτά έχουν σκοπό την επίτευξη κάποιου κέρδους. Επομένως, τα φορολογικά έσοδα του κράτους προκαλούνται από τη φορολόγηση αερολιμένων, το Φόρο Παρεπιδημούντων, το Φόρο Προστιθέμενης Αξίας (ΦΠΑ) στα αγαθά και στις υπηρεσίες, κλπ.

Το 1998, είχε υπολογιστεί από το Παγκόσμιο Συμβούλιο Ταξιδιών και Τουρισμού (WTTC), πως τα ταξίδια για τουρισμό επέφεραν \$802,6 δισεκατομμύρια σε φόρους. Μέχρι το 2010 υπολογιζόταν πως οι φόροι της τουριστικής βιομηχανίας θα έφταναν στα \$1.765,3 δισεκατομμύρια, ενώ το 2003 στην Ελλάδα οι εισπράξεις από τους φόρους της τουριστικής βιομηχανίας πλησίασαν τα \$285,3 δισεκατομμύρια.

Σε κάποιες περιπτώσεις όμως, οι φόροι έχουν και αρνητικές επιπτώσεις. Σύμφωνα με τους Mak & Nishimura, 1979, ανέφεραν πως ο φόρος για τα δωμάτια σε ξενοδοχειακά καταλύματα στη Χαβάη αύξησε τα φορολογικά έσοδα του κράτους αλλά αυτό είχε ως συνέπεια να ελαττωθούν τα εισοδήματα στον ιδιωτικό τομέα. Επίσης, στην Ελλάδα οι φόροι από τις αφίξεις τουριστών επενδύθηκαν στο αεροδρόμιο των Σπάτων με αποτέλεσμα την διαμαρτυρία των οργανωτών ταξιδιών (EU 1994). Αυτό σημαίνει πως ο κάθε φόρος τουρισμού σε ένα κράτος μπορεί να έχει διάφορες επιπτώσεις στον τουριστικό χώρο ενός τόπου.

Εξαιτίας της παραοικονομίας υπάρχει διαρροή των εισοδημάτων από τους φόρους για τη διοίκηση των κρατών, γεγονός που αποδεικνύει πως πολλές παράνομες συναλλαγές ξεφεύγουν από τη φορολόγηση.²³

2.1.3 Περιφερειακή Ανάπτυξη

Έως το 1990, πολλοί επιστήμονες και πολιτικοί θεωρούσαν πως η οικονομική ανάπτυξη βασίζεται στην εκβιομηχάνιση σε σχέση με τον τριτογενή τομέα στα μεγάλα αστικά κέντρα (Barquero 1991). Γι αυτόν τον λόγο, όσοι ασχολήθηκαν με την οικονομική ανάπτυξη επικεντρώθηκαν στα κλασικά πρότυπα της οικονομίας, δηλαδή στην εκβιομηχάνιση και στην αστικοποίηση, γεγονός που προκαλούσε την αδιαφορία της αντίληψης των εναλλακτικών στρατηγικών οικονομικοκοινωνικής ανάπτυξης.²⁴

Πολλά κράτη βρίσκονται απέναντι σε διάφορα θέματα διότι επιδιώκουν την επίτευξη της τουριστικής ανάπτυξης σε περίπου ίσα ποσοστά σε όλα τα μέρη μιας χώρας ή ενός νησιού. Από διάφορες έρευνες έχει αποδειχτεί πως περισσότερη τουριστική ανάπτυξη υπάρχει στις μεγάλες πόλεις ενός κράτους, με αποτέλεσμα να δημιουργούνται προβλήματα στις μικρότερες πόλεις και στα χωριά στο τομέα της

²³ Ανδριώτης Κ. «Τουριστική Ανάπτυξη και Σχεδιασμός» Εκδόσεις Αθ. Σταμούλης 2005

²⁴ Ηγουμενάκης Νίκος «Τουριστική Πολιτική» Interbooks 1999

κοινωνικής και οικονομικής ανάπτυξης και γι αυτό τον λόγο γίνεται προσπάθεια να βρεθούν τρόποι για ίσο διασκορπισμό και στα υπόλοιπα μέρη ενός κράτους. Ο Schumacher (1974, σελ 146-147), έχει προτείνει κάποια θέματα που θα μπορούσαν να συμβάλουν στην επιτυχία αυτού του στόχου. Τα θέματα αυτά αφορούν τις θέσεις εργασίας που είναι απαραίτητο να δημιουργούνται στους τόπους που υπάρχει πληθυσμός και όχι στις περιοχές που υπάρχει η μετανάστευση. Επιπροσθέτως, για να δημιουργηθούν νέες θέσεις εργασίας δεν πρέπει να χρειάζονται υψηλές επενδύσεις κεφαλαίου έτσι ώστε να δημιουργηθούν ακόμα περισσότερες νέες θέσεις. Ακόμη οι τρόποι παραγωγής θα πρέπει να είναι απλοί και εύκολοι για να μην είναι απαραίτητο οι εργαζόμενοι να έχουν εξειδικευμένες γνώσεις. Επίσης, θα μπορούσε η παραγωγή να πραγματοποιείται από τις τοπικές πρώτες ύλες για να μην χρειάζεται η διαρροή συναλλάγματος λόγω της αγοράς των εισαγόμενων προϊόντων.

Παρ' όλο που ο Schumacher, πρότεινε τις παραπάνω λύσεις πριν πολλά χρόνια είναι ακόμη ένα επίκαιρο θέμα. Όλες αυτές οι λύσεις είναι εφικτό να πραγματοποιηθούν με βάση μια καλή στρατηγική ώστε να υπάρξει περισσότερη τουριστική ανάπτυξη όχι μόνο στα μεγάλα αστικά κέντρα αλλά και στα υπόλοιπα μέρη μιας χώρας. Στον τουριστικό χώρο απαιτούνται μικρότερες επενδύσεις κεφαλαίου και σύμφωνα με αυτό μπορούν να δημιουργηθούν θέσεις εργασίας για ανειδίκευτους εργαζομένους, στις περιοχές με λιγότερη ανάπτυξη που τα άτομα δεν έχουν τόσες ευκαιρίες απασχόλησης. Αυτό μπορεί να συμβάλει και στη προώθηση της τοπικής παραγωγής και να προκαλέσει μεγαλύτερη επίδραση στην ευημερία των κατοίκων σε σχέση με τις επιπτώσεις των δραστηριοτήτων για τους κατοίκους στα περισσότερο ανεπτυγμένα μέρη της ίδιας χώρας (Cleverdon 1979, Oppermann & Chon 1997, Spartidis 1976).²⁵

Λόγω του ότι ο τουρισμός αυξάνεται σε τόπους που υπάρχουν περιορισμένες οικονομικές δραστηριότητες, υπάρχει η πιθανότητα για καλύτερη κατανομή της απασχόλησης με σκοπό να διαφοροποιηθεί και η κατάσταση αγοράς εργασίας στη περιφέρεια. Πολλοί ερευνητές, όπως ο Bryden 1973, ο de Kadt 1979 και ο Komilis 1994, έχουν αποδείξει μέσα από διάφορες μελέτες τους πως ο τουρισμός δεν έχει μόνο επηρεάσει την περιφερειακή ανάπτυξη αλλά έχει οδηγήσει και σε περιφερειακές ανισότητες. Με άλλα λόγια, τουριστική ανάπτυξη υπάρχει σε κάποιες ελκυστικές περιοχές που δημιουργούνται αρκετά σημαντικά οφέλη από τις επενδύσεις και τις δαπάνες των τουριστών ενώ υπάρχουν και άλλα μέρη που παραμελούνται (Oppermann & Chon 1997, Peppelenbosch & Tempelman 1989). Ακόμη, ο τουρισμός προκαλεί κάποιες αδύναμες διατομεακές διασυνδέσεις που κάνουν εμφανή την ανικανότητα ρόλου της τουριστικής βιομηχανίας στην περιφερειακή ανάπτυξη.

2.1.4 Διαρροή Χρημάτων - Διασύνδεση Τουρισμού με Άλλους Κλάδους

Στην αρχή της ανάπτυξης μίας τουριστικής περιοχής δίνονται ευκαιρίες για τη χρήση των τοπικών προϊόντων ντόπιας παραγωγής και πρώτων υλών για τη

²⁵ Ανδριώτης Κ. «Τουριστική Ανάπτυξη και Σχεδιασμός» Εκδόσεις Αθ. Σταμούλης 2005

κατασκευή κτιρίων, επίπλων και εξοπλισμού καθώς και τα εφόδια που απαιτούνται για τις τουριστικές επιχειρήσεις. Η μεγάλη ζήτηση προϊόντων από τους τουρίστες μπορεί να συμβάλει στην ενδυνάμωση του τόπου σε τομείς όπως η γεωργία, η κτηνοτροφία και η αλιεία καθώς και σε άλλους τοπικούς παραγωγικούς τομείς που σχετίζονται με τη τουριστική βιομηχανία όπως είναι το λιανεμπόριο, οι κατασκευές, το χονδρεμπόριο και άλλες πολλές υπηρεσίες (Andriotis 2002b, Cox, Fox & Bowen 1995, Telfer & Wall 1996).

Μία χώρα που εισάγει προϊόντα για τη κάλυψη της καταναλωτικής ζήτησης κάνει διαρροή χρημάτων έξω από τη ντόπια κοινωνία για την αγορά εισαγόμενων προϊόντων (Ankomah 1991, Braden & Wiener 1980, Kontogeorgopoulos 1998, Smith & Jenner 1992). Αυτό βέβαια εξαρτάται από τις δυνατότητες που προσφέρει η τοπική κοινωνία για τη παραγωγή αγαθών και υπηρεσιών στον χώρο του τουρισμού (Archer 1988, Gould 1994). Με βάση τον Jenkins (1994), η μεγάλη διαρροή χρημάτων δείχνει την υπανάπτυξη και την αδυναμία ενός κράτους να εκμεταλλευτεί και άλλους συνδέσμους για τις πρώτες ύλες που καταναλώνονται από τον τουρισμό. Αυτό αποδεικνύεται από τις χώρες του τρίτου κόσμου όπου τα αγαθά και οι υπηρεσίες εισάγονται και αυτό έχει ως αποτέλεσμα οι οικονομικές απολαβές τους για τη κατανάλωση τουριστών να είναι περιορισμένες (Kontogeorgopoulos 1998, Rajjote 1987, Teye 1987).²⁶

Οι ισχυρές οικονομίες παρέχουν περισσότερα αγαθά και υπηρεσίες που είναι απαραίτητα στον τουριστικό χώρο και αυτό έχει ως συνέπεια το συνάλλαγμα των τουριστών σε ένα ξένο τόπο να πολλαπλασιάζεται σε όλη την οικονομία και αυτό προκαλεί διασυνδέσεις του τουρισμού με τους υπόλοιπους κλάδους της οικονομίας.

Η διαρροή χρήματος ασκεί επιρροή και στην ιδιοκτησία και στον έλεγχο της τουριστικής βιομηχανίας. Υπάρχουν δεδομένα που αποδεικνύουν πως ένα μεγαλύτερο ξενοδοχείο εισάγει περισσότερα προϊόντα για τον λόγο ότι είναι άλλης ιδιοκτησίας οπότε μπορεί να προμηθευτεί προϊόντα σε πολύ καλές τιμές από ξένες αγορές (Andriotis 2002b). Παραδείγματος χάριν, σε ένα μεγάλο ξενοδοχείο της Ελλάδας, ένας τουρίστας μπορεί να καταναλώσει αρνί από τη Νέα Ζηλανδία, μοσχάρι από την Αργεντινή και ποτά από τη Ρωσία και τη Σκοτία, ενώ τα δωμάτια μπορεί να έχουν εξοπλιστεί με υλικά από την Ινδία, τη Σουηδία και την Ιταλία. Σε τόπους όπου οι εργαζόμενοι διαμένουν εκεί προσωρινά, ένα μέρος των μισθών τους δεν θεωρείται μεγαλύτερη οικονομική δραστηριότητα διότι επαναπατρίζουν μεγάλο μέρος των εισοδημάτων τους (Andriotis & Vaughan 2004, Archer & Fletcher 1988, Boss 1995, Komilis 1994).

Η διαρροή εισοδήματος που συνδέεται με ξένες επιχειρήσεις που επαναπατρίζουν τα κέρδη τους όταν η κυβέρνηση του κράτους απαλλάσσει τη φορολογία σε ξένες επιχειρήσεις ως κίνητρο για ανάπτυξη και ξοδεύει χρήματα σε ξένη χώρα για διάφορες υπηρεσίες όπως είναι η προώθηση, η δημοσιότητα και η εκπαίδευση προσωπικού. Όταν η παραγωγή είναι του τοπικού πληθυσμού που είναι πιο ακριβή από τα εισαγόμενα προϊόντα, τότε και οι διαρροές χρημάτων είναι υψηλότερες (Schumacher 1974). Βέβαια κάποιοι από τους ντόπιους κατοίκους

²⁶ Ανδριώτης Κ. «Τουριστική Ανάπτυξη και Σχεδιασμός» Εκδόσεις Αθ. Σταμούλης 2005

προτιμούν τα προϊόντα και τις υπηρεσίες από ξένες χώρες λόγω της επαφής τους με τις συνήθειες των τουριστών (Firat 1989, Gould 1994).²⁷

2.2. Περιβαλλοντολογικές Επιπτώσεις Τουρισμού

Ο Bertrand de Jouvenel (1958), αναφερόμενος στον Schumacher 1974 περιέγραψε τον «δυτικό άνθρωπο» ως έναν άνθρωπο που δεν ενδιαφέρεται για τη ποσότητα του νερού που καταναλώνει ούτε για τα έμβια όντα που καταστρέφει. Φαίνεται πως ένας άνθρωπος δεν μπορεί να καταλάβει πως η ζωή του εξαρτάται κατά ένα μέρος από το οικοσύστημα το οποίο έχει ποικίλες μορφές ζωής. Λόγω του ότι ο κόσμος κυβερνάται από μεγάλες πόλεις που οι κάτοικοι τους έχουν αποκοπεί από κάθε μορφή ζωής εκτός από την ανθρώπινη. Το συναίσθημα να ανήκει κάποιος σε ένα οικοσύστημα δεν αναπτρώνεται. Αυτό οδηγεί σε μία σκληρή αντιμετώπιση των αγαθών από τα οποία ουσιαστικά επιβιώνουμε, δηλαδή το νερό και τα δέντρα.

Παρά το γεγονός ότι ο Bertrand de Jouvenel, περιέγραψε τον δυτικό άνθρωπο με αυτά τα χαρακτηριστικά, πριν από πολλά χρόνια ακόμη και σήμερα θεωρούνται επίκαιρα. Εξαιτίας του ότι υπάρχει τουριστική ανάπτυξη κυρίως στα ευαίσθητα περιβάλλοντα, (π.χ. ορεινά και αλπικά εδάφη και σε τόπους με πολιτιστικό, ιστορικό και αρχαιολογικό ενδιαφέρον), ως τουρίστα μπορούν να προκαλέσουν σοβαρά προβλήματα στο περιβάλλον σε τέτοιο σημείο που ο Plog (1973, σελ 16) να δηλώνει πως ο τουρισμός σε τουριστικές περιοχές δημιουργεί τους σπόρους της αυτοκαταστροφής τους. Άλλοι ερευνητές όπως είναι οι Buhalis & Fletcher (1995), θεωρούν πως τα προβλήματα στο περιβάλλον προκαλούνται εξαιτίας του ότι το περιβάλλον είναι ένα ελεύθερο και δημόσιο αγαθό, για το οποίο υπάρχει αυξημένη ζήτηση και χρήση.

Κατά τη διάρκεια των προηγούμενων χρόνων όλοι όσοι ήταν υπεύθυνοι για τις τουριστικές περιοχές αγνόησαν την έμφαση στα περιβαλλοντικά θέματα παρά το γεγονός ότι η τουριστική ανάπτυξη που αυξανόταν είχε ήδη αρχίσει να απειλεί τους φυσικούς πόρους. Πρόσφατα, αποδείχθηκε πως ο τουρισμός και το περιβάλλον έχουν μία άμεση σύνδεση μεταξύ τους και έχουν που το ένα επηρεάζει το άλλο και γι αυτό έχουν γίνει προσπάθειες για τη προστασία περιβάλλοντος (Archer & Cooper 1998, Davidson 1989). Στις μέρες μας, οι νέοι τουρίστες έχουν μεγαλύτερες απαιτήσεις σχετικά με τη ποιότητα του περιβάλλοντος, είτε φυσικού είτε ανθρωπογενούς και μπορούν να διαθέσουν αρκετά ψηλά ποσά για να το αποκτήσουν (Hunter & Green 1995, Inskoop 1987, Romeril 1985a).

Οι περιβαλλοντολογικές επιπτώσεις λοιπόν διακρίνονται σε δύο υποενοότητες: στο φυσικό περιβάλλον και στο δομημένο ή ανθρωπογενές περιβάλλον.²⁸

²⁷ Ανδριώτης Κ. «Τουριστική Ανάπτυξη και Σχεδιασμός» Εκδόσεις Αθ. Σταμούλης 2005

²⁸ Κοκκώσης Χ., Τσαρτάς Π., «Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη και Περιβάλλον» Εκδόσεις Κριτική 2001

2.2.1 Φυσικό Περιβάλλον

Το φυσικό περιβάλλον έχει διάφορα οφέλη από τον τουρισμό. Κάποια από αυτά είναι πως τα εισοδήματα που προκαλούνται από τους τουρίστες μπορούν να βοηθήσουν στην καθαριότητα και στον έλεγχο της ατμοσφαιρικής και θαλάσσιας ρύπανσης, στην αποκομιδή των απορριμμάτων και σε οποιαδήποτε μορφή περιβαλλοντικής αισθητικής. Όταν οι τουρίστες ενδιαφέρονται για το περιβάλλον ενός τόπου, αφήνουν πολλά χρήματα με σκοπό να δημιουργηθούν εθνικά πάρκα ή οτιδήποτε έχει σχέση με το φυσικό περιβάλλον. Για παράδειγμα, σε κάποιες χώρες όπως στη Κένυα και Ρουάντα, έχουν ιδρύσει οι τουρίστες εθνικά πάρκα με κύριο στόχο τη συντήρηση και τη προστασία της χλωρίδας και της πανίδας (Davidson 1989, Lindberg 1989, Russel, Martin & Ferrance 1996). Το ποσό που προέρχεται από τα εισιτήρια εισόδου στα εθνικά πάρκα, στα μουσεία, στους αρχαιολογικούς χώρους και στους ζωολογικούς κήπους προσφέρονται για τη προστασία και τη συντήρησή τους. Η επίδραση του τουρισμού στο φυσικό περιβάλλον σε μία τουριστική περιοχή φαίνεται από τον τρόπο που μετακινείται ο τουρίστας και κατά τη διάρκεια της διαμονής του εκεί. Οι περιβαλλοντικές επιπτώσεις λοιπόν, σε έναν προορισμό εξαρτώνται κατά ένα μέρος από το μέσο μεταφοράς του τουρίστα. Όλα τα μέσα μεταφοράς, (π.χ. λεωφορεία, αυτοκίνητα και μοτοσικλέτες) ακόμη και τα ποδήλατα μπορούν να βλάψουν το φυσικό περιβάλλον προς στη ρύπανση και στη καταστροφή των ιστορικών μνημείων.

Οι σημερινοί τουρίστες έχουν περισσότερες απαιτήσεις προς την ενέργεια και το νερό και αυτό έχει ως συνέπεια οι φυσικοί πόροι να χρησιμοποιούνται για τη παροχή θερμότητας, κλιματισμού, φωτισμού, τροφίμων κλπ. Για παράδειγμα, στα νησιά της Καραϊβικής οι τουρίστες καταναλώνουν περισσότερη ηλεκτρική ενέργεια απ' ό,τι τους κατοίκους των νησιών (Jackson 1984). Αυτό σημαίνει, πως κατά τη τουριστική περίοδο αρκετές περιοχές παθαίνουν black outs ηλεκτρικού ρεύματος κάτι που δεν αντέχουν οι δυτικοί τουρίστες. Ίδιες καταστάσεις αντιμετωπίζουν και στον ανεφοδιασμό ύδατος λόγω του ότι οι τουρίστες κάνουν υπερβολική κατανάλωση νερού. Παραδείγματος χάριν, στη Μαγιόρκα, έχει αποδειχθεί πως ένας κάτοικος χρησιμοποιεί περίπου 250 λίτρα νερό ενώ ένας τουρίστας περίπου 440 λίτρα. Για τους τουρίστες η χρησιμοποίηση νερού μπορεί να πλησιάσει και τα 880 λίτρα στα πολυτελή ξενοδοχειακά καταλύματα (Boers & Bosch 1994). Εάν λοιπόν ο ανεφοδιασμός του νερού και του ηλεκτρικού ρεύματος ελαττωθεί εξαιτίας της υψηλής κατανάλωσης από τους τουρίστες, θα προκληθούν αρνητικά συναισθήματα και αντιδράσεις από τον τοπικό πληθυσμό.²⁹

Ακόμη και η κατασκευή υποδομών για την ικανοποίηση των τουριστών μπορεί να επιφέρει αρνητικές επιπτώσεις στο φυσικό περιβάλλον. Για παράδειγμα, η δημιουργία ενός γηπέδου θα προκαλέσει τη καταστροφή του φυσικού περιβάλλοντος αφού θα πρέπει να κτιστεί πάνω στα δάση ή σε περιοχές φυσικού κάλους, την κατανάλωση ύδατος και τη μετακίνηση του τοπικού πληθυσμού από τη πατρική τους

²⁹ Ανδριώτης Κ. «Τουριστική Ανάπτυξη και Σχεδιασμός» Εκδόσεις Αθ. Σταμούλης 2005

γη (Middleton & Hawkins 1998, Phillips 1994). Όλα αυτά θα οδηγήσουν σε μολύνσεις και στην ατμόσφαιρα και στο νερό, καθώς πολλά ξενοδοχεία κοντά σε θάλασσα θα μολύνουν τα νερά λόγω του ότι θα πέφτουν απορρίμματα μέσα και λόγω της έκχυσης βενζίνης από τα καράβια. Αυτό θα προκαλέσει και τη δυσανεμία των τουριστών. Η μόλυνση στη θάλασσα παίζει καθοριστικό ρόλο για τη τουριστική ζήτηση ενός προορισμού, (π.χ. η ανακοίνωση ρύπανσης θάλασσας στις Φιλιππίνες από το Τμήμα Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων προκάλεσε σημαντική μείωση κατά 70% των τουριστικών αφίξεων) (Trousdale 1999).

Η υπερβολική κατανάλωση φυσικών πόρων από τους τουρίστες έχουν καταστρέψει την οικολογική ισορροπία μιας περιοχής (Hunter & Green 1995). Αυτό έχει αποτελέσει να μην μπορεί να ελεγχθεί η τουριστική ανάπτυξη που οδηγεί στην μείωση ή και στην εξαφάνιση της χλωρίδας και της πανίδας. Στο Point Pelee (εθνικό πάρκο του Ονταρίου στον Καναδά), έχει παρατηρηθεί πως πολλοί τουρίστες διαφεύγουν από τα καθιερωμένα μονοπάτια για να φωτογραφήσουν τα πουλιά από κοντινή απόσταση. Το γεγονός αυτό, να θέλουν οι τουρίστες αναμνηστικές φωτογραφίες από την άγρια φύση έχουν οδηγήσει στο κυνήγι και στη λαθροθηρία. Σε κάποια κράτη της Αφρικής πολλά από τα άγρια ζώα και φυτά εξαφανίζονται και στη Μεσόγειο αντιμετωπίζεται πρόβλημα από τη καταστροφή του θαλάσσιου πλούτου εξαιτίας της δημιουργίας δώρων και ενθύμιων για τους τουρίστες. Στη Ζάκυνθο, η δημιουργία των ξενοδοχείων κοντά στη θάλασσα προκαλεί τεράστια απειλή για τη θαλάσσια χελώνα *caretta – caretta* στην αναπαραγωγή της (Marinos 1983, Prunier, Sweeney & Geen 1993).³⁰

Παρά το γεγονός ότι η τουριστική ανάπτυξη δημιουργεί τόσα προβλήματα στο φυσικό περιβάλλον, θεωρείται πως οι καταστροφές που γίνονται από τον τουρισμό δεν είναι τόσο σημαντικές όσο με αυτές της βαριάς βιομηχανίας (WTO 1983). Υποστηρίζεται πως η ρύπανση του ύδατος δημιουργείται και από τη ρίψη των βιομηχανικών λυμάτων, λιπασμάτων και των φυτοφαρμάκων. Όχι μόνο από τα ανεπεξέργαστα λύματα (Archer 1988). Σύμφωνα με τους Berno 1999 και Mathieson & Wall 1982, επισημαίνεται πως ο τουρισμός δεν έχει σχέση με τα ακατέργαστα υλικά και τα βιομηχανικά προϊόντα αλλά μόνο με τη μεταφορά των ανθρώπων που ρυπαίνουν το φυσικό περιβάλλον λιγότερο από τις υπόλοιπες βιομηχανίες.

2.2.2 Ανθρωπογενές περιβάλλον

Η τουριστική ανάπτυξη θεωρείται το βασικό μέσο για τη διατήρηση του ανθρωπογενούς περιβάλλοντος. Αυτό μπορεί να αποδειχθεί λόγω του ότι πολλές ιστορικές τοποθεσίες, μνημεία και άλλα κτίρια τους τουρίστες γεγονός που οδηγεί στη προστασία, στη διατήρηση και στην αναπαλαίωση τους για το κοινό όφελος της κοινωνίας (Buhalis & Fletcher 1995, Hunter & Green 1995). Σε διαφορετική περίπτωση, αρκετά αξιοθέατα θα είχαν εξαφανιστεί χωρίς τη τουριστική ανάπτυξη μέσω των πληρωμών εισιτηρίων εισόδου.

³⁰ Ανδριώτης Κ. «Τουριστική Ανάπτυξη και Σχεδιασμός» Εκδόσεις Αθ. Σταμούλης 2005

Οι περισσότεροι μελετητές, όπως οι Archer & Cooper 1998, οι Kendal & Var 1984/88, ο Papadopoulos 1988 και ο Travis 1982, έχουν κάνει αναφορά για τις θετικές επιπτώσεις του τουρισμού στο ανθρωπογενές περιβάλλον, που βοηθούν στο να γίνει καλύτερη ζωή του τοπικού πληθυσμού. Μερικές από αυτές είναι, οι καλύτερες ευκαιρίες αναψυχής και ψυχαγωγίας, οι δυνατότητες για αγορά αγαθών, η καλύτερη ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, η μεγαλύτερη προσοχή για τη προστασία των ιστορικών μνημείων και η βελτίωση των μέσων επικοινωνίας και μεταφοράς. Λόγω της τουριστικής ανάπτυξης κάποιοι προορισμοί παίρνουν υψηλά ποσά για υπηρεσίες (π.χ. καθαρισμός κοινόχρηστων χώρων) και για υποδομή (π.χ. μεταφορά, υδροδότηση κλπ.) που δημιουργούνται για τους τουρίστες αλλά επωφελούνται από αυτό και οι μόνιμοι κάτοικοι της περιοχής.³¹

Εκτός όμως από αυτές τις θετικές επιπτώσεις στο δομημένο περιβάλλον υπάρχουν και οι αρνητικές, διότι η αγορά των οικοπέδων για τη κατασκευή υποδομών (π.χ. αναψυχής), έχει προκαλέσει οπτική ακαλαισθησία και φθορά στο φυσικό περιβάλλον. Ακόμη, στις αυξημένες τουριστικές περιόδους τα συστήματα ύδρευσης, συγκομιδής λυμάτων και το οδικό δίκτυο δεν ανταποκρίνονται σωστά στις απαιτήσεις των τουριστών.

Επιπρόσθετα, σε κάποιες περιπτώσεις εξαιτίας της ανάπτυξης του τουρισμού οι κάτοικοι των τουριστικών περιοχών δεν έχουν δικαίωμα στη πατρική τους γη (Archer & Cooper 1998). Ένα παράδειγμα, αποτελεί η Μεσόγειο όπου οι κάτοικοι της δεν έχουν προσπέλαση στη θάλασσα, λόγω εμποδίων των ξενοδοχειακών συγκροτημάτων που επιτρέπουν την είσοδο μόνο στους πελάτες τους. Σε αυτή τη περίπτωση υπάρχει έντονη αντίδραση των μόνιμων κατοίκων. Επίσης ένα παράδειγμα είναι, η διαμαρτυρία από τοπικές και κρατικές υπηρεσίες στη πόλη Ηρακλείου που είχαν άμεση σχέση με τον τουρισμό και τη περιβαλλοντολογική διαμαρτυρία, που ανακάλυψε η Κούση (2000) από τα 369 έγγραφα διαμαρτυρίας που είχε συγκεντρώσει.

Ο μαζικός τουρισμός δημιουργεί ανεπαρκή σχεδιασμό χρήσης γης, παράνομη δόμηση και ελλείπει διαχείριση λυμάτων και υποδομής, προκαλώντας σημαντικά προβλήματα στο περιβάλλον. Δύο χαρακτηριστικά παραδείγματα είναι της Μάλτας (Young 1983) και του Αγίου Νικολάου Κρήτης όπου δύο μικρά χωριά δημιουργήθηκαν σε αστικά κέντρα μαζικού τουρισμού, δεχόμενα πολλές περιβαλλοντικές πιέσεις εξαιτίας της τουριστικής ανάπτυξης.³²

2.3. Κοινωνικές Επιπτώσεις τουρισμού

Τα τελευταία χρόνια, έχει γίνει αντιληπτό από τις περισσότερες χώρες πως με την αποδοχή των τουριστών στη χώρα τους δίνουν για το οικονομικό αντάλλαγμα όχι μόνο το φυσικό τους περιβάλλον αλλά και τον πολιτισμό – κοινωνία τους. Όταν υπάρχει αρκετά μεγάλη τουριστική ανάπτυξη, λόγω των αφίξεων πολλών τουριστών,

³¹ Ανδριώτης Κ. «Τουριστική Ανάπτυξη και Σχεδιασμός» Εκδόσεις Αθ. Σταμούλης 2005

³² Ανδριώτης Κ. «Τουριστική Ανάπτυξη και Σχεδιασμός» Εκδόσεις Αθ. Σταμούλης 2005

τότε δημιουργούνται προβλήματα και αλλαγές στη κοινωνία, στις αξίες και στη παράδοση (Jenkins 1997, Murphy 1985, Pizam, Reichel & Shieth 1982). Οι περισσότεροι ερευνητές που έχουν ασχοληθεί σημαντικά με τις επιπτώσεις του τουρισμού αναφέρονται κυρίως στη σχέση ανάμεσα στους κατοίκους μιας περιοχής και στους τουρίστες (Gould 1994). Συγκεκριμένα, σύμφωνα με τους Kinnaird & Hall (1996), οι κοινωνικές και οικονομικές επιπτώσεις είναι το αποτέλεσμα από το ταξίδι πολλών ατόμων από τη μία χώρα στην άλλη που έχουν διαφορετικές αντιλήψεις, ξεχωριστούς λόγους υλοποίησης του ταξιδιού και μοναδικό ενδιαφέρον να ανακαλύψουν κάτι νέο. Όλα αυτά οδηγούν στο να υπάρχει ανταλλαγή των κοινωνικών και οικονομικών αξιών ανάμεσα στους κατοίκους και στους τουρίστες μιας περιοχής.

Όταν υπάρχει επικοινωνία ανάμεσα στον τοπικό πληθυσμό και στους τουρίστες διακρίνεται από το να επιθυμεί ένας τουρίστας να αγοράσει τοπικά προϊόντα ή όταν από το να συναναστρέφονται στα ίδια μέρη (π.χ. παραλία, κέντρο διασκέδασης κλπ). Με αυτόν τον τρόπο, έρχονται σε επαφή οι δύο τελείως διαφορετικοί πληθυσμοί μεταξύ τους και ανταλλάζουν ιδέες και πληροφορίες. Αυτό βέβαια, μπορεί να έχει και θετικά αποτελέσματα αλλά μπορεί και αρνητικά. Οι κοινωνικές επιπτώσεις διακρίνονται σε δύο υποκατηγορίες: στον τρόπο ζωής και στις αξίες και στην ηθική συμπεριφορά.

2.3.1 Τρόπος ζωής και αξίες

Όσον αφορά τον τρόπο ζωής και τις αξίες, ελάχιστοί είναι οι ερευνητές που έχουν αποδώσει θετικές επιπτώσεις στις σχέσεις ντόπιων κατοίκων και ξένων επισκεπτών. Κάποια υποστηρίζουν πως ο τουρισμός είναι ένα σημαντικό κίνητρο για τη βελτίωση κατανόησης ανάμεσα στους δύο πληθυσμούς (Mings 1988, Var & Ap 1998). Αυτό έχει αποδειχθεί από τους Var & Ap 1998, Var, Kendall & Tarakcioglu 1985 που πιστεύουν, βάση των Marmaris της Τουρκίας, ότι η σχέση ανάμεσα σε πληθυσμούς με διαφορετικές συνήθειες αποτελεί μια σημαντική εκπαιδευτική εμπειρία για τον ντόπιο πληθυσμό. Σύμφωνα με τους Kaiser & Helber 1978, Mings 1988 και Var & Ap 1998, η τουριστική ανάπτυξη δημιουργεί καλύτερη κατανόηση ανάμεσα στους ανθρώπους και καλύτερα πρότυπα διαβίωσης ακόμα και από την οικονομία.³³

Σύμφωνα με το WTO 1993, η τουριστική ανάπτυξη δημιουργεί αίσθημα εθνικής ταυτότητας λόγω του ότι οι ξένοι επισκέπτες προσαρμόζονται με βάση τους τρόπους ζωής των ντόπιων και προσπαθούν να μάθουν κάτι από τη γλώσσα του τοπικού πληθυσμού της περιοχής που διαμένουν προσωρινά. Αυτό δείχνει τον σεβασμό που υπάρχει ανάμεσα στους διαφορετικούς πληθυσμούς. Σε διαφορετική περίπτωση υπάρχει ο κίνδυνος να δημιουργηθούν παρεξηγήσεις ανάμεσα στην τοπική κοινωνία και στους ξένους επισκέπτες προς στις κοινωνικές και θρησκευτικές αντιλήψεις, αξίες και συνήθειες.

³³ Ανδριώτης Κ. «Τουριστική Ανάπτυξη και Σχεδιασμός» Εκδόσεις Αθ. Σταμούλης 2005

Όπως έχει ήδη αναφερθεί και στα προηγούμενα υποκεφάλαια, λόγω της τουριστικής δραστηριότητας σε ένα μέρος μπορούν να δημιουργηθούν νέες θέσεις εργασίας γεγονός που μπορεί να προκαλέσει μία θεαματική αλλαγή και να μειώσει κατά πολύ τον αναγκαστική επιλογή για μετανάστευση ή αστικοποίηση ειδικά σε μικρότερες περιοχές (Haralambopoulos & Pizam 1996, Kousis 1989, Λαγός 1998, Τσάρτας 1989). Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι, της Μάλτας (Boissevain 1979) και της Κρήτης (Andriotis & Vaughan 2004) όπου ο αυξημένος αριθμός τουριστών δημιούργησε νέες θέσεις εργασίας ελαττώνοντας τη μετανάστευση.

Οι νέες θέσεις εργασίας, λόγω του ότι προσφέρουν αρκετές ευκαιρίες για εργασία, υπάρχει η πιθανότητα να προκαλέσει διαστρέβλωση των ήδη κοινωνικών και δημογραφικών δομών μιας περιοχής. Αυτό μπορεί να συμβεί εξαιτίας της προέλευσης διαφόρων ατόμων και ειδικά μικρής ηλικίας τα οποία υποτιμούν τις αγροτικές περιοχές για να μετακομίσουν στις περιοχές όπου υπάρχει τουριστική ανάπτυξη. Παραδείγματος χάριν, στις Σεϋχέλλες η αλιεία και η γεωργία έχουν εγκαταλειφθεί για επαγγελματικούς λόγους μετανάστευσης προς τη τουριστική βιομηχανία (Peppelenbosch & Tempelman 1989).

Λόγω της απασχόλησης των νέων ηλικιακά ατόμων στον τουριστικό τομέα έχουν εγκαταλειφθεί τα παλαιότερα πρότυπα των μελών της οικογενείας και έχει δημιουργηθεί ανακατάταξη θέσεων στη κοινωνική τάξη (Harrison 1992). Με άλλα λόγια, για παράδειγμα, πολλές γυναίκες έχουν γίνει ανεξάρτητες λόγω της οικονομικής αυτονομίας και έχουν και τον πλήρη οικογενειακό έλεγχο (Kinnaird, Kothari & Hall 1994, Kousis 1989).³⁴

Η αύξηση των τουριστών σε μία πόλη προκαλεί εμπορευματοποίηση των ανθρώπινων σχέσεων και αυτό οδηγεί στην άποψη ότι η τουριστική ανάπτυξη καταστρέφει την φιλοξενία και την φιλικότητα των ντόπιων κατοίκων λόγω του ότι οι κάτοικοι πολλές φορές έρχονται σε αντιπαράθεση με τους πολυάριθμους τουρίστες (Ahmed 1987, Andronicos 1979, Berno 1999). Στη Μάλτα για παράδειγμα, οι ξένοι επισκέπτες προκειμένου να γνωρίσουν τον γνήσιο πολιτισμό της πόλης ξεφεύγουν από τα όρια τους και αυτό έχει ως αποτέλεσμα την αρνητική αντίδραση του τοπικού πληθυσμού για την τουριστική ανάπτυξη (Boissevain 1996).

Όταν υπάρχουν σε έναν τόπο πολλές αφίξεις τουριστών οι υπηρεσίες και τα αγαθά δεν μπορούν να ικανοποιήσουν πλήρως τις απαιτήσεις τους, με αποτέλεσμα να αυξάνονται οι τιμές (προϊόντων και υπηρεσιών) και το κόστος ζωής για τους τοπικούς ανθρώπους λόγω της πίεσης για τις τιμές γης ειδικά εκεί που υπάρχει μαζικός τουρισμός (Κοκκωσής & Τσάρτας 2001). Άλλο ένα αποτέλεσμα αυτής της κατάστασης είναι πως εξαιτίας της αύξησης τιμών δεν έχουν τη δυνατότητα οι κάτοικοι του τόπου να αγοράσουν κάποιο αγαθό ή υπηρεσία (Pearce 1989).

Η μαζική τουριστική ανάπτυξη προκαλεί σημαντική διαφθορά στις κοινωνικές αξίες (Gould 1994, Turner & Ash 1975). Όπως έχουν αναφέρει οι Lockhart 1997a, McElroy & de Albuquerque 1986, και οι Peppelenbosch & Tempelman 1989, σε πολλές περιπτώσεις οι τουρίστες προσπαθούν να αλλάξουν γνώμη στους κατοίκους μιας περιοχής και ιδιαίτερα σε άτομα νέας ηλικίας για τα

³⁴ Ανδριώτης Κ. «Τουριστική Ανάπτυξη και Σχεδιασμός» Εκδόσεις Αθ. Σταμούλης 2005

πρότυπα συμπεριφοράς, τις αξίες και τον τρόπο ζωής προκειμένου να τους προκαλέσουν για να τα υιοθετήσουν. Σε κάποιες περιπτώσεις όπως των νεαρών Βάσκων αυτό έχει επιτευχθεί από τη πειθώ των τουριστών (Greenwood 1978). Από την άλλη πλευρά, υποστηρίζεται πως είναι δύσκολο να ερευνηθεί η επίδραση των ξένων στον ντόπιο πληθυσμό για τον λόγο ότι υπάρχουν τα μέσα επικοινωνίας και διαφήμισης όπου μπορούν να επηρεάσουν αρνητικά τη ζωή των ανθρώπων και να προκαλέσουν αλλαγές στη συμπεριφορά τους.³⁵

2.3.2. Ηθική Συμπεριφορά

Όσον αφορά τις κοινωνικές επιπτώσεις έχουν παρατηρηθεί κάποιες αρνητικές επιδράσεις. Αυτές οι επιδράσεις αναφέρονται ενδεικτικά στη πορνεία, στην εγκληματικότητα, στον τζόγο, στον αλκοολισμό και στα ναρκωτικά. Παρακάτω αναφέρονται μερικά πράγματα για αυτές τις μικρές κατηγορίες.

- Πορνεία

Έχει παρατηρηθεί πως εξαιτίας του τουρισμού, υπάρχει αύξηση στο ποσοστό της πορνείας και άλλων σεξουαλικών δραστηριοτήτων κυρίως στα ασιατικά κράτη και στα νησιά του Ειρηνικού Ωκεανού (Hall 1995, Muroi & Sasaki 1997, Singh, Theuns & Go 1989, Zhang 1994). Παραδείγματος χάριν, στα νησιά Φίτζι ο καθένας από τους τουρίστες μπορεί να βρει μία ιερόδουλη ακόμα και στην υποδοχή πολλών ξενοδοχειακών συγκροτημάτων. Ένα άλλο παράδειγμα αποτελεί η Περιοχή των Κόκκινων Φαναριών στο Άμστερνταμ όπου πολλές γυναίκες ποζάρουν πίσω από τα τζάμια με τελείως προκλητικό ντύσιμο έτσι ώστε να βρουν πελάτες.

Υπάρχουν και άλλα αρκετά παραδείγματα που αποδεικνύουν πως ο τουρισμός έχει επηρεάσει αρνητικά τον τομέα της πορνείας. Ένα από αυτά, σύμφωνα με τον Chanduvi (1990), είναι της Καραϊβικής όπου είναι αρκετά μεγάλη η ανδρική πορνεία, δηλαδή, οι μαύροι ντόπιοι νεαροί προσφέρουν σεξουαλικές δραστηριότητες σε λευκές κυρίες με αντάλλαγμα το φαγητό και τη διαμονή. Συνεχίζοντας, ένα παράδειγμα είναι η παιδική πορνεία στις Φιλιππίνες όπου έχουν παρατηρηθεί ακόμα και θάνατοι παιδιών που έχουν προκληθεί από αυτό. Στο Tongo, (νησί Ειρηνικού Ωκεανού), υπάρχουν από την αφίξεις των τουριστών η αναζήτηση και η επιθυμία για την εύρεση ομοφυλοφιλικών επαφών από το πλήρωμα ή και τους επιβάτες των κρουαζιερόπλοιων. Αυτό έχει οδηγήσει στην αύξηση της ομοφυλοφιλίας (Urbanowicz 1997). Όλα αυτά οδηγούν στην αύξηση των νοσημάτων που μεταδίδονται με την σεξουαλική επαφή όπως το AIDS (Wickens 1997).

- Εγκληματικότητα

Με βάση τους μελετητές Dimanche & Lepetic 1999, Kelly 1993, Lankford 1996, Pizam & Mansfeld και Prideaux 1995, η τουριστική ανάπτυξη προκαλεί μεγάλη αύξηση της εγκληματικότητας. Στη Χαβάη, για παράδειγμα, η τουριστική ανάπτυξη

³⁵ Ανδριώτης Κ. «Τουριστική Ανάπτυξη και Σχεδιασμός» Εκδόσεις Αθ. Σταμούλης 2005

έχει προκαλέσει μεγάλα ποσοστά διαρρήξεων και βιασμών. Σε κάποιους προορισμούς που δέχονται μαζικό τουρισμό υπάρχει η πιθανότητα οι τουρίστες να γίνουν τα θύματα των κακοποιών παρά οι ντόπιο κάτοικοι (Fujii & Mark 1980, de Albuquerque & McElroy 1999).³⁶

- Τζόγος

Λόγω του τουρισμού σε κάποιες τουριστικές περιοχές έχουν παρατηρηθεί η δημιουργία καζίνων με σκοπό να αυξήσουν την οικονομία τους. Ακόμη ένας λόγος που δημιουργούν τα καζίνα είναι για να αυξηθούν οι νέες θέσεις εργασίας και στα ξενοδοχειακά καταλύματα αλλά επίσης με αυτό τον τρόπο αυξάνονται και οι κλοπές, η βία, ο αλκοολισμός και η πορνεία (Ewart 1994, Hakim & Buck 1987).

- Αλκοολισμός

Η κατάσταση αλκοολισμού τις περισσότερες φορές οφείλεται στην τουριστική ανάπτυξη (Smith 1988). Ένα παράδειγμα αποτελεί της Nevada και της Washington που δέχονται μεγάλα ποσοστά τουριστών που είναι εθισμένοι στο αλκοόλ και αυτό συνεπάγεται με την μεγαλύτερη κατανάλωση αλκοόλ στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής (Watts & Rabow 1981). Σύμφωνα με τον Moore 1995, όσα μαγαζιά διαθέτουν αλκοολούχα ποτά για τους ξένους επισκέπτες προκαλούν την αύξηση κατανάλωσης αλκοόλ και από τον τοπικό πληθυσμό. Ακόμη ένα παράδειγμα που αναφέρει ο Moore είναι εκείνο της Αράχοβας, όπου τα μαγαζιά που πουλούν αλκοολούχα ποτά έχουν μεγαλύτερες πωλήσεις από την αγροτική πόλη της Δαλβείας, που βρίσκεται κοντά στην Αράχοβα, όπου έχουν τον ίδιο αριθμό τοπικού πληθυσμού αλλά δεν είναι τουριστική πόλη.

- Ναρκωτικά

Ο τουρισμός, επίσης, προκαλεί υπερβολική χρήση ναρκωτικών από τον ντόπιο πληθυσμό διότι πολλά άτομα επιθυμούν να επισκεφτούν τους πιο δημοφιλείς τουριστικούς τόπους που κάνουν ελεύθερο εμπόριο ναρκωτικών ουσιών (Smith 1988). Για παράδειγμα, στο Άμστερνταμ, υπάρχει ελεύθερο εμπόριο ναρκωτικών ουσιών σε πολλές καφετερίες της πόλης.³⁷

2.4. Πολιτιστικές Επιπτώσεις Τουρισμού

Αρκετές έρευνες έχουν αποδείξει πως η τουριστική ανάπτυξη ενθαρρύνει τις πολιτιστικές δραστηριότητες ενός τόπου και μέσα από αυτές αυξάνεται και η οικονομική του κατάσταση. Λέγοντας πολιτιστικές δραστηριότητες εννοούμε, τους παραδοσιακούς χορούς, τη μουσική και το θέατρο, την αναζωογόνηση της χειροτεχνίας, τη λαογραφία, τα φεστιβάλ και τα παραδοσιακά πανηγύρια (Ahmed

³⁶ Ανδριώτης Κ. «Τουριστική Ανάπτυξη και Σχεδιασμός» Εκδόσεις Αθ. Σταμούλης 2005

³⁷ Ανδριώτης Κ. «Τουριστική Ανάπτυξη και Σχεδιασμός» Εκδόσεις Αθ. Σταμούλης 2005

1987, Brownrigg & Greig 1976, Cater 1987, Gould 1994, Long 1991). Παραδείγματος χάριν, στη Μάλτα έχει αυξηθεί το παραδοσιακό πλέξιμο δαντελών και το κέντημα με χρυσή κλωστή το λεγόμενο filigree (Boissevain 1977).

Σε κάποιες περιπτώσεις η τουριστική ανάπτυξη μιας περιοχής συμβάλει στη διατήρηση της φυσικής και της πολιτιστικής κληρονομιάς. Αυτό επιτυγχάνεται μέσω του χρηματικού ποσού που εισπράττεται από τις τιμές εισιτηρίων για είσοδο σε διάφορους χώρους που σχετίζονται με τις παραδοσιακές τέχνες, τη φυσική και πολιτιστική κληρονομιά, που βοηθάει στη διατήρησή τους. Όταν διατηρείται και προστατεύεται η φυσική και πολιτιστική κληρονομιά, (π.χ. περιβάλλον – μνημειακή αρχιτεκτονική), σε έναν προορισμό αυξάνεται και η προσέλκυση τουρισμού του, πράγμα που βοηθάει σημαντικά και στην αύξηση οικονομίας του τόπου.

Η αρνητική επίδραση του τουρισμού, σε αυτόν τον τομέα, είναι η πολιτιστική ρύπανση που προκαλούν οι ξένοι επισκέπτες, διότι ενδιαφέρονται για το εξωτερική εμφάνιση, για παράδειγμα ενός μνημείου, παρά για την αυθεντικότητά του. Αυτό προκαλείται επειδή πολλοί τουρίστες δεν νοιάζονται για τη γνησιότητα των πολιτιστικών γεγονότων και για την παραδοσιακή αρχιτεκτονική, κάτι για το οποίο έχουν ενημερωθεί οι κοινωνίες υποδοχής τουρισμού. Γι αυτό τον λόγο, κάποιες τουριστικές περιοχές προκείμενου να ικανοποιήσουν τις επιθυμίες των τουριστών προσφέρουν ψυχαγωγία διαφοροποιώντας τις πολιτιστικές τους δραστηριότητες από τη στιγμή που πληρώνουν οι επισκέπτες (Prasad 1987). Σύμφωνα με τον Wheeler 1991, υποστηρίζεται πως οι τουρίστες που ενδιαφέρονται για τον πολιτισμό, ενός τουριστικού προορισμού, ταυτόχρονα μπορεί να προκαλέσουν σημαντικές καταστροφές στον πολιτισμό του. Ένα παράδειγμα σημειώνεται στη Βενετία όπου ο μαζικός τουρισμός στη Βασιλική του Αγίου Μάρκου προκάλεσε σπουδαίες φθορές στις τοιχογραφίες και στα πέτρινα πατώματα.

Συμπεραίνοντας λοιπόν με βάση όλα όσα αναφέρθηκαν στο κεφάλαιο αυτό, ο τουρισμός μπορεί να προκαλέσει θετικές αλλά και αρνητικές επιπτώσεις, στην οικονομία, στο περιβάλλον, στην κοινωνία και στον πολιτισμό. Πρέπει λοιπόν, να διαμορφωθεί ο τουριστικός σχεδιασμός ώστε να αυξηθούν οι θετικές επιπτώσεις και να μειωθούν οι αρνητικές στη τουριστική ανάπτυξη.³⁸

³⁸ Ανδριώτης Κ. «Τουριστική Ανάπτυξη και Σχεδιασμός» Εκδόσεις Αθ. Σταμούλης 2005

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ-ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΣΤΟ ΝΗΣΙ ΧΙΟΥ

Το νησί Χίος, αποτελεί ένα από τα νησιά που βρίσκονται στο Βορειανατολικό Αιγαίο. Συγκεκριμένα, βρίσκεται κοντά στη Μικρά Ασία σχεδόν ανάμεσα στη Σάμο και στη Λέσβο και απέχει από το λιμάνι του Πειραιά 165 μίλια. Βέβαια, υπάρχει και η δυνατότητα αεροπορικής πρόσβασης στο νησί που είναι περίπου 40 λεπτά. Η Χίος, αποτελεί το πέμπτο σε μέγεθος ελληνικό νησί, μετά από την Κρήτη, την Εύβοια, Ρόδο και Λέσβο, καθώς το μέγεθος της είναι περίπου 840 τετραγωνικά χιλιόμετρα.³⁹

Η μία από τις θετικές πλευρές του νησιού είναι η εύκολη σύνδεσή του με άλλα μέρη της χώρας είτε αεροπορικώς είτε ακτοπλοϊκώς. Με άλλα λόγια, από το νησί μπορεί κανείς να έχει πρόσβαση κυρίως στην Αθήνα, στον Πειραιά, στη Σάμο και στη Λέσβο. Άλλα μέρη που μπορεί κανείς να πάει από την Χίο, είναι η Θεσσαλονίκη, η Καβάλα, η Αλεξανδρούπολη, η Κως, η Ρόδος, η Πάτμος, η Λήμνος κλπ. Ακόμη, μέσω της Χίου, υπάρχει εύκολη πρόσβαση και στη Τουρκία καθώς υπάρχουν συχνά ακτοπλοϊκά δρομολόγια για την πόλη Τσεσμέ στα παράλια της Μικράς Ασίας.⁴⁰

3.1. Πόλη της Χίου

Όπως έχει ήδη αναφερθεί η πόλη της Χίου βρίσκεται κοντά στη χερσόνησο της Ερυθραίας στη Μικρά Ασία και αυτό δείχνει τη δεμένη σχέση που είχε πάντοτε το νησί με την Ιωνία. Η μεγάλη σημασία της πόλης της Χίου στην αρχαιότητα οφειλόταν κυρίως στη θέση του λιμανιού της στον εμπορικό δρόμο που συνδεόταν άμεσα με τα παράλια της Μικράς Ασίας και της Κωνσταντινούπολης. Γι αυτό τον λόγο είναι και ο πιο σημαντικός προορισμός στο νησί.

Στις μέρες μας η Χίος που είναι και η πρωτεύουσα του νομού, έχει σχεδόν 25.000 κατοίκους λόγω του ότι οι δημόσιες υπηρεσίες, η διοίκηση και η μητρόπολη βρίσκονται στη πόλη και αποτελούν σημείο σύνδεσης με τον υπόλοιπο κόσμο είτε μέσω αέρα είτε μέσω θαλάσσης. Γύρω από την πόλη της Χίου, βρίσκονται προάστια και κωμοπόλεις προς στα Νότια (Κάμπος) και προς τα Βόρεια (Βροντάδος) αντίστοιχα. Στα Δυτικά της πόλης υπάρχουν λόφοι και ενώ προς τα βόρεια είναι οι πρόποδες του οροπεδίου Αίτους. Στα Ανατολικά είναι τα παράλια της Μικράς Ασίας.

Η σημερινή πόλη αποτελεί ένα πολυσύχναστο λιμάνι και εμπορικό κέντρο όχι σημαντικά ελκυστικό για τους τουρίστες αλλά για όσους επιθυμούν να γνωρίσουν μία παραδοσιακή πόλη. Τα περισσότερα εμπορικά καταστήματα και υπηρεσίες όπως είναι τα ξενοδοχεία, οι καφετέριες, τα εστιατόρια, τα μαγαζιά με είδη

³⁹ http://www.chiosnet.gr/tourism/connect_gr.htm

⁴⁰ http://www.chiosnet.gr/tourism/location_gr.htm

δώρων, τα ταξιδιωτικά γραφεία και άλλες υπηρεσίες ίδιου τύπου είναι τοποθετημένα κοντά στο λιμάνι της Χίου στη Προκυμαία. Εκεί γύρω μπορεί κάποιος επισκέπτης να περπατήσει σε παλιότερους δρόμους και σε γραφικά σοκάκια.

Στο κέντρο της πόλης είναι η πλατεία Βουνακίου όπου από εκεί αναχωρούν τα λεωφορεία για τις διάφορες περιοχές του νησιού. Κοντά σε αυτό το σημείο βρίσκεται και το Βυζαντινό μουσείο όπου περιέχει διάφορα ιστορικά αντικείμενα που σχετίζονται με το παρελθόν του νησιού. Λίγο πιο απομακρυσμένα, βρίσκεται το Γυμνάσιο της Χίου που κτίστηκε το 1972 και ακριβώς απέναντι είναι τοποθετημένη η Βιβλιοθήκη Κοραή κτίστηκε το 1817 από ένα άξιο παιδί της Χίου τον πιο γνωστό άνθρωπο των γραμμάτων τον Αδαμάντιο Κοραή. Ο Αδαμάντιος Κοραής που γεννήθηκε το 1748 και απεβίωσε το 1833 έκανε δωρεά στη βιβλιοθήκη τα πολύτιμα βιβλία του. Στη συνέχεια βέβαια η βιβλιοθήκη απέκτησε κι άλλα πολύτιμα βιβλία που έκανε δωρεά ο Φίλιππος Αργέντης, που καταγόταν από τη Χίο αλλά διέμενε μόνιμα στην Αγγλία. Επίσης, στον όροφο πάνω από τη βιβλιοθήκη βρίσκεται το Εθνολογικό και Λαογραφικό Μουσείο της Χίου με διάφορα εκθέματα όπως είναι οι παραδοσιακές στολές, τα χειροτεχνήματα, τα ξυλόγλυπτα κλπ. Η πόλη διαθέτει και άλλα μουσεία όπως είναι το Αρχαιολογικό, το Ναυτικό, και το μουσείο Ιουστινιανή με ξεχωριστά εκθέματα.⁴¹

Η σημερινή πόλη της Χίου έχει κτιστεί πάνω από την αρχαία πόλη από την οποία υπάρχουν ακόμη λίγα εκθέματα όπως τα τείχη και το θέατρο. Το πιο εντυπωσιακό βέβαια είναι το κάστρο της πόλης που είχε ιδρυθεί από τους Βυζαντινούς ως οχυρό και στη συνέχεια το τέλειωσαν οι Γενουάτες στη διάρκεια του 14^{ου} αιώνα. Τα υπόλοιπα κτίσματα στο κάστρο δημιουργήθηκαν από τους Τούρκους όταν είχαν πολιορκήσει τη Χίο τον 16^ο αιώνα.

Το κλίμα της Χίου είναι παρόμοιο με το μεσογειακό κλίμα. Με άλλα λόγια είναι κατά κύριο λόγο ζεστό και ξηρό το καλοκαίρι και δροσερό το χειμώνα με σύντομη διάρκεια. Συνήθως τις περισσότερες φορές επικρατεί ηλιοφάνεια στο νησί. Κατά τη διάρκεια του έτους, το νησί έχει τις πιο πολλές ώρες χωρίς σύννεφα σε σχέση με άλλα νησιά και πόλεις σε όλη τη χώρα. Οι άνεμοι του είναι σταθεροί όλο το καλοκαίρι και δεν ξεπερνούν τους 28 βαθμούς κελσίου και σπάνια υπάρχουν βροχοπτώσεις στο νησί.⁴²

Όπως είναι γνωστό, το νησί της Χίου, αποτελείται από έναν μεγάλο ιστορικό, φυσικό και πολιτισμικό πλούτο που το οδηγεί σε τουριστικό πόλο έλξης. Τα μουσεία του, τα μεσαιωνικά του χωριά, τα εκκλησιαστικά του μνημεία, οι μαγευτικές του παραλίες, η περιοχή του Κάμπου, η παραδοσιακή μαστίχα Χίου, αθλητικές και άλλες δραστηριότητες, υπηρεσίες και προϊόντα, αποτελούν το κίνητρο για να επισκεφθεί κάποιος τη Χίο.

⁴¹ http://www.chiosnet.gr/tourism/Worth/city_gr.htm

⁴² http://www.chiosnet.gr/tourism/Worth/weather_gr.htm

3.2. Τουριστικά Ενδιαφέροντα της Χίου

Η Χίος, όπως αναφέρθηκε και στο προηγούμενο υποκεφάλαιο αποτελεί σημαντικά τουριστικό πόλο έλξης λόγω των τουριστικών ενδιαφερόντων που έχει. Αυτά τουριστικά ενδιαφέροντα, μπορούν να διακριθούν στις εξής υποενότητες:

- Τουριστικές τοποθεσίες
- Μεσαιωνικά χωριά
- Εκκλησιαστικά μνημεία
- Παραλίες Χίου
- Αθλητικές δραστηριότητες και χόμπι στη Χίο

3.2.1. Τουριστικές Τοποθεσίες

Μία τουριστική περιοχή είναι η Βόρεια Χίος η οποία αποτελείται από μικρά χωριά πάνω σε βουνά και εγκαταλελειμμένους οικισμούς που παρουσιάζουν μία ξεχωριστή εικόνα σε σύγκριση με το υπόλοιπο νησί. Κάποια από τα χωριά που περιλαμβάνει όπως είναι η Λαγκάδα, η Συκιάδα, ο Παντουκίος και η κωμόπολη των Καρδάμυλων έχουν γίνει μοντέρνα καθώς οι περισσότεροι κάτοικοι τους είναι ναυτικοί ή πλοιοκτήτες. Η περιοχή των βουνών Πεληναίου και Αμανή αποτελούν τη βασική πηγή εισοδήματος (λόγω της πλούσιας καλλιέργειας της γης) και την υπέροχη θέα για έναν επισκέπτη.

❖ Κωμόπολη των Καρδάμυλων

Τα Καρδάμυλα είναι μία κωμόπολη του νησιού που αποτελούν τον τρίτο μεγαλύτερο οικισμό του. Το όνομα Καρδάμυλα έχει συντηρηθεί από τα παλιά χρόνια. Περιέχει ένα λιμάνι με το όνομα Μάρμαρο που βρίσκεται στο μυχό ενός μεγάλου κόλπου. Οι περισσότεροι από τους κατοίκους τους ασχολούνται με τη ναυτιλία. Στα Καρδάμυλα, έχουν ιδρυθεί πρόσφατα σχολεία και δημοσία κτίρια κυρίως από δωρεές εφοπλιστών. Δυστυχώς όμως εξαιτίας της μεγάλης αστικής ανανέωσης δεν έχει διασωθεί σχεδόν τίποτα από τα παλιά κτίσματα. Εγκαταλελειμμένα κτίρια (μεσαιωνικού οχυρού) έχουν διατηρηθεί στο λόφο Γριά ενώ παρατηρήθηκε σύμφωνα με τείχη από την Ελληνιστική περίοδο πως η τοποθεσία ήταν οχυρωμένη από την αρχαιότητα.

❖ Χωριό Βολισσός

Η Βολισσός έχει σχεδόν πεντακόσιους κατοίκους και θεωρείται το πιο σπουδαίο χωριό στη Χίο. Βρίσκεται στους πρόποδες ενός βουνού και έχει καταφέρει μέχρι σήμερα να διατηρήσει την αρχική μορφή του. Στην κορφή του βουνού είναι κτισμένο το μεσαιωνικό κάστρο που διαθέτει έξι πύργους που έχουν διασωθεί και διατηρηθεί σε καλή κατάσταση μέχρι σήμερα. Η Βολισσός, διαθέτει τα Λιμνά που προσφέρουν μεγάλες αμμουδιές και ατέλειωτη φυσική ομορφιά για κάθε επισκέπτη.⁴³

❖ Περιοχή του Κάμπου στη Χίο

Στα νότια του νησιού υπάρχουν κι άλλες ενδιαφέρουσες περιοχές για τη προσέλκυση τουριστών. Μία από αυτές τις περιοχές είναι γνωστή ως Κάμπος. Είναι επίπεδη και διαθέτει πολλούς μικρούς δρόμους με πολλά δέντρα τριγύρω στη περιοχή. Τα κτήματα του Κάμπου είναι περιτριγυρισμένα από ψηλούς τοίχους με σκοπό να προστατευτούν τα δέντρα τους από τη σκόνη και τον άνεμο. Η περιοχή αυτή, έχει μία μοναδική εμφάνιση που την κάνει να ξεχωρίζει από τα άλλα νησιά του Αιγαίου.

Τα σπίτια που είναι κτισμένα σε αυτή τη περιοχή ανήκουν κυρίως σε αριστοκρατικές οικογένειες της Χίου από τον 14^ο αιώνα. Καθένα από τα κτήματα της περιοχής διαθέτει τον δικό του μικρό κόσμο με όμορφα διακοσμημένες αυλές, άνετα σπίτια, σκιερά δενδροσκέπαστα σοκάκια και ανθόκηπους. Όλα αυτά θυμίζουν εικόνες από τα παλιά αρχοντικά τόσο στο εξωτερικό όσο και στο εσωτερικό τους.⁴⁴

3.2.2. Μεσαιωνικά χωριά

❖ Μεστά

Το χωριό Μεστά είναι πιο απομακρυσμένο από τα υπόλοιπα μεσαιωνικά χωριά αλλά είναι και το μόνο χωριό που έχει διατηρηθεί σε τόσο καλή κατάσταση. Η εικόνα του και η αρχιτεκτονική του είναι πολύ ξεχωριστά σε όλη την Ελλάδα. Τα σπίτια είναι κτισμένα τόσο πολύ

⁴³ http://www.chiosnet.gr/tourism/Worth/north_gr.htm

⁴⁴ <http://www.chiosnet.gr/tourism/Worth/kambos>

κοντά το ένα με το άλλο όπου διακρίνονται μόνο από τις πύλες εισόδων τους. Οι δρόμοι του χωριού είναι στενοί και από πάνω τους υπάρχουν καμάρες στις οποίες επάνω έχουν χτιστεί σπίτια. Όλο το χωριό είναι σχεδιασμένο σε μορφή λαβυρίνθου διότι με αυτό τον τρόπο ήταν δύσκολο να φτάσουν οι πειρατές τότε στο κέντρο του χωριού όπου ήταν κτισμένα τα πιο σπουδαία κτίρια.

Το πιο παλιό μνημείο στο χωριό αποτελεί η Εκκλησία του Παλαιού Ταξιάρχη που είναι μονόκλιτη Βασιλική και είχε ιδρυθεί στη διάρκεια της Βυζαντινής περιόδου. Εκεί μέσα περιέχονται παλιές τοιχογραφίες που οι πιο πολλές έχουν καλυφθεί από επιχρίσματα. Στη συνέχεια βέβαια, περίπου το 1794 λόγω της επέκτασης της άλλαξε σε δίκλιτη. Σημαντικό ενδιαφέρον φαίνεται να έχει το ξυλόγλυπτο εικονοστάσιο του 1833, κάτι που αποδεικνύει τη τοπική παραδοσιακή τέχνη.

❖ Αναβατός

Στην άλλη μεριά του νησιού προς τα δυτικά είναι τοποθετημένο το λεγόμενο καστροχώρι του Αναβατού, το οποίο είναι χτισμένο σε έναν απότομο λόφο με επικίνδυνες πλαγιές που μπορεί κανείς να το επισκεφθεί μόνο από ένα σημείο. Σύμφωνα με πληροφορίες, αυτό είχε κτιστεί κατά τη πειρατική περίοδο σε αυτό το σημείο ώστε να υπάρχει φυσική προστασία. Στη σημερινή περίοδο το χωριό είναι εγκαταλελειμμένο αλλά ταυτόχρονα βρίσκεται σε καλή κατάσταση που μοιάζει με πόλη-φάντασμα τριγυρισμένη από άγριο φυσικό περιβάλλον.

❖ Πυργί

Το Πυργί αποτελεί και αυτό ένα από τα χωριά των μεσαιωνικών χρόνων που είναι κτισμένο με τρόπο που μοιάζει σαν κάστρο. Περιλαμβάνει και αυτό στενούς δρόμους με τα σπίτια δίπλα-δίπλα κτισμένα και στο κέντρο του χωριού έναν μεγάλο εγκαταλελειμμένο πύργο. Τα περισσότερα κτίρια είναι ξυστά με το εξωτερικό τους χρώμα να πλησιάζει το λευκό και είναι κτισμένα σε διάφορα

σχήματα όπως είναι τρίγωνο, ρόμβος, κύκλος, κλπ. Την ίδια μορφή έχει και η κεντρική εκκλησία των Αγίων Αποστόλων του χωριού με τοιχογραφίες του 12^{ου} αιώνα.⁴⁵

❖ Άλλα μεσαιωνικά χωριά

Υπάρχουν κι άλλα μεσαιωνικά χωριά που έχουν παρόμοια αρχιτεκτονική με τα παραπάνω, όπως είναι το χωριό Ολύμποι. Σε αυτό το χωριό υπάρχει και το σπηλαιοβάραθρο των Ολύμπων (Συκιάς) που είναι 57 μέτρα στο βάθος και 100 μέτρα στο ύψος από την επιφάνεια της θάλασσας. Όταν το σπήλαιο λειτούργησε για πρώτη φορά σαν επισκέψιμος τουριστικός χώρος, ήταν η θερινή περίοδος του 2003.

Την οργάνωση και τη λειτουργία για το σπήλαιο ως χώρος επισκεπτών ανέλαβε η ΕΝΑ Χίου Α.Ε. που αποφασίστηκε από το Υπουργείο Πολιτισμού στις 03/06/2003. Αυτή η απόφαση αποδείχτηκε επικερδή για το νησί καθώς από τον Ιούνιο έως τον Οκτώβριο (2003), είχαν επισκεφθεί το σπήλαιο παραπάνω από 16.000 άνθρωποι. Αυτό σημαίνει πως η πλούσια και σταλακτιτική διακόσμηση του σπηλαίου είναι σημαντικός τουριστικός πόλος έλξης για το νησί. Κοντά στη πόλη της Χίου, είναι τοποθετημένα τα χωριά Αρμόλια με κύριο χαρακτηριστικό τα κεραμικά τους, τα χωριά Καλαμωτή, Νένηντα, Καλλιμασιά και άλλα μικρά γραφικά χωριά.⁴⁶

3.2.3. Εκκλησιαστικά μνημεία

Το νησί έχει κάποια εκκλησιαστικά μνημεία που αποτελούν σημαντικό πόλο έλξης για τους τουρίστες. Κάποια από αυτά είναι η Νέα Μονή που είναι Βυζαντινό Μοναστήρι του 11^{ου} αιώνα, η Παναγία Κρήνα που είναι Βυζαντινή Εκκλησία του 12^{ου} με 13^{ου} αιώνα, η Μονή Αγίου Μηνά (16^{ου} αιώνας) και το Μοναστήρι της Παναγίας Σικελίας (13^{ου} αιώνας).

❖ Νέα Μονή

Η Νέα Μονή είναι ένα Βυζαντινό Μοναστήρι του νησιού που βρίσκεται κοντά στη πόλη της Χίου και θεωρείται το πιο σπουδαίο ιστορικό μνημείο. Κτίστηκε τον 11^ο αιώνα λόγω του ότι σε εκείνο το μέρος τρεις καλόγεροι είχαν ανακαλύψει τη θαυματουργή εικόνα της Παναγίας και έπεισαν τον Βυζαντινό Αυτοκράτορα Κωνσταντίνο ΙΧ Μονομάχο να ιδρύσει αυτό το καταπληκτικό μοναστήρι.

⁴⁵ http://www.chiosnet.gr/tourism/Worth/medieval_gr.htm

⁴⁶ http://www.chiosnet.gr/tourism/chios_olimpi_cave_gr.htm

Το μοναστήρι είναι ιδρυμένο με σπουδαία εκκλησιαστική αρχιτεκτονική του Ορθόδοξου Χριστιανισμού και με πολύ καλής ποιότητας μωσαϊκά. Η τραπεζαρία με το τεράστιο πέτρινο τραπέζι στο εσωτερικό του καθώς και η μεγάλη τοξωτή δεξαμενή είναι τα σημαντικά αξιοθέατα της εκκλησίας. Βέβαια στη σύγχρονη περίοδο είναι ένα ερειπωμένο μοναστήρι ενώ τα παλιά χρόνια διέμεναν εκεί εκατοντάδες μοναχοί.⁴⁷

❖ Παναγία Κρήνα

Η εκκλησία αυτή η οποία έχει διατηρηθεί σε αρκετά καλή κατάσταση έως σήμερα, είναι ένα μικρό αντίγραφο της Νέας Μονής. Συγκεκριμένα, είναι κτισμένη με αρχιτεκτονική όπως οι εκκλησίες της Κωνσταντινούπολης και έχει δύο αψίδες, περιζώματα με κλίση, προστάτες για τους τοίχους και παράθυρα με πόρτες σε καμπυλωτή μορφή. Οι τοιχογραφίες που διαθέτει βασίζονται σε έξι διαφορετικές χρονικές περιόδους με τη παλαιότερη να είναι του 13^{ου} αιώνα.

❖ Μονή Αγίου Μηνά

Το μοναστήρι του Αγίου Μηνά ιδρύθηκε τον 16^ο αιώνα αρκετά κοντά στη πόλη της Χίου και αποτελεί εθνικό μνημείο της πόλης καθώς το 1822 οι Τούρκοι μέσα στο μοναστήρι είχαν σφάξει πάνω από 3000 κατοίκους.

⁴⁷ http://www.chiosnet.gr/tourism/Worth/monaster_gr.htm

3.2.4. Παραλίες της Χίου

Το νησί της Χίου διαθέτει πολλές πανέμορφες παραλίες για όλα τα γούστα των επισκεπτών από κοσμοπολίτικες αμμουδιές μέχρι απόμακρους όρμους με υπέροχη πρωτόγονη ομορφιά της φύσης. Κάποιες από αυτές τις παραλίες βρίσκονται κοντά στη πόλη ενώ άλλες πιο μακριά. Όλων των ειδών όμως οι παραλίες ανεξαρτήτως τοποθεσίας στη Χίο έχουν κρυστάλλινα καθαρά νερά και πεντακάθαρη άμμο η βότσαλα.

Μερικές από τις παραλίες είναι η Αμμουδιά του Καρφά, η Παραλία της Δασκαλόπετρας, οι Νοτιοανατολικές Παραλίες, οι Νοτιοδυτικές Παραλίες, οι Παραλίες της Δυτικής Ακτής και οι Βόρειες Παραλίες.

❖ Η Αμμουδιά του Καρφά

Η παραλία αυτή βρίσκεται προς τα νότια της πόλης και είναι μία από τις δημοφιλέστερες παραλίες του νησιού. Έχει όλων των ειδών υπηρεσίες και θαλάσσια σπορ για τους επισκέπτες με υψηλές απαιτήσεις. Σε αυτή την περιοχή επίσης έχουν κτιστεί τα μεγαλύτερα ξενοδοχεία του νησιού, εστιατόρια, καφετέριες, διάφορα μαγαζιά και μπορεί κανείς να βρει και νοικοκυριά με αυτοκίνητα. Τα νερά της είναι ζεστά και ρηγά και αυτό την κάνει ιδανική για οικογένειες με μικρά παιδιά. Κατά τη διάρκεια της καλοκαιρινής περιόδου, η παραλία μαζεύει πάρα πολύ κόσμο και από τους τουρίστες αλλά και από τους κατοίκους του νησιού.

Σε κοντινή απόσταση από τη παραλία, βρίσκεται και η παραλία του Μέγα Λιμνιώνα που έχει πιο παχιά άμμο και περισσότερους ντόπιους καθώς διαθέτει πάρα πολλά εστιατόρια και καφετέριες. Υπάρχει συχνή συγκοινωνία για να επισκεφθεί κανείς μία από τις δύο παραλίες σε περίπτωση που δεν έχει δικό του μεταφορικό μέσο.

❖ Η Παραλία της Δασκαλόπετρας

Η παραλία αυτή ονομάζεται Δασκαλόπετρα διότι βρίσκεται δίπλα στη Πέτρα του Ομήρου, εκεί δηλαδή όπου δίδασκε ο Όμηρος. Η παραλία έχει άσπρα βότσαλα και είναι λιγότερο δημοφιλής από την Αμμουδιά του Καρφά. Κοντά της

βρίσκεται ο όρμος του Λω που διατηρείται από τον ναυταθλητικό όμιλο του νησιού. Ακόμη, εκεί τριγύρω υπάρχουν αρκετές ταβέρνες με φρέσκο ψάρι και παραδοσιακούς μεζέδες. Όπως και στον Καρφά υπάρχουν συχνά δρομολόγια αστικής συγκοινωνίας για εκεί από την πόλη.

❖ Οι Νοτιοανατολικές Παραλίες

Στη νοτιοανατολική πλευρά του νησιού βρίσκονται οι παραλίες της Αγίας Φωτεινής και του Αγίου Αιμιλιανού. Η παραλία της Αγίας Φωτεινής αποκαλείται Αγία Φωτιά, έχει λευκά βότσαλα και είναι πιο γνωστή παραλία από του Αγίου Αιμιλιανού. Διαθέτει, ενοικιαζόμενα δωμάτια, εστιατόρια και πολλές καφετέριες. Αντίθετα η παραλία του Αγίου Αιμιλιανού είναι πιο ήσυχη. Κοντά σε αυτές τις παραλίες είναι τοποθετημένη η μεγάλη αμμουδιά της Κώμης με πολλά δωμάτια, εστιατόρια και καφετέριες.

Άλλη μία νοτιοανατολική παραλία είναι η Παραλία του Εμπορείου που είναι ξεχωριστή με μαύρα βότσαλα και αποκαλείται Μαύρα Βόλια. Η παραλία είναι ανάμεσα στα δύο σβησμένα ηφαίστεια και γι αυτό τον λόγο οι πέτρες της έχουν ηφαιστειογενή μορφή. Ουσιαστικά είναι τρεις ξεχωριστές παραλίες λόγω του ότι έχουν άλλο όρμο. Η πιο απομακρυσμένη όπως είναι λογικό είναι και η πιο ήσυχη σε αντίθεση με τη πιο κοντινή όπου υπάρχουν πολλά εστιατόρια και καφετέριες. Τα νερά τους είναι διάφανα και όχι ζεστά και η θάλασσα είναι απότομη κοντά στη στεριά. Υπάρχει υπεραστικό λεωφορείο για να φτάσει κανείς σε αυτές τις παραλίες.

❖ Οι Νοτιοδυτικές Παραλίες

Στα νοτιοδυτικά του νησιού είναι τοποθετημένη η λεγόμενη παραλία των Κάτω Φανών όπου κάποτε εκεί υπήρχε ο ναός του Φαναίου Απόλλωνος. Σύμφωνα με ιστορικές πληροφορίες σε εκείνο το μέρος υπήρχε ένα φοινικόδασος ενώ σήμερα υπάρχουν μόνο ερείπια από τον αρχαίο ναό δίπλα στη παραλία. Δεν έχει ιδιαίτερη κίνηση διότι ο δρόμος για να φτάσει κανείς εκεί δεν είναι ιδιαίτερα κατάλληλος και γι' αυτό δεν υπάρχουν ούτε υπηρεσίες, ούτε εστιατόρια και ούτε συγκοινωνία. Η παραλία είναι κατάλληλη για πικ-νικ. Σε κοντινή απόσταση από το χωριό Μεστά βρίσκεται μία μικρή παραλία που διαθέτει και εστιατόρια και συγκοινωνία.

❖ Οι Παραλίες της Δυτικής Ακτής

Μία από τις παραλίες της δυτικής ακτής βρίσκεται στο χωριό Λιθί του νησιού. Είναι παρόμοια με τη παραλία του Καρφά χωρίς όμως την ίδια κοσμοπολίτικη ατμόσφαιρα. Τριγύρω στη παραλία υπάρχουν μόνο μικρές ταβέρνες με θαλασσινά και τα νερά της είναι ζεστά και ρηγά. Το αρνητικό είναι πως έχει σπάνια συγκοινωνία και γι αυτό πολλοί χρησιμοποιούν αυτοκίνητο ή μηχανάκι για να φτάσουν εκεί.

Στη γύρω περιοχή υπάρχουν κι άλλες παραλίες είτε μικρές είτε πιο μεγάλες με άμμο ή βότσαλα. Υπάρχει κεντρικός δρόμος για να φτάσει κάποιος εκεί κοντά διότι ο δρόμος δεν φτάνει έως τη θάλασσα. Αυτό σημαίνει πως κάποιος που θέλει να επισκεφθεί αυτές τις παραλίες θα πρέπει περπατήσει λίγο ή να έχει δικό του

μεταφορικό μέσο. Η θετική όψη του να φτάσει κανείς στη θάλασσα περπατώντας είναι ότι θα απολαύσει μετά μία πεντακάθαρη και γραφική παραλία. Η πιο γνωστή παραλία της δυτικής ακτής είναι η παραλία Ελίντα και έχει άμεση επικοινωνία με τον δρόμο.

❖ Οι Βόρειες Παραλίες

Κοντά στο χωριό Καρδάμυλα, προς τα βόρεια, υπάρχουν οι παραλίες του Γιόσσονα και του Ναγού. Στη παραλία του Ναγού υπάρχουν διάφορες ταβέρνες και συχνή συγκοινωνία με τα μέσα μαζικής μεταφοράς από την πόλη. Στη βορειοδυτική πλευρά, κοντά στο χωριό Βολισσός υπάρχει η παραλία των Λιμνιών με εστιατόρια και καφετέριες. Εκεί κοντά βρίσκεται και η παραλία της Αγίας Μαρκέλλας δίπλα στο ομώνυμο Μοναστήρι. Για να οδηγηθεί όμως κανείς επισκέπτης εκεί πρέπει να ενοικιάσει αυτοκίνητο διότι δεν υπάρχει συγκοινωνία.⁴⁸

3.2.5. Δραστηριότητες στη Χίο

Το νησί προσφέρει ποικιλία δραστηριοτήτων που μπορεί να κάνει ένας επισκέπτης στη Χίο. Ανάλογα με το τι επιθυμεί κάθε τουρίστας έχουν διακριθεί οι δραστηριότητες σε δύο κατηγορίες: στη θάλασσα και στη στεριά.

❖ Θάλασσα

Το νησί της Χίου αποτελείται προσφέρει πολλές παραλίες που είναι διαθέσιμες ελεύθερα για κάθε επισκέπτη με εξαίρεση τον Όρμο του Λω που έχει εισιτήριο εισόδου. Επίσης πολλές παραλίες διαθέτουν θαλάσσια ποδήλατα, κανό, γήπεδα κλπ.

Η πιο γνωστή και συνηθισμένη δραστηριότητα που μπορεί κανείς να κάνει στη θάλασσα είναι η κολύμβηση που μπορεί να ξεκινήσει από τον Μάιο και διαρκεί μέχρι και τέλη Οκτωβρίου αφού η θερμοκρασία των νερών είναι ακόμα άνω των 18 βαθμών Κελσίου. Βέβαια ο γυμνισμός επιτρέπεται μόνο στις ήσυχες και απομονωμένες παραλίες.

Άλλη θαλάσσια δραστηριότητα είναι οι καταδύσεις και υποβρύχια κολύμβηση με τον κατάλληλο εξοπλισμό (μάσκα, στολή και βατραχοπέδιλα) που μπορεί κανείς να τον αγοράσει ή να τον ενοικιάσει. Ακόμη μπορεί κανείς να ψαρέψει υποθαλάσσια με ψαροτούφεκο διότι τα νερά είναι πεντακάθαρα και το υποθαλάσσιο περιβάλλον έχει μια μαγευτική απόλαυση για όσους αγαπούν τη θάλασσα. Το νησί επίσης διαθέτει τη μία από τις λίγες οργανωμένες παραλίες που υπάρχουν στην Ελλάδα και είναι κατάλληλες για καταδύσεις με συσκευές SCUBA (π.χ. φιάλες).

Άλλες δραστηριότητες που μπορούν να πραγματοποιηθούν στις παραλίες της Χίου, είναι το γουίντ σερφινγκ και τζετ – σκι , η ιστιοπλοΐα και η κωπηλασία με μηχανοκίνητες βάρκες και πλοιάρια που μπορούν να ενοικιαστούν και το ψάρεμα που όλες οι παραλίες του νησιού διαθέτουν τον κατάλληλο εξοπλισμό για ενοικίαση.⁴⁹

⁴⁸ http://www.chiosnet.gr/tourism/Worth/beaches_gr.htm

⁴⁹ http://www.chiosnet.gr/tourism/Worth/activities_gr.htm

❖ Στεριά

Στη στεριά οι πιο γνωστές δραστηριότητες που μπορεί να κάνει ένας επισκέπτης είναι οι περίπατοι και οι αναρριχήσεις, η εξερεύνηση σπηλαίων, η ιππασία και διάφορα άλλα αθλήματα.

Όσο αφορά τους περιπάτους και τις αναρριχήσεις, η Χίος διαθέτει διαδρομές με ιδιαίτερο ενδιαφέρον για εξερεύνηση και απόλαυση των φυσικών όμορφων τοπίων και για μελέτη της χλωρίδας και της πανίδας. Οι περισσότερες διαδρομές βρίσκονται στα βουνά ή σε τοποθεσίες για τους φυσιολάτρες. Για τις αναρριχήσεις των επισκεπτών υπάρχουν πολύ καλές τοποθεσίες σε ψηλά βουνά.

Λόγω της μεγάλης ποικιλίας σπηλαίων που διαθέτει το νησί, υπάρχει και η δυνατότητα της εξερεύνησης τους. Το νησί προσφέρει πάνω από εβδομήντα σπήλαια που είναι είτε σε τρύπες-συμπλέγματα είτε υποθαλάσσια. Κάποια βέβαια δεν έχουν εύκολη πρόσβαση ή χρειάζεται ειδικός εξοπλισμός για την εξερεύνηση τους με βασική προϋπόθεση την εμπειρία. Οι πιο πολλοί τουρίστες επισκέπτονται τα σπήλαια για εξερεύνηση και όχι απλώς για να το θαυμάσουν.

Μία άλλη δυνατότητα που υπάρχει στο νησί είναι η ιππασία. Για το λόγο όμως, ότι δυστυχώς δεν υπάρχει ιππικός όμιλος με αποτέλεσμα να υπάρχουν λίγα άλογα ιδιωτών, μπορεί κανείς να νοικιάσει ένα γάιδαρο ή μουλάρι σε κάποιο από τα χωριά της Χίου.

Άλλου είδους αθλήματα που μπορεί κανείς να κάνει είναι τα πιο γνωστά, δηλαδή το ποδόσφαιρο, το μπάσκετ και το βόλεϊ όπου υπάρχουν ειδικά γήπεδα και εγκαταστάσεις. Βέβαια, υπάρχει και το μότο-κρος αλλά υπάρχει έλλειψη οργάνωσης στις πίστες.⁵⁰

3.3. Αγροτουρισμός στη Χίο

Ο αγροτουρισμός στη Χίο, χωρίζεται σε δύο είδη στον αγροτουριστικό συνεταιρισμό και στον συνεταιρισμό χειροτεχνίας.

Ο Γυναικείος Αγροτουριστικός Συνεταιρισμός δημιουργήθηκε το 1985 στα Νοτιόχωρα της Χίου από τα Μαστιχοχώρια. Με άλλα λόγια στα χωριά Αρμόλια, Πυργί, Ολύμπιοι και Μεστά ο συνεταιρισμός διαθέτει 63 δωμάτια με 153 κλίνες. Επίσης, όσα άτομα είναι μέλη στον συνεταιρισμό έχουν αλλάξει τα σπίτια τους σε μορφή ώστε να μπορούν να φιλοξενούν τους επισκέπτες του νησιού. Για παράδειγμα, το κάθε δωμάτιο έχει και το δικό του μπάνιο. Τα πιο πολλά από τα δωμάτια έχουν παραδοσιακή εμφάνιση με καθιστικό, κουζίνα και μπαλκόνι ή κήπο. Επιπροσθέτως, προσφέρουν και γεύματα σε όσους θέλουν να δοκιμάσουν την παραδοσιακή τοπική κουζίνα. Οι γυναίκες αγρότισσες κυρίως διαφοροποιούν τον μαζικό τουρισμό δίνοντας την ευκαιρία σε κάθε επισκέπτη να διαμείνει προσωρινά σε ένα ήσυχο περιβάλλον με φιλόξενους ανθρώπους.

⁵⁰ 7 http://www.chiosnet.gr/tourism/Worth/activities_gr.htm

Ο συνεταιρισμός χειροτεχνίας αφορά τα Χειροποίητα Έργα Παραδοσιακής Λαϊκής Τέχνης που οργανώθηκε το 1984, έχει 44 μέλη και βρίσκεται στη Καλλιμασιά. Ο συνεταιρισμός αυτός παράγει τραπεζομάντιλα, σεντόνια, κουρτίνες, μαξιλάρια, παραδοσιακά και θεατρικά κουστούμια και κούκλες ντυμένες με τη παραδοσιακή φορεσιά. Ακόμη, υπάρχει η δυνατότητα κάποιος επισκέπτης να παραγγείλει κάποιο χειροποίητο έργο με βάση τη δική του επιθυμία.⁵¹

3.4. Τοπικά Παραδοσιακά Προϊόντα

Όπως είναι ευρέως γνωστό ειδικά στην Ελλάδα, το χαρακτηριστικό προϊόν που παράγει η Χίος είναι, μεταξύ κι άλλων, η λεγόμενη Μαστίχα Χίου.

3.4.1. Μαστίχα Χίου

Η Μαστίχα της Χίου είναι ένα μοναδικό προϊόν που παράγεται μόνο στη Χίο από ένα συγκεκριμένο είδος ρετσίνας που βγαίνει από το μαστιχόδεντρο. Η Μαστίχα καλλιεργείται από τα αρχαία χρόνια και γι αυτό το λόγο είναι τόσο στενά συνδεδεμένη με την ιστορία του νησιού. Εξαιτίας της Μαστίχας πολλές φορές το νησί έγινε στόχος πολλών που ήθελαν να το κατακτήσουν. Ένας από τους λόγους που πολλά χωριά του νησιού χτίστηκαν σαν οχυρά ήταν για να προστατευτεί η μαστίχα και οι παραγωγοί της. Με αυτό τον τρόπο εμποδιζόταν οι πειρατές που ήθελαν να εισβάλλουν στο νησί για να κλέψουν τη μαστίχα και τις γυναίκες. Όταν η Χίος είχε κατακτηθεί από τους Γενουάτες και τους Τούρκους είχαν δοθεί στα χωριά που παρήγαγαν τη μαστίχα αρκετά προνόμια και ελευθερία.

Άλλος ένας λόγος που η μαστίχα είναι τόσο σημαντικό προϊόν είναι γιατί από τη μαστίχα παράγονται και άλλα τοπικά παραδοσιακά προϊόντα όπως είναι οι τσίχλες, κάποια αλκοολούχα ποτά, γλυκά, μπαχαρικά, αρώματα και διάφορες χημικές ουσίες με βασική χρήση στην παγκόσμια φαρμακοβιομηχανία. Στη σύγχρονη περίοδο, στη Χίο υπάρχουν περίπου 5.000 οικογένειες με αρκετά ικανοποιητικό εισόδημα εξαιτίας της παραγωγής μαστίχας. Το μεγαλύτερο ποσοστό βέβαια του προϊόντος εξάγεται κυρίως προς τις Αραβικές Χώρες.⁵²

3.4.2. Άλλα προϊόντα της Χίου

Όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως, η μαστίχα είναι το βασικό προϊόν της Χίου άλλα όχι το μοναδικό. Υπάρχουν και άλλα αξιόλογα προϊόντα που παράγει το

⁵¹ http://www.chiosnet.gr/tourism/Worth/agrotour_gr.htm

⁵² http://www.chiosnet.gr/tourism/Worth/mastic_gr.htm

νησί όπως είναι τα διάφορα γλυκά κουταλιού ή ταψιού παρασκευασμένα με τοπικές ή ανατολίτικες συνταγές. Αλλά προϊόντα του νησιού είναι, κάποια ποτά (π.χ. μάρκες ούζων και λικέρ), κεραμικά προϊόντα όλων των ειδών από τα Αρμόλια, χειροποίητα είδη λαϊκής τέχνης (υφαντά, κεντήματα, φορεσιές κλπ), τσάι του βουνού, φασκόμηλο, τίλιο και άλλα βότανα, ρίγανη, μέλι και χρυσά κοσμήματα και μπιζού.⁵³

3.5. Τα νησιά Ψαρά και Οινούσσες

Τα κοντινότερα νησιά στη Χίο είναι τα λεγόμενα Ψαρά και Οινούσσες. Τα Ψαρά είναι περίπου 12 μίλια προς τα βορειοδυτικά της Χίου όπου μπορεί κανείς να πάει με πλοίο από τη πόλη της Χίου. Για τα Ψαρά έχουν γραφτεί πολλές ιστορικές σελίδες κάποιες ένδοξες και κάποιες τραγικές. Παραδείγματος χάριν, ο μεγάλος επαναστάτης ναύαρχος Κανάρης καταγόταν από τα Ψαρά και ήταν από τους πρώτους Έλληνες που επαναστάτησαν κατά των Τούρκων το 1821. Το 1824 όμως οι Τούρκοι εισέβαλαν στα Ψαρά και έσφαξαν 15.000 Έλληνες και σώθηκαν μόνο 3.000. Αυτό ήταν και η ολική καταστροφή του νησιού. Σήμερα έχει μόνο 500 κατοίκους και το μόνο που υπάρχει είναι κάποια μικρά καφενεία και λίγα δωμάτια για διανυκτέρευση.

Οι Οινούσσες βρίσκονται περίπου 2 μίλια από τη μεριά της βορειοανατολικής Χίου, είναι χωρισμένη σε πέντε μικρά νησάκια και έχουν ονομαστεί έτσι από το μεγαλύτερο από αυτά τα νησιά της Οινούσσας. Στη διάρκεια των αρχαίων χρόνων οι Οινούσσες ήταν γνωστές για το καλό κρασί και γι αυτό το πρώτο συνθετικό του ονόματος του νησιού προήλθε από τη λέξη οίνος. Στην Επανάσταση του 1821, το νησί ερημώθηκε διότι το εγκατέλειψαν όλοι. Το νησί επανήλθε το 1827 σε πληθυσμό αλλά υπήρχαν πολύ δύσκολες καταστάσεις καθώς ο Τούρκος κατακτητής είχε βάλει τέτοιους φόρους όπου οι περισσότεροι άντρες οδηγήθηκαν στη θάλασσα. Σήμερα πολλοί από αυτούς είναι διάσημοι εφοπλιστές.

Στις μέρες μας, στις Οινούσσες υπάρχει μια από τις μεγαλύτερες σχολές εμπορικής ναυτιλίας στην Ελλάδα. Αυτό το νησί διαθέτει, ένα μικρό ξενοδοχείο, κάποια ενοικιαζόμενα δωμάτια, καφενεία, ταβέρνες και πολλές όμορφες παραλίες. Με τη Χίο υπάρχει συχνή σύνδεση ενώ κατά τους θερινούς μήνες οργανώνονται και κάποιες εκδρομές στις Οινούσσες, συνδυάζοντας θάλασσα, ήλιο και ελληνική κουζίνα.⁵⁴

3.6. Περιβαλλοντικές Επιπτώσεις της Χίου

Όπως στις περισσότερες τουριστικές περιοχές έτσι και στη Χίο εμφανίζονται ορισμένες περιβαλλοντικές επιπτώσεις εξαιτίας της τουριστικής ανάπτυξης. Επειδή όμως, η Χίος δεν έχει ιδιαίτερα τουριστικές περιοχές ώστε να υπάρχει αυξημένη τουριστική κίνηση οι επιπτώσεις στο περιβάλλον θα αναφερθούν κυρίως για την Βολισσό και τον Καρφά που έχουν περισσότερο τουρισμό.

⁵³ http://www.chiosnet.gr/tourism/Worth/goods_gr.htm

⁵⁴ http://www.chiosnet.gr/tourism/Worth/psaraoin_gr.htm

Τα σημαντικότερα προβλήματα που δημιουργούνται στο νησί εξαιτίας του τουρισμού είναι η ολοκληρωτική καταστροφή των δασών, η οικοπεδοποίηση διάφορων περιοχών, η εξάντληση του νερού, η αυθαιρεσία στους αιγιαλούς που είναι κοντά σε οικισμούς, η μόλυνση των αιγιαλών και των χειμάρρων και η δόμηση των τουριστικών εγκαταστάσεων που δεν έχουν καμία σχέση με τη παραδοσιακή αρχιτεκτονική του τόπου.⁵⁵ Το νησί χωρίζεται σε τέσσερα μέρη. Στη πόλη της Χίου και στη Βροντάδος, στη βορειανατολική Χίο με κέντρο τα Καρδάμυλα, στη βορειοδυτική Χίο με κέντρο τη Βολισσό και τα Νοτιόχωρα. Ανάμεσα σε αυτές τις περιοχές υπάρχουν σημαντικές διαφορές προς τις ανάγκες και τις δυνατότητες για ανάπτυξη διότι κάθε περιοχή έχει διαφορετικά χαρακτηριστικά.⁵⁶

❖ Βολισσός

Το βασικό μειονέκτημα της περιοχής αυτής είναι πως δεν είχε ποτέ τουριστικό σχεδιασμό. Αυτό σημαίνει πως στη δεκαετία του '80 υπήρξαν απλά κάποιοι άνθρωποι από άλλους τόπους της Ελλάδας που χρηματοδότησαν για αγοράσουν τα παλιά πέτρινα σπίτια που έμοιαζαν σαν κάστρο και είχαν μαγευτική θέα προς τη θάλασσα. Συνεχίζοντας, τα ανακαινίζουν κρατώντας όμως την παραδοσιακή μορφή με σκοπό να προσελκύσουν περισσότερους φυσιολάτρεις τουρίστες χωρίς όμως να υπολογίσουν το ποσό των τουριστών. Με αυτό τον τρόπο, χωρίς ίσως να το καταλάβουν εφάρμοσαν μία από τις αρχές της αειφορίας σε ένα μέρος που έτσι κι αλλιώς υπάρχει ανάπτυξη στον τουρισμό του. Ακόμη, παρέτειναν την τουριστική περίοδο από την άνοιξη μέχρι και το φθινόπωρο δίνοντας έμφαση στις ειδικές μορφές τουρισμού όπως είναι ο περιπατητικός, ο οικοτουρισμός, η συλλογή βοτάνων, η ζωγραφική κλπ. Κατά τη χειμερινή περίοδο κάποια από τα ξενοδοχεία είναι διαθέσιμα για τους εκδρομείς του νησιού χωρίς όμως να λειτουργεί καμία από τις άλλες τουριστικές επιχειρήσεις.

Με άλλα λόγια, οι τουριστικοί ξενώνες της Στέλλας για παράδειγμα, είναι η πρώτη φάση της τουριστικής ανάπτυξης της περιοχής. Στη συνέχεια με την απόφαση του νόμου 1262 πολλοί ιδιώτες αρχίζουν να κατασκευάζουν τουριστικά καταλύματα αποφεύγοντας όμως τους αντιπροσώπους των Tour Operators (T.O). Κάποια από αυτά τα καταλύματα αποτελούν τα διαμερίσματα Ζορμπά, Μαρβίνα και άλλα μικρά ενοικιαζόμενα δωμάτια που δεν δηλώνονται στον Ελληνικό Οργανισμό Τουρισμού (ΕΟΤ) και έχουν πελατεία από το πλεόνασμα των άλλων. Οι αντιπρόσωποι των T.O. προσπαθούν να κλείσουν όλα τα δωμάτια σε χαμηλές τιμές για 45 μέρες για τα επόμενα 3-5 χρόνια. Οι προαναφερόμενοι ιδιώτες των επιχειρήσεων όμως, αρνήθηκαν οτιδήποτε είχε σχέση με μια τέτοια συνεργασία διότι ήθελαν να έχουν ανεξάρτητη πορεία παρά το ρίσκο που έπαιρναν.

⁵⁵ Σπλίνης Α., Μεταπτυχιακή εργασία, «Η ανάπτυξη του τουρισμού στους παραδοσιακούς οικισμούς της Χίου και οι περιβαλλοντικές επιπτώσεις», 2001

⁵⁶ Κοκκαλάς Νίκος, Ραφτοπούλου Παρασκευή, Διδάσκοντες: Κοκκώσης Χ., Παρπαΐρης Α., Μεταπτυχιακή εργασία, «Οι δυνατότητες για την εφαρμογή μοντέλων βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης στο Δήμο Ομηρούπολης που εξασφαλίζουν τη μακροχρόνια προστασία, διατήρηση και ανάδειξη των φυσικών, πολιτιστικών και κοινωνικών πόρων. Αποτύπωση της υφιστάμενης και προσδοκώμενης κατάστασης», 2000

Στη δεκαετία του '90 αρχίζουν να οργανώνονται μέσω του διαδικτύου, αφού είχαν δημιουργήσει μία σταθερή πελατεία, δίνοντας έμφαση στον ποιοτικό τουρισμό σε σχέση με τα υπόλοιπα τουριστικά μέρη του νησιού. Στη συνέχεια, άτομα από τη περιοχή της Χίου ίδρυσαν τουριστικές μονάδες κοντά στις παραλίες με λίγα δωμάτια η καθεμία διατηρώντας την παραδοσιακή αρχιτεκτονική των προηγούμενων. Λίγες από αυτές τις μονάδες όμως, κατόρθωσαν να αποκτήσουν σταθερούς πελάτες και ικανοποιητική πληρότητα.

Επιπρόσθετα, κατά τη διάρκεια του '90 οι Βολισσιανοί ξεκινούν να νοικιάζουν χωρίς όρια ότι υπάρχει. Σε αυτό το σημείο, αξίζει να σημειωθεί, πως στη διάρκεια του καλοκαιριού οι τιμές για τα ενοικιαζόμενα δωμάτια αυξάνονται κατά πολύ από τη πόλη της Χίου αλλά παρ' όλα αυτά η πληρότητα τους ξεπερνούν όλα τα υπόλοιπα ξενοδοχειακά καταλύματα. Οι νόμιμες κλίνες είναι περίπου 400 και οι παράνομες άλλες τόσες. Για τα επόμενα καλοκαιριά με τη πιο απαισιόδοξη σκέψη υπολογίζεται πως θα είναι απαραίτητη η συμπλήρωση κι άλλων κρεβατιών. Ταυτόχρονα, αρχίζουν να δημιουργούνται εστιατόρια, ταβέρνες, μπαρ και καφετέριες. Κάποια από αυτά είναι αρκετά καθαρά κάποια άλλα όμως μολύνουν το μέρος μειώνοντας την εκτίμηση του τουριστικού προϊόντος.

Τα πιο πρόσφατα χρόνια υπήρξαν επενδύσεις από το Leader II, για επιχειρήσεις που αφορούν τα πολιτιστικά θέματα του τόπου όπως είναι η εκμάθηση αργαλειού, η έκθεση και κατασκευή των φυσικών βαφών, η εκμάθηση για το παραδοσιακό κτίσιμο της πέτρας κλπ. που έχουν ως βασικό σκοπό να αναπτύξουν τις τουριστικές δραστηριότητες της περιοχής. Η Ελληνική όμως νοοτροπία για τα εύκολα χρήματα έχει αποθαρρύνει τις αναπτυξιακές πρωτοβουλίες. Παρ' όλο που είναι λίγοι οι επιχειρηματίες που θεωρούν τη τουριστική αξιοποίηση ως γρήγορο και εύκολο κέρδος, η καταστροφή που προκαλεί είναι εμφανής. Έχουν δημιουργηθεί μολύνσεις σε στερεή, υγρή και ηχητική μορφή που προκαλούν σοβαρά προβλήματα στα ήθη, στις αξίες και γενικά στην περιοχή.

Αυτά έχουν προκληθεί, από εστιατόρια που μολύνουν το περιβάλλον με τα σκουπίδια τους, από εκκενώσεις βόθρων στις παραλίες και από τα ηχητικά σκουπίδια που ακούγονται σε τεράστια ένταση. Όλα αυτά είναι η αιτία για τη κακή εκμετάλλευση των τουριστικών πόρων της περιοχής. Παραδείγματος χάριν, πριν από πολλά χρόνια, στη πλατεία του χωριού, υπήρχαν κάποια καφεενία-ταβέρνες που οι τουρίστες με απόλυτη ηρεμία έπαιζαν το τάβλι τους, τη πρέφα τους και συζητούσαν για τις παραδόσεις. Μετά από χρόνια, περίπου το 1999, τα ίδια μαγαζιά πουλήθηκαν στον ίδιο ιδιοκτήτη με τη διαφορά ότι, λόγω των σύγχρονων εξελίξεων τότε, τα άλλαξε σε μπαρ-καφετέρια και σε πιτσαρία- σουβλατζίδικο. Στη πορεία, τους πρόσθεσε videogames, blackjack και όπως ήταν αυτονόητο είχε υπερβολικά έντονη μουσική RAP και τσιφτετέλι. Όλο αυτό ανάγκασε πολλούς από τους κατοίκους του τόπου να πάρουν τις οικογένειες τους και να φύγουν με αποτέλεσμα το τοπίο να διαφοροποιηθεί ριζικά μέσα σε έξι μήνες. Να σημειωθεί, πως όλα αυτά ήταν γνωστά στις αρχές του τόπου.

Το αποτέλεσμα σε όλο αυτό ήταν να προσπαθούν να κάνουν ακριβώς το ίδιο και οι επιχειρηματίες στο υπόλοιπο νησί καθώς έβλεπαν πως είχε αυξημένη τουριστική ζήτηση. Λόγω όμως, κάποιων προβλημάτων στο οδικό δίκτυο, έγιναν προσπάθειες

ώστε να φτιαχτεί. Εξαιτίας όμως των συντεχνιακών συμφερόντων των εργολάβων, το έργο διασκορπίστηκε σε πολλά μέρη και το ανέλαβαν διάφοροι εργολάβοι όπου ο καθένας ολοκλήρωνε ένα κομμάτι και μετά δάνειζε τα μηχανήματα του στον επόμενο κ.ο.κ με αποτέλεσμα το έργο να βγει τελείως ανομοιόμορφο.

Οι κακοτεχνίες έγιναν φανερές από τον πρώτο χειμώνα όπου με τις βροχές προκλήθηκαν λακκούβες, κατολισθήσεις βράχων και ανύπαρκτη σήμανση. Στη συνέχεια, για να μειώσουν το κόστος των ζημιών εξόρυξαν από την κοίτη του ποταμού το αμμοχάλικο και «3αλφα» προκαλώντας βάθεμα της κοίτης, στράγγισμα των πηγαδιών και περιβολιών που συνορεύουν με τον ποταμό, καταστροφή του πετρόκτιστου στηθαίου του παλαιού δρόμου, κοπή πολλών πεύκων και παράταση του χρόνου ολοκλήρωσης για το έργο της βελτίωσης του οδικού άξονα Χίου-Βολισσού. Ταυτόχρονα, έγιναν διορθώσεις στους δρόμους για τα 20 χωριά της Αμανής. Τότε δημιουργήθηκε και το νέα ψηφιακό κέντρο του ΟΤΕ που ήταν το πρώτο στη Χίο περίπου το 1998. Λόγω του έργου για τη κατασκευή νέας προβλήτας και αξιοποίηση της υπάρχουσας προκλήθηκε το παρακάτω πρόβλημα: Η μελέτη των ρευμάτων και των ανέμων ήταν ανύπαρκτη, με αποτέλεσμα το λιμάνι να είναι ανοικτό στο Νοτιοδυτικό κυματισμό και αυτό προκάλεσε πρόβλημα ασφάλειας σε όλα τα σκάφη κατά την φθινοπωρινή, χειμερινή και θερινή περίοδο. Τα αρμυρίκια που κοσμούσαν την περιοχή κόπηκαν, ώστε να τοποθετηθούν στις ρίζες τους φανοί, οι οποίοι τελικά και δεν τοποθετήθηκαν και το πλακόστρωτο πεζοδρόμιο δίπλα στο νερό τσιμεντώθηκε. Παρά τα παραπάνω προβλήματα, κατά τη καλοκαιρινή περίοδο, εμφανίζονται ιπτάμενα δελφίνια και μικρά καΐκια με κρουαζιέρες κοντινών αποστάσεων.⁵⁷

❖ Καρφάς

Η παραλία του Καρφά είναι η πιο λαοφιλής παραλία της Χίου λόγω του ότι έχει εύκολη πρόσβαση από τη πόλη της Χίου. Ο τουρισμός στον Καρφά ξεκίνησε περίπου το 1985. Ήταν μια περιοχή με πολλούς αμμόλοφους που είχαν δημιουργηθεί από το χείμαρρο Κοκαλλά και από δέκα οικογένειες που μετέφεραν την άμμο με βαγονάκια για να σπείρουν καρπουζιές, πεπονιές, ντοματάκια κλπ. Η παραλία ήταν μεγαλύτερη παραλία απ' ό,τι είναι στη σημερινή περίοδο με κρίνους που φύτευαν μόνοι τους στην άμμο.

Ακόμη και η γλωρίδα και η πανίδα στο μέρος εκείνο είναι εξαιρετική με ζώα που έδιναν κάτι τελείως διαφορετική μορφή στο ζωικό βασίλειο. Οι πρώτοι τουρίστες έκαναν την εμφάνιση τους στον Καρφά το 1948 και ήταν η ελίτ της Χίου. Θεωρούταν ένα μέρος για ήρεμες διακοπές και από το 1963 υπάρχουν οι πρώτες φωτογραφίες του Καρφά.

Όσο περνούσαν τα χρόνια η τουριστική ανάπτυξη του Καρφά και του νησιού γενικότερα αυξανόταν ολοένα και περισσότερο. Η τουριστική ανάπτυξη λοιπόν θεωρούταν οικονομική διέξοδος με ιδιαιτερότητα στη περιοχή του Καρφά. Περίπου το 1985 ο Καρφάς ως περιοχή μπήκε στο τουριστικό αναπτυξιακό σχέδιο της

⁵⁷ Ευφημία Παπαευθυμίου, Μεταπτυχιακή εργασία, «Περιβαλλοντικές επιπτώσεις στη Βολισσό της Χίου λόγω του τουρισμού», 2000

Ελλάδος. Αύτη η ανάπτυξη όμως οδήγησε στην κατασκευή παράνομων εγκαταστάσεων με αποτέλεσμα να καταστραφεί σε μεγάλο βαθμό το φυσικό περιβάλλον. Αυτό σημαίνει πως έγινε παράβλεψη του νόμου για την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος και ξεκίνησε η συστηματική κοπή δέντρων.

Εκτός από αυτό όμως υπήρχε και εκεί όπως και στη Βολισσό έλλειψη σχεδιασμού αποτελώντας άναρχη δόμηση και καταστροφή του φυσικού, ανθρωπίνου ή δομημένου περιβάλλοντος. Στη συνέχεια, περίπου το 1989, λόγω της δυνατότητας πτήσεων στο νησί, αυξήθηκε ακόμα περισσότερο ο τουρισμός στον Καρφό διότι το οικονομικό εισιτήριο, το παρθένο έδαφος και η καταπληκτική παραλία προσέλκυαν πολύ ξένο κόσμο από διάφορες χώρες. Δεν υπήρχε όμως η κατάλληλη τουριστική πολιτική και εγκαταστάσεις με αποτέλεσμα να διαρκέσει λίγο. Εξαιτίας όμως εκείνης της περιόδου τουριστικής ανάπτυξης είχαν ιδρυθεί στον Καρφό διάφορες ξενοδοχειακές μονάδες και καταστήματα για την εξυπηρέτηση των ξένων με αποτέλεσμα τη συνεχή καταστροφή του φυσικού περιβάλλοντος.

Όπως σημειώθηκε παραπάνω, οι δημιουργίες τόσων πολλών τουριστικών υποδομών δημιούργησαν στον Καρφό μία αποπνικτική ατμόσφαιρα αφού ιδρύθηκαν 35 ξενοδοχεία και αρκετά ενοικιαζόμενα δωμάτια. Ο τουρισμός σε αυτή την περιοχή αυξάνεται κυρίως κατά τους μήνες Ιούλιο και Αύγουστο. Σε μια τέτοια θάλασσα όμως, είναι λογικό να προκύπτουν προβλήματα και ζημιές είτε έμμεσα είτε άμεσα. Η ύδρευση, για παράδειγμα, ήταν κακή αφού το νερό της προερχόταν από τις γεωτρήσεις του Κάμπου. Βέβαια, έγιναν προσπάθειες από τον Δήμο της Χίου ώστε να διορθωθεί αυτό το πρόβλημα αλλά λόγω του ότι όλα αυτά κατέληγαν στη θάλασσα είχε προκληθεί υπερτροφισμός φυκιών. Υπήρχε όμως και δίκτυο αποχέτευσης που συνδεόταν με τον βιολογικό καθαρισμό ώστε να εξυπηρετούνται οι κάτοικοι του νησιού.

Άλλη μία επίπτωση της τουριστικής ανάπτυξης σε αυτή τη περιοχή είναι το πρόβλημα της ηχορύπανσης που επηρεάζει αρνητικά και τους κατοίκους του Καρφό και το περιβάλλον. Αρχικά υπήρχε σημαντική αύξηση τουρισμού λόγω της ηρεμίας που πρόσφερε ο τόπος. Στη συνέχεια όμως άλλαξαν τα δεδομένα λόγω των εξελίξεων των εποχών, με αποτέλεσμα η περιοχή να έχει τόση ηχορύπανση από μπαρ, μηχανάκια, αυτοκίνητα και γενικότερη φασαρία, γεγονός που ενοχλούσε πολύ τους ντόπιους. Το πιο σημαντικό πρόβλημα στο περιβάλλον ήταν η υπερβολική οικιστική ανάπτυξη στις παραλιακές ζώνες.

Σήμερα, η περιοχή αποτελεί οικισμό και δεν έχει αυτή την ερημιά που είχε κάποτε. Τα κτίρια είναι παρατεταγμένα γύρω από τον οδικό άξονα και τη παραλία. Αυτό κάνει εμφανές ότι έχει επηρεαστεί το περιβάλλον από διάφορες πλευρές. Ευτυχώς δεν έχει επηρεαστεί άμεσα η γλωρίδα και η πανίδα λόγω του ότι το δομημένο περιβάλλον έχει αναπτυχθεί από τη μεριά της παραλίας και όχι του δάσους. Βέβαια, αυτό έχει ανατρέψει τα ποτάμια σε δόμους με σκοπό την ευκολότερη πρόσβαση των κατοίκων στη περιοχή στις καλοκαιρινές περιόδους. Το χειμώνα προκαλούνται σημαντικά περιβαλλοντικά προβλήματα εξαιτίας των πλημμύρων στα οικήματα που διαμορφώνουν αρνητικά ακόμη και τη παραλία. Λόγω των πλημμύρων και του αέρα, η άμμος μετακινείται σε διαφορετική πορεία με αποτέλεσμα να διαφοροποιεί τη παραλία. Αυτό, μπορεί να μη λαμβάνεται σημαντικά υπόψη από τους

ξένους επισκέπτες αλλά εάν εξακολουθήσει να συμβαίνει αυτή η αλλαγή θα προκαλέσει πλήρη αλλοίωση του τόπου.

Στη περιοχή δεν υπάρχει αρχιτεκτονική αναγνώριση κάτι που οδήγησε σε διαφορετικές αρχιτεκτονικές τεχνοτροπίες, διότι τα υλικά κατασκευής διαφέρουν μεταξύ τους, με αποτέλεσμα να δημιουργηθεί ένα ποικιλόμορφο τοπίο χωρίς να έχει κάτι ξεχωριστό που θα προσεγγίσει τον τουρισμό. Ακόμη ένα πρόβλημα στο περιβάλλον η υπερβολική ανάπτυξη κυκλοφορίας σε σημείο που δεν υπάρχουν πλέον ούτε χώροι στάθμευσης.

Παρά όλες αυτές τις αρνητικές συνέπειες της τουριστικής ανάπτυξης στη συγκεκριμένη περιοχή υπάρχουν και οι θετικές πλευρές. Ένα θετικό στοιχείο είναι πως το φυσικό περιβάλλον έχει αναβαθμιστεί και η θάλασσα διαθέτει τις αναγκαίες προδιαγραφές και σε κατάλληλες τιμές. Ένα άλλο θετικό κομμάτι είναι πως το δομημένο περιβάλλον έχει μία συγκεκριμένη μορφή λόγω της ανάπτυξης τους προς συγκεκριμένες περιοχές. Αυτό μπορεί να διαμορφώσει το δομημένο περιβάλλον με νέες δομήσεις και ποιοτικές προδιαγραφές.⁵⁸

❖ Άλλες περιοχές της Χίου

Μπορεί η Χίος να έχει αυξήσει σημαντικά τη τουριστική της ανάπτυξη αλλά αυτό δεν σημαίνει πως έχει τόσο τουρισμό όσο κάποια άλλα νησιά (π.χ. Ρόδος, Μύκονος, κλπ). Από τη μία πλευρά, αυτό είναι ένα πλεονέκτημα διότι δεν δημιουργούνται τόσα περιβαλλοντικά προβλήματα με εξαίρεση τη Βολισσό και τον Καρφά που αναφέραμε παραπάνω. Σίγουρα και οι υπόλοιπες περιοχές της Χίου έχουν επηρεαστεί από τον τουρισμό αλλά σε λιγότερο βαθμό σε σχέση με αυτές τις δύο συγκεκριμένες περιοχές. Για παράδειγμα, η Συκιάδα, η Λαγκάδα και το Παντουκίος, παρότι έχουν πολλά όμορφα χαρακτηριστικά που μπορούν να προσελκύσουν πολλούς τουρίστες, δεν δέχονται τον μαζικό τουρισμό προτιμώντας να εξακολουθούν να στηρίζονται στη ναυτιλία του νησιού όπως όλα αυτά τα χρόνια.⁵⁹

Παρά το γεγονός ότι, οι Δήμοι όπως είναι ο Δήμος Ομηρούπολης⁶⁰, Ιωνίας και Μαστιχοχωρίων, έχουν να αναδείξουν πολλά φυσικά, ιστορικά και πολιτιστικά στοιχεία, δεν τα έχουν προβάλλει έτσι ώστε μην υπάρχουν σε αυτούς του Δήμους αρνητικές επιπτώσεις στο φυσικό και ανθρώπινο περιβάλλον. Ακόμη, δεν διαθέτουν αρκετές τουριστικές υποδομές σε σύγκριση με τη Βολισσό. Βέβαια και η περιοχή του Καρφά θα μπορούσε να διαφοροποιηθεί με καλύτερο τουριστικό σχεδιασμό και

⁵⁸ Βλάχος Αθανάσιος, Μαράντου Αστερία κ.α., Επιβλέπων: Δρ. Κοκκώσης Χάρης, Μεταπτυχιακή εργασία, «Η περιοχή Καρφάς της Χίου ως τουριστική περιοχή με επιπτώσεις στο περιβάλλον από την τουριστική ανάπτυξη», 1999

⁵⁹ Γκρίμπα Ελευθερία, Κοντογεωργάκη Ελένη, Κοντογιάννη Μαρία, Διδάσκων: Χ. Κοκκώσης, Μεταπτυχιακή εργασία, «Επιπτώσεις της τουριστικής ανάπτυξης στο περιβάλλον σε περιοχές της Χίου, Λαγκάδα-Συκιάδα- Παντουκίος», 1999

⁶⁰ Κοκκαλάς Νίκος, Ραφτοπούλου Παρασκευή, Διδάσκοντες: Κοκκώσης Χ., Παρπαΐρης Α., Μεταπτυχιακή εργασία, «Οι δυνατότητες για την εφαρμογή μοντέλων βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης στο Δήμο Ομηρούπολης που εξασφαλίζουν τη μακροχρόνια προστασία, διατήρηση και ανάδειξη των φυσικών, πολιτιστικών και κοινωνικών πόρων. Αποτύπωση της υφιστάμενης και προσδοκώμενης κατάστασης», 2000

οργάνωση χωρίς να προκληθούν ιδιαίτερα περιβαλλοντικά προβλήματα ακολουθώντας τις αρχές της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης.

Το τελευταίο χρονικό διάστημα δημιουργούνται έργα με σκοπό την τουριστική ανάπτυξη στο νησί της Χίου, λαμβάνοντας όμως υπόψη και τη προστασία του φυσικού περιβάλλοντος. Ένα ωραίο παράδειγμα αποτελεί αυτό του Κάμπου όπου πραγματοποιούνται δύο έργα με προσοχή. Αυτά είναι, το έργο του βιολογικού καθαρισμού που θα είναι συνδεδεμένο με τα ξενοδοχειακά καταλύματα και το έργο του φράγματος Ζυφιά που μέσα από αυτό θα βοηθηθεί η αντιμετώπιση της λειψυδρίας. Επιπροσθέτως, έχουν ξεκινήσει να κατασκευάζονται, δρόμοι που θα συνδέουν το λιμάνι με την πόλη περνώντας από όλα τα παραδοσιακά μέρη του νησιού, παρακάμψεις που θα ενώνουν τα χωριά με τη πόλη και δρόμος που θα βοηθάει στη πρόσβαση του φράγματος Ζυφιά με τον Άγιο Γεώργιο.

Υπάρχουν προβλέψεις πως σε λίγα χρόνια θα επεκταθεί και το αεροδρόμιο του νησιού προκαλώντας αντιδράσεις μεταξύ ορισμένων κατοίκων και της Δημοτικής Αρχής.⁶¹⁻⁶²

3.7. Ομάδες προβλημάτων στη τουριστική ανάπτυξη της Χίου

Οι περιοχές που έχουν λίγη παραπάνω τουριστική ανάπτυξη στο νησί έχουν τα ίδια προβλήματα. Αυτά τα προβλήματα έχουν κατηγοριοποιηθεί σε τρεις κοινές ομάδες: στα προβλήματα στο φυσικό περιβάλλον, τα προβλήματα στο ανθρωπινό περιβάλλον και τα προβλήματα στο τουριστικό περιβάλλον. Με λίγα λόγια, είναι χωρισμένα σε ομάδες με βάση τις αρνητικές συνέπειες στο κάθε είδους περιβάλλον.

1. Προβλήματα στο φυσικό περιβάλλον

Υπάρχει σημαντική έλλειψη διαχείριση της χρήσης γης. Αυτό σημαίνει πως υπάρχει σημαντικό πρόβλημα στην ύδρευση σε όλο το νησί που μπορεί να οφείλεται: στους ανεπαρκείς πόρους και στην κακή ποιότητα νερού λόγω παλιών δικτύων ύδρευσης που οδηγούν σε σημαντικές απώλειες νερού. Το νερό που χρησιμοποιείται είναι από τις γεωτρήσεις γι αυτό και η ποιότητα του είναι κακή και πρέπει να σταματήσει. Η ανάγκη για συγκέντρωση νερού μπορεί να καλύψει την ύδρευση του μόνιμου και εποχιακού πληθυσμού καθώς και την άρδευση για γεωργική χρήση που απαιτείται για τη παραγωγή. Εξαιτίας του ότι έκλεισε το φράγμα Ζυφιά, καταναλώνεται νερό έως και σήμερα από τις υδατολεκάνες Κορακάρη και Κατράρη. Λόγω όμως της συνεχής κατανάλωσης η ποιότητα του νερού είναι αμφίβολη και για την υδροδότηση αλλά και για την άρδευση των καλλιεργημένων εκτάσεων.

Σύμφωνα με κάποιες αναλύσεις που έκανε το Τμήμα Υδροοικονομίας της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης μαζί με το Χημείο αποδεικνύεται πως στις 31

⁶¹ Κουτρούλη Βασιλική, Διδάσκοντες: Παρπαΐρης Α., Κοκκώσης Χ., Μεταπτυχιακή εργασία, «Επιπτώσεις της τουριστικής ανάπτυξης στο περιβάλλον του Δήμου Ιωνίας στο Νομό Χίου», 2000

⁶² Στυλιανός Κωνσταντίνος, Διδάσκων: Παρπαΐρης Α, Μεταπτυχιακή εργασία, «Οι επιπτώσεις του τουρισμού στα Μαστιχοχώρια της Χίου», 2001

γεωτρήσεις στις δύο υδατολεκάνες οι 28 είναι πολύ πιο πάνω από τα κανονικά όρια στα χλώρια, απόδειξη που καθορίζει την ποσότητα αλατιού στο νερό. Η κατάσταση αυτή προκαλεί αλλοιώσεις και κινδύνους στην αποσύνθεση αποβλήτων που φτάνουν έως και τη θάλασσα, στο έδαφος και στην άρδευση. Ακόμη, μειώνεται σημαντικά η ποσότητα του νερού εξαιτίας της έλλειψης υποδομής και δεν μπορούν να υπάρξουν εγκαταστάσεις αποταμίευσης νερού λόγω της παρουσίας της χωματερής.

Όλα τα παραπάνω έχουν οδηγήσει στη μείωση της γεωργικής παραγωγής και σε αλλαγές χρήσεων γης. Το πιο σοβαρό πρόβλημα υπάρχει στα περιβόλια του Κάμπου λόγω της υπερβολικής μείωσης της στάθμης του νερού που τους ανάγκασε να παίρνουν νερό από το βάθος της θάλασσας με αποτέλεσμα τα περιβόλια τους να καταστραφούν από το αλμυρό νερό. Το ίδιο λάθος έγινε και στη περιοχή Λειβαδιών, κοντά στη πόλη Βροντάδο, προκαλώντας την ολική καταστροφή της γεωργικής γης.

Αξίζει να σημειωθεί πως ακόμα και σήμερα δεν έχουν εφαρμοστεί τα κατάλληλα μέτρα για τον έλεγχο και τη προστασία των οικοσυστημάτων στις περιοχές του νησιού. Οι περιοχές αυτές σύμφωνα με την Ελληνική Εταιρία Προστασίας Περιβάλλοντος και Πολιτιστικής Κληρονομιάς είναι, οι υδροβιότοποι Κονταρίου, Κλειδού, Δελφίνι, Πάρπαντα, Λημονού, Χώρης και Μάναγρου καθώς και οι βιότοποι Μαύρα Βόλια και Αμανής-Βίκι- Καμπιά- Άγιο Γαλά κλπ. Παρ' όλο την καταγραφή αυτών των περιοχών δεν εντάχθηκαν σε κάποιο πλαίσιο στήριξης και προστασίας. Αντίθετα, υποβαθμίστηκαν και άλλαξαν χρήση γης όπως για παράδειγμα ο υδροβιότοπος Λημονού χωρίστηκε σε χωράφια και οικόπεδα και του Κονταρίου μετατράπηκε σε χώρος εγκαταστάσεων μεγάλης έκτασης όπως του αεροδρομίου, βιολογικού καθαρισμού και της ΔΕΗ.

Ακόμη, ένα πρόβλημα που υπάρχει στο φυσικό περιβάλλον είναι η ρύπανση υγρών και στερεών αποβλήτων λόγω ανεξέλεγκτης ύπαρξης απορριμμάτων. Κάποιες περιοχές της Χίου είναι συνδεδεμένες με τον βιολογικό καθαρισμό ενώ άλλες με δίκτυο αποχέτευσης ή φράγμα ή έχουν ιδιωτικούς βόθρους. Για παράδειγμα, στο χείμαρρο Ψιακή υπάρχει μεγάλη έλλειψη αποχετευτικών δικτύων και υπερβολική μόλυνση στο περιβάλλον. Ο χείμαρρος αυτός, βρίσκεται κοντά στον Δήμο Καμποχώρων και μεταφέρει τα λύματα που προέρχονται από τα διαμερίσματα Χαλκειούς, Ζυφιά και των παρακείμενων στρατοπέδων, αποτελώντας δυσοσμία, η οποία σ' όλο σχεδόν το διαμέρισμα, κυρίως στους καλοκαιρινούς μήνες. Τα απόβλητα γεμίζουν τα πηγάδια της γύρω περιοχής που με αυτά ποτίζονται γεωργικές καλλιέργειες, κυρίως κηπευτικά με πιθανές συνέπειες, για την υγεία των καταναλωτών. Στο νησί όμως, υπάρχουν κι άλλοι χώροι με ανεξέλεγκτα σκουπίδια που μάλιστα βρίσκονται κοντά σε δάση προκαλώντας και κίνδυνο για πυρκαγιά.

Ένα σημαντικό, επίσης πρόβλημα του φυσικού περιβάλλοντος για τη τουριστική ανάπτυξη είναι η αδυναμία προστασίας των παράκτιων περιοχών. Με άλλα λόγια, ο πληθυσμός και τα κτίρια στο νησί έχουν αυξηθεί σε μεγάλο βαθμό τα πιο πρόσφατα χρόνια. Γι αυτό τον λόγο, λοιπόν, υπάρχει μεγάλο ποσοστό διάβρωσης ειδικά σε τόπους με μικρές προβλήτες, χωματερές και δρόμους. Επιπροσθέτως, οι παράνομες υποδομές έχουν προκαλέσει την εξαφάνιση των οικολογικών της χαρακτηριστικών και μαζώματα στις ακτές. Ένα παράδειγμα, είναι η παραλία του Καρφά που έχει

σημειωθεί ότι το μπάζωμα του ποταμού Κοκκαλά σε σχέση με την αλλαγή της πορείας των αέριων ρευμάτων, λόγω της ανοικοδόμησης κάποιων υψηλών κτισμάτων στην παραλία, προκάλεσαν μετατροπή της παραλιακής δομής του αιγιαλού και της άμμου. Σήμερα, ο Καρφάς είναι πλέον οικισμός και η ερημική εικόνα του '60 δεν υπάρχει πια.

Σπουδαίο πρόβλημα για την αδυναμία τουριστικής ανάπτυξης είναι η διαχείριση των οικιστικών και τουριστικών δραστηριοτήτων. Αυτό σημαίνει πως πολλές περιοχές εξαιτίας του τουρισμού έχουν μετατραπεί σε οικισμούς. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι ο Καρφάς που λόγω τουρισμού αναπτύχθηκε και μετατράπηκε σε έναν σχετικά μεγάλο οικισμό αφού πρώτα καταστράφηκε το φυσικό περιβάλλον από τη δημιουργία αυθαίρετων εγκαταστάσεων προκαλώντας και σημαντικό πρόβλημα και στις συνδέσεις αποχετευτικών δικτύων.

Μία βασική παρατήρηση, είναι πως στο νησί υπάρχει υψηλός κίνδυνος για πυρκαγιές καθώς υπάρχουν αναποτελεσματικοί μηχανισμοί πυροπροστασίας και έτσι δεν υπάρχει φυσική προστασία. Διάφορες μελέτες έχουν δείξει πως εξαιτίας κάποιων πυρκαγιών στη Χίο έχουν μετατραπεί όμορφα δάση σε τελείως ερημικά τοπία. Αυτό επιβεβαιώνεται και από τον Σύλλογο Οικολογίας και Περιβάλλοντος Χίου με βάση τον οποίο μέσα σε είκοσι χρόνια καταστράφηκαν δάση, μαστιχόδεντρα, ελαιώνες κλπ. Βέβαια, προτάθηκε από τον σύλλογο να ληφθούν μέτρα πυρασφάλειας, δεξαμενές νερών και πρόσβαση αεροπλάνου πυροπροστασίας που δυστυχώς όμως ήταν τελείως αναποτελεσματικές οι προτάσεις αυτές καθώς δεν τους δόθηκε καμία απολύτως σημασία. Πάντως το νησί όχι λίγες φορές έχει τεθεί σε τεράστιο κίνδυνο λόγω πυρκαγιάς που προκάλεσε ολική καταστροφή σε κάποιες περιοχές όπως είναι η Σιδηρούντα.

Σε κάτι που πρέπει να δοθεί έμφαση είναι πως στη Χίο έχει προκληθεί ελάχιστη ανάπτυξη των ήπιων μορφών ενέργειας. Αυτό σημαίνει πως οι ενεργειακές ανάγκες του νομού καλύπτονται από τη παραγωγή ενέργειας με καύση πετρελαίου. Ειδικά σε αυξημένες τουριστικές περιόδους, δηλαδή κυρίως τους θερινούς μήνες υπάρχει σοβαρό πρόβλημα στη παροχή ηλεκτρικής ενέργειας.

2. Προβλήματα στο ανθρωπογενές ή πολιτιστικό περιβάλλον

Το πρώτο πρόβλημα στο ανθρωπογενές περιβάλλον που επηρεάζει τη τουριστική δραστηριότητα είναι η έντονη πληθυσμιακή συγκέντρωση και γήρανση. Στη συγκεκριμένη περίπτωση, ο πληθυσμός της Χίου είναι περίπου το 55% που θεωρείται αρκετά υψηλό ποσοστό και έχει ως συνέπεια τη μείωση του αγροτικού πληθυσμού. Αυτό το γεγονός προκαλεί εγκατάλειψη της υπαίθρου και αύξηση πληθυσμού ειδικά στη κεντρική Χίο. Ακόμη, ο ενεργός πληθυσμός του νησιού, βρίσκεται σε πολύ χαμηλά επίπεδα και αυτό οφείλεται στη πληθυσμιακή γήρανση και στο χαμηλό ποσοστό συμμετοχής των γυναικών στην τοπική αγορά εργασίας.

Άλλη μία επίπτωση σε αυτό το είδος περιβάλλοντος είναι η συρρίκνωση του πρωτογενή και δευτερογενή τομέα. Παραδείγματος χάριν, η συρρίκνωση στη γεωργία είναι πως πολλές καλλιεργημένες εκτάσεις εγκαταλείφθηκαν και η κατάρτιση της αγροτικής γης αποτέλεσε στις εκτάσεις αυτές να είναι μικρού μεγέθους ιδιοκτησίες,

που αυτό οδήγησε στη μείωση παραγωγής των καλλιεργούμενων προϊόντων. Κάτι παρόμοιο συμβαίνει και με τη κτηνοτροφία στο νησί όπου έχει περιοριστεί σε σημαντικό βαθμό.

Άλλη μία αρνητική συνέπεια της Χίου για τη τουριστική ανάπτυξη, είναι η άναρχη δόμηση, οι μικτές χρήσεις γης και η δημιουργία συγκρούσεων. Η πόλη της Χίου λόγω έλλειψης οργανωμένου χωροταξικού και πολεοδομικού σχεδίου βασίστηκε σε μια τυχαία και συνεπώς μη ελέγξιμη πορεία. Αυτό οδήγησε στην υποβάθμιση και συμφόρηση λειτουργιών και δραστηριοτήτων στη πόλη της Χίου. Δηλαδή, αρκετοί οικισμοί εγκαταλείφθηκαν και τμήματα με τουριστικές δραστηριότητες αυξάνονται προκαλώντας ανταγωνισμούς και προβλήματα στη κυκλοφοριακή κίνηση όπως στη περίπτωση της οδού Μιχαήλ Λιβάνου που με τόσες τουριστικές υπηρεσίες που διαθέτει υπάρχει υπερβολική κίνηση με αποτέλεσμα να δημιουργούνται διαφόρων ειδών ρυπάνσεις (π.χ. ηχορύπανση λόγω πολλών αυτοκινήτων) και ελλείψεις σε χώρους στάθμευσης.

Ακόμη μια αρνητική πλευρά στο ανθρωπογενές περιβάλλον είναι η αυθαίρετη δόμηση. Με άλλα λόγια, το να δημιουργούνται αυθαίρετες υποδομές κοντά σε παραδοσιακούς οικισμούς καταστρέφουν την παραδοσιακή εικόνα του τόπου λόγω της αστικοποίησης κυρίως σε παραλιακές περιοχές όπως στον Δήμο Μαστιχοχωρίων. Η αυθαίρετη δόμηση είναι μεγάλη εξαιτίας της δυναμικής που παρουσιάζει και της επιλεκτικής τάσης που εμφανίζει ο εντοπισμός του σε περιοχές. Η αύξηση των οικισμών πέρα από την αλλοίωση και υποβάθμιση του φυσικού περιβάλλοντος δημιουργεί δυσανάλογες ανάγκες για υποδομές.

Άλλο ένα πρόβλημα που μπορεί να εμποδίζει τη τουριστική ανάπτυξη είναι η αναποτελεσματική προστασία της ιστορικής και της πολιτιστικής κληρονομιάς ένα από τα σημαντικότερα στοιχεία της Χίου. Σήμερα η πόλη της Χίου έχει μετατραπεί σε πόλη και έχουν χαθεί στοιχεία από το παρελθόν της. Για παράδειγμα, το Φρούριο της Χίου εμφανίζει πρόβλήματα λόγω αδιαφορίας από τους υπεύθυνους φορείς. Η θετική του πλευρά όμως, είναι πως τα πιο πρόσφατα χρόνια ξεκίνησαν να γίνονται αναστηλώσεις στο Φρούριο που εξακολουθούν μέχρι σήμερα. Έχουν καταρρεύσει αρκετά τμήματα του Φρουρίου με αποτέλεσμα να πρέπει να γίνουν πολλές προσπάθειες αναστήλωσης. Συνεχίζοντας και οι ιστορικοί αλευρόμυλοι του νησιού κινδυνεύουν να καταρρεύσουν και αυτό έχει καταστρέψει την αισθητική εικόνα και τη πολιτισμική ταυτότητα των παραδοσιακών οικισμών των παλιότερων χρόνων. Βασικό παράδειγμα αποτελεί η περιοχή του Κάμπου όπου έχασε την ιστορική του κληρονομιά λόγω της πιθανής κατάρρευσης πολλών αρχοντικών. Υπάρχουν κι αλλά χωριά στη Χίο που παρ'όλο που έχουν ιστορική σημασία κινδυνεύουν να χαθούν επειδή δεν τα αξιοποιούν κατάλληλα.

Σημαντικό είναι να αναφερθεί πως η τουριστική δραστηριότητα του νησιού επηρεάζεται σε μεγάλο βαθμό και από τη δημιουργία διάφορων έργων μικρού ή μεγάλου μεγέθους χωρίς να υπολογίζονται οι επιπτώσεις που μπορεί να επιφέρουν. Πριν περίπου είκοσι χρόνια, λόγω του ότι το νησί περνούσε τη φάση οικονομικής κρίσης αποφασίστηκαν πολιτικές για την επαναφορά του σε καλύτερες οικονομικές συνθήκες, χωρίς όμως να ληφθούν υπόψη καταστροφές στο φυσικό περιβάλλον και στη ιστορική-πολιτιστική ταυτότητα του τόπου. Με βάση λοιπόν διάφορων ερευνών

που έχουν πραγματοποιηθεί, έχει διεξαχθεί το συμπέρασμα πως μέχρι και σήμερα δημιουργούνται έργα που προκαλούν σοβαρές περιβαλλοντικές επιπτώσεις όπως για παράδειγμα η διαπλάτυνση δρόμων κατά μήκος της θάλασσας.

Η αδυναμία διευθετήσεων των συγκρούσεων λόγω πολυνομίας και πολυαρχίας αποτελεί σημαντικό πρόβλημα στη τουριστική ανάπτυξη του νησιού. Αυτό σημαίνει, πως υπάρχουν διαμάχες ανάμεσα στους τοπικούς φορείς και στις κρατικές αρχές. Συνήθως, υπάρχουν εντάσεις διαφωνιών σε θέματα που αφορούν τη διαχείριση υδάτινων πόρων, τη τουριστική ανάπτυξη και το είδος ανάπτυξης σε διάφορες περιοχές. Σε αυτές τις περιπτώσεις πολλές φορές εμπλέκονται και αναπτυξιακές εταιρίες. Ένα παράδειγμα είναι του Αναβατού που προτάθηκε ο συνεδριακός τουρισμός με σκοπό την αναβίωση της περιοχής, τη διαπλάτυνση δρόμων και δημιουργία δημόσιων τουαλετών για την καλύτερη εξυπηρέτηση των λεωφορείων και των τουριστών. Το θέμα αυτό λύθηκε με την απόφαση ο Αναβατός να παραμείνει όπως είναι και να χρήζει προστασίας.

3. Προβλήματα Τουριστικού Περιβάλλοντος

Όσον αφορά το τουριστικό περιβάλλον το βασικό πρόβλημα στη τουριστική ανάπτυξη είναι η εποχικότητα, όπως στους περισσότερους ελληνικούς τουριστικούς προορισμούς, λόγω ότι είναι συγκεκριμένους μήνες, συνήθως από Μάιο έως και τέλη Οκτωβρίου. Επίσης σημαντικό θέμα υπάρχει και στις κλίνες του νησιού όπου διαθέτει, πιο συγκεκριμένα, 2.428 ενοικιαζόμενα δωμάτια, 1.877 ξενοδοχεία και 173 ξενώνες. Εκτός αυτό, υπάρχει και ένα ποσοστό περίπου το 20% αδήλωτων κλινών.

Λόγω τουρισμού πολλές φορές εμφανίζεται το φαινόμενο της ανεπαρκούς ζήτησης. Αυτό σημαίνει, πως, ειδικά τη καλοκαιρινή περίοδο οι αφίξεις charter είναι τόσες πολλές όπου δεν υπάρχει η δυνατότητα ικανοποίησης όλων των τουριστών λόγω έλλειψης υποδομών. Το νησί συνήθως, έχει αφίξεις από Ολλανδία-Νορβηγία και Αυστρία-Βέλγιο. Οι διανυκτερεύσεις ανα καλοκαιρινή περίοδο ολοένα και αυξάνονται. Ακόμη, υπάρχει κορεσμός στη Χίο, δηλαδή άνιση ανάπτυξη τουρισμού. Με άλλα λόγια, το νησί παρουσιάζει τουριστική ανάπτυξη στις περιοχές όπως του Δήμου Χίου, του Καρφά και της Αγίας-Ερμιόνης – Μέγα Λιμνιώνα. Αυτή λοιπόν, η άνιση γεωγραφική κατανομή τουριστών έχει δημιουργήσει κορεσμό, υπέρβαση της φέρουσας ικανότητας των περιοχών, μείωση τουριστικών υπηρεσιών και πτώση καλής εικόνας-φήμης για το νησί ως τουριστικό προορισμό.

Ένα επιπρόσθετο πρόβλημα στη τουριστική ανάπτυξη του νησιού είναι η έλλειψη κατάλληλων υποδομών υποδοχής. Αυτό συνδέεται αυτόματα με το γεγονός ότι το λιμάνι εξυπηρετεί και τα επιβατηγά πλοία, τη μεταφορά εμπορευμάτων και τις μεταφορές που σχετίζονται με τον τουριστικό τομέα (π.χ. κρουαζιερόπλοια). Λόγω του ότι είναι το μοναδικό σημείο σύνδεσης έχει επιβαρυνθεί αρκετά μέσα στο αστικό περιβάλλον της πόλης σε σχέση με το μέγεθος του και των παραπάνω δραστηριοτήτων που γίνονται μέσα από αυτό. Έχουν προκληθεί, στο λιμάνι, διάφορα προβλήματα εξαιτίας της ανεπάρκειας αποθηκευτικών χώρων και της δυσκολίας εξυπηρέτησης μεταφορών. Από την άλλη μεριά, το νησί παρέχει και το αεροδρόμιο

το οποίο είναι μικρό σε έκταση όποτε δεν μπορεί να καλύψει πτήσεις charter. Δεν γίνεται καν θέμα για επέκταση του διότι αυτό θα έχει ως συνέπεια την καταστροφή του παραδοσιακού οικισμού του Κάμπου.

Στη Χίο πρόβλημα στη τουριστική της δραστηριότητα αποτελεί η μετακίνηση και η προσβασιμότητα. Επειδή η Χίος αποτελεί νησί υπάρχει πρόσβαση μόνο μέσω θαλάσσης ή αέρα και καθημερινά δρομολόγια υπάρχουν μόνο από τον Πειραιά και τη Λέσβο. Από τις άλλες περιοχές της Ελλάδας υπάρχουν σπάνια δρομολόγια έως καθόλου. Εκτός από αυτό, οι αφίξεις των τουριστών στη Χίο γίνονται πρωινές ώρες με αποτέλεσμα να υπάρχει δυσκολία προς την εύρεση ξενοδοχειακού καταλύματος. Ακόμη όμως και οι μεταφορές μέσα στο νησί είναι δύσκολες καθώς δεν υπάρχει συχνή συγκοινωνία υπεραστικών λεωφορείων με αποτέλεσμα να υπάρχει πίεση χρόνου.

Η έλλειψη τουριστικής παράδοσης και το διαμορφωμένο τουριστικό προφίλ του νησιού επηρεάζει σημαντικά τη τουριστική του ανάπτυξη. Με την έναρξη οικονομικής κρίσης στο νησί πριν αρκετά χρόνια βρέθηκε η αφορμή να γίνει στροφή στον τουρισμό. Αυτό σημαίνει, πως η Χίος βασίστηκε στα τρία “S” (Sea, Sun * Sand), που διέθετε χωρίς να υπολογίσει τη τουριστική παράδοση και γι αυτό τον λόγο υπάρχει έλλειψη στο κομμάτι αυτό. Ένα σύγχρονο μοντέλο τουρισμού απαιτεί υποδομές και συγκεκριμένες εξυπηρετήσεις που είναι αδύνατον να αποκτηθούν ειδικά σε περίοδο που το μοντέλο του μαζικού τουρισμού αμφισβητείται στο νησί και κυριαρχεί το πρότυπο για το νησί των εναλλακτικών μορφών τουρισμού.

Εν συνεχεία, πρόβλημα στη τουριστική ανάπτυξη της Χίου, προκαλεί και η έλλειψη αποκεντρωμένων υπηρεσιών τουρισμού όπως το Γραφείο Τουρισμού που βρίσκεται στη πόλη της Χίου έχει ελάχιστα παραρτήματα στις υπόλοιπες περιοχές. Επιπλέον, υπάρχει αναποτελεσματικός έλεγχος της ποιότητας των κατασκευών και αλλοίωση του τόπου και της κληρονομιάς. Αυτό συνεπάγεται με το γεγονός πως έχουν παρουσιαστεί ανεξέλεγκτες και μη οργανωμένες επεμβάσεις για τη κατασκευή τουριστικών εγκαταστάσεων, σε περιοχές όπως είναι τα Μαστιχοχώρια, με αποτέλεσμα να καταστρέφεται το φυσικό περιβάλλον. Αυτές οι επεμβάσεις διαφθείρουν επίσης, τη πολιτιστική κληρονομιά του τόπου και αναταράσσουν την οικολογική ισορροπία των πόλων έλξης τουρισμού λόγω ρυπάνσεων και μολύνσεων των φυσικών πόρων.

Η τουριστική δραστηριότητα της Χίου επηρεάζεται και από την αναδιάρθρωση παραγωγικών ασχολιών που δημιουργεί τόνωση του τριτογενή τομέα και μείωση του πρωτογενή τομέα ειδικά στο μέρος Καρφά.

Ακόμη, μπορεί να επηρεαστεί και από την απώλεια κανόνων ρύθμισης της συμπεριφοράς των πολιτών και των τουριστών στο τομέα επικοινωνίας και συμμετοχής στις αποφάσεις και από την αδυναμία αειφορικής ανάπτυξης που προκαλείται από την έλλειψη διαφήμισης και των ανεπαρκών εγκαταστάσεων με βάση την τουριστική ζήτηση.

Υπάρχουν κι άλλα προβλήματα που εμποδίζουν τη τουριστική ανάπτυξη του νησιού όπως είναι ο ανεπαρκής συντονισμός των τουριστικών μονάδων με τους φορείς και ο ελλιπής εμπλουτισμός της τουριστικής εμπειρίας. Όλα τα παραπάνω

δημιουργούν συγκρούσεις τουριστικών δραστηριοτήτες με τις μη συμβατές δράσης λόγω ανυπαρξίας σωστής διαχείρισης υποδομών.

3.8. Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη

Σε αυτό το υποκεφάλαιο θα αναλυθούν διάφορες σημαντικές έννοιες όπως η βιωσιμότητα και η φέρουσα ικανότητα. Εν συνεχεία θα δείξει τη σχέση τουρισμού με βιώσιμη ανάπτυξη, τις βασικές αρχές της αειφορίας και τη σημασία αποτελεσματικού σχεδιασμού για την επιτευξή της.

3.8.1.Βιωσιμότητα και Φέρουσα Ικανότητα

Σύμφωνα με την Παγκόσμια Επιτροπή Περιβάλλοντος και Ανάπτυξης, **βιωσιμότητα** σημαίνει η ανάπτυξη που ικανοποιεί τις βασικές ανάγκες μιας περιοχής χωρίς όμως να κινδυνεύει να χαθεί η ικανότητα των μελλοντικών γενεών, δηλαδή η ικανοποίηση και των δικών της αναγκών. Η σχέση ανάμεσα στη βιώσιμη ανάπτυξη και στον τουρισμό πρέπει να είναι εξίσου καλή διότι η τουριστική βιομηχανία βασίζεται στο φυσικό περιβάλλον που αποτελεί τη βασική πηγή έλξης τουριστών.

Ο βιώσιμος τουρισμός, λοιπόν, είναι απαραίτητος να υπάρχει για να επιβεβαιώνει ότι οι ανανεώσιμοι πόροι δεν καταναλώνονται πιο γρήγορα από τη φυσική αντικατάσταση και να συντηρεί τη βιοποικιλότητα μιας περιοχής. Επίσης, όταν υπάρχει βιώσιμος τουρισμός αναγνωρίζεται η αισθητική γοητεία του φυσικού περιβάλλοντος, ακολουθούνται ηθικές αρχές με σεβασμό στη παράδοση του τόπου, συμμετέχει και ο ντόπιος πληθυσμός στις αναπτυξιακές διαδικασίες και προωθείται η αμεροληψία στη διαμονή και στα οικονομικά κόστη και στα γενικότερα πλεονεκτήματα από τη δραστηριότητα μεταξύ τουρισμού και τοπικού πληθυσμού.⁶³

Για να υπάρξει όμως βιώσιμη ανάπτυξη σε έναν τόπο είναι απαραίτητο να ακολουθηθούν τα τέσσερα στάδια των αρχών της. Πρώτα απ' όλα, να οριστεί και να αποδειχτεί η αρχή του βιώσιμου τουρισμού. Εν συνεχεία, να συγκεκριμενοποιηθούν οι κατάλληλες προϋποθέσεις για την επιτυχία του βιώσιμου τουρισμού και να αναπτυχθεί ένα πλαίσιο εργασίας ώστε να παρακολουθείται η πρόοδος προς τον βιώσιμο τουρισμό. Τέλος, πρέπει να δημιουργηθεί μια ομάδα τεχνικών για να λειτουργήσει σωστά ο βιώσιμος τουρισμός.⁶⁴

Ο όρος της **φέρουσας ικανότητας** αφορά την οικολογία με μία σχετικά λεπτή χρήση. Με άλλα λόγια, δηλαδή, φέρουσα ικανότητα είναι το μέγιστο πληθυσμιακό μέγεθος συγκεκριμένων ειδών που ένας τόπος μπορεί να στηρίζει χωρίς να μειωθεί η ικανότητα του να εξακολουθεί να τα στηρίζει και στο βραχυχρόνιο μέλλον. Η βασική αρχή της φέρουσας ικανότητας διευκρινίζει την ικανότητα των τουριστικών τόπων να αντέξουν στη χρήση της σε συνδυασμό πάντα με τη βιωσιμότητα. Επιπλέον, αναγνωρίζει πως για κάθε είδους περιβάλλον (είτε φυσικό είτε δομημένο) υπάρχει μία

⁶³ Stephen Williams, «Tourism Geography», Routledge, 1998

⁶⁴ Stabler M.J., «Tourism Sustainability, Principles to practice», Cab International, 1997

χωρητικότητα που όταν υπερβούν τα όρια της μπορεί να δημιουργήσει προβλήματα σε διάφορα επίπεδα που θα έχουν ως αποτέλεσμα την μη ικανοποίηση των ξένων επισκεπτών.⁶⁵

Με βάση τα παραπάνω η φέρουσα ικανότητα μπορεί να διακριθεί σαν ένα μέτρο απόλυτου χώρου, σαν οικολογική ικανότητα που η χρήση της είναι ανεκτή από το περιβάλλον πριν δημιουργηθεί οποιοδήποτε πρόβλημα και σαν αντιληπτική ικανότητα που το επίπεδο συνωστισμού του μπορεί να γίνει κατανοητό και ανεχτό από κάποιον τουρίστα πριν αποφασίσει ποιο μέρος επιθυμεί να επισκεφθεί.⁶⁶

3.8.2. Σχέση Τουρισμού και Βιώσιμης Ανάπτυξης

Η σχέση μεταξύ τουρισμού και βιώσιμης ανάπτυξης βασίζεται σε τρεις διαφορετικές προσεγγίσεις.

Η πρώτη προσέγγιση αφορά την τομεακή έννοια του βιώσιμου τουρισμού όπου η βιωσιμότητα δίνει έμφαση στη διατήρηση της τουριστικής δραστηριότητας για μεγάλο χρονικό διάστημα. Αυτή η προσέγγιση χρησιμοποιείται κυρίως ως μία στρατηγική, ειδικά για τα μέρη που έχουν εξελιχθεί σε τουριστικούς προορισμούς και έχουν υψηλά ποσοστά κορεσμού, για την αναδιάρθρωση τουριστικού προϊόντος και για τη διατήρηση της τουριστικής δραστηριότητας. Σε αυτό το σημείο, σημαντικό ρόλο παίζουν η τεχνολογία, τα μέσα οργάνωσης και θεσμού για να αντιμετωπιστούν οι αρνητικές συνέπειες που μπορεί να προκαλέσει ο τουρισμός.

Η δεύτερη προσέγγιση σχετίζεται με τη περιβαλλοντική οικολογία φιλικής τουριστικής ανάπτυξης η οποία δίνει έμφαση στα φυσικά οικοσυστήματα και δίνει περισσότερη σημασία στους τόπους που έχουν μεγάλη τουριστική δραστηριότητα και το περιβάλλον τους έχει κάποιο ξεχωριστό ενδιαφέρον όπου εκεί θα μπορούσαν να εξελιχθούν διάφορες μορφές τουρισμού. Σε αυτή τη προσέγγιση, σημαντικό ρόλο έχουν τα οργανωτικά και θεσμικά πλαίσια για τη ροή των επισκεπτών και τη περιβαλλοντική σήμανση.

Τέλος, η τρίτη προσέγγιση αφορά την αειφορική σε συνδυασμό με την οικολογική βιώσιμη ανάπτυξη, σύμφωνα με την οποία ο τουρισμός αποτελεί μία δραστηριότητα και βιωσιμότητα που ορίζεται από το σύστημα συνολικά. Η προσέγγιση αυτή, φέρνει σε ισορροπία τις προτεραιότητες ανάπτυξης και προστασίας του περιβάλλοντος και δείχνει ενδιαφέρον για περιοχές που αναπτύσσονται με βάση τον τουρισμό.

Η **αειφορική ανάπτυξη** αποτελεί μία στρατηγική που ασχολείται με όλους τους τομείς όπως, είναι οι φυσικοί – ανθρώπινοι συντελεστές και τα οικονομικά – φυσικά κεφάλαια που θα οδηγήσουν σε αυξημένο πλούτο και ευημερία. Σκοπός της αειφορικής ανάπτυξης είναι η απόρριψη πολιτικών και πρακτικών που ακολουθούν τα πρότυπα ζωής που βασίζονται στη παραγωγικότητα ασχολούμενα με τους φυσικούς συντελεστές αδιαφορώντας για τις μελλοντικές γενεές.

⁶⁵ Hall Michael & Lew Alan, «Sustainable Tourism, A Geographical Perspective», Longman, 1998

⁶⁶ Stephen Williams, «Tourism Geography», Routledge, 1998

Η **αιεφορία**, έχει ηθικές πτυχές που αναφέρονται στην επιβίωση της ζώσας ύλης, στα δικαιώματα μελλοντικών γενεών και στα ινστιτούτα που ασχολούνται με τα δικαιώματα για τακτικές και πράξεις.⁶⁷

Για να επιτευχθεί η βιώσιμη ανάπτυξη πρέπει να γίνουν σημαντικές προσπάθειες, εκτός από τους περιβαλλοντολόγους και τις κυβερνήσεις, και από την εθελοντική δράση όλων όσων εμπλέκονται στο κομμάτι του τουρισμού. Όσοι λοιπόν, συμμετέχουν στον τουρισμό θα συνειδητοποιήσουν πως η διατήρηση της ποιότητας των φυσικών και πολιτιστικών πόρων θα βοηθήσουν καλύτερα τα συμφέροντα τους.⁶⁸ Αυτό μπορεί να οδηγήσει στην επιτυχία με πληροφόρηση, επικοινωνία, παρακολούθηση και προσαρμογή ανάμεσα σε άτομα ή ομάδες που έχουν διαφορετικά ή παρόμοια συμφέροντα. Όλοι είναι σημαντικό να βοηθήσουν στην προστασία του περιβάλλοντος σε συνδυασμό με τη βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη διότι ένα όμορφο φυσικό περιβάλλον θα προσεγγίσει περισσότερους τουρίστες να επισκεφθούν μία περιοχή.⁶⁹

Από την αντίθετη πλευρά όμως, η αιεφορία στον τουρισμό έχει και τους επικριτές της. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελούν οι Hunter, ο Macbeth, οι Goodall & Cater και ο Burr, όπου ο καθένας υποστηρίζει κάτι διαφορετικό. Οι Hunter υποστηρίζουν πως η προσέγγιση βιώσιμης ανάπτυξης τουρισμού δεν είναι σωστή διότι ο προγραμματισμός και η ανάπτυξη του τουρισμού δεν συμφωνούν με την αιεφόρο ανάπτυξη. Ο Macbeth πιστεύει πως η φύση του βιώσιμου τουρισμού είναι πιο αντιδραστική παρά προνοητική, οι Goodall & Cater και ο Burr θεωρούν ότι ο βιώσιμος τουρισμός δεν πρόκειται να επιτευχθεί επειδή δεν μπορεί να υπάρξει συνεργασία ανάμεσα στους ντόπιους στις αγροτικές κυρίως τουριστικές περιοχές.

3.8.3. Αρχές για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη του Τουρισμού

Οι αρχές για τη βιώσιμη ανάπτυξη τουρισμού, διατυπώθηκαν το 1995 σε Παγκόσμιο Συνέδριο στο Λανθαρότε σε μορφή Χάρτας. Λαμβάνοντας υπόψη, ότι ο τουρισμός ως ένα παγκόσμιο φαινόμενο επηρεάζει τις ανάγκες όλης της ανθρωπότητας, αποτελεί ένα σπουδαίο στοιχείο στη κοινωνικοοικονομική και πολιτική ανάπτυξη καθώς συμμετέχει θετικά αλλά μπορεί να προκαλέσει και υποτίμηση του περιβάλλοντος και απώλεια της τοπικής ταυτότητας σε μία περιοχή.

Οι βασικές λοιπόν αρχές και στόχοι της βιώσιμης ανάπτυξης του τουρισμού είναι:

1. Η βιωσιμότητα στη τουριστική ανάπτυξη που πρέπει να είναι φιλική προς το περιβάλλον, βιώσιμη οικονομικά και δίκαιη κοινωνικά.
2. Ο τουρισμός να βρίσκεται σε αρμονία με οποιοδήποτε περιβάλλον (φυσικό – ανθρώπινο – πολιτισμικό) και να φροντίζει όσο το δυνατόν

⁶⁷ Λαγός Δημήτρης, «Τουριστική Ανάπτυξη και προστασία του περιβάλλοντος», άρθρο περιοδικού «Δημόσιος Τομέας», τεύχος 118, Απρίλιος 1996

⁶⁸ Gunn Clare with Turgut Var, «Tourism Planning, Basic, Concepts, Cases, fourth edition», Routledge 2002

⁶⁹ Κανελλόπουλος Χρήστος, «Προστασία του περιβάλλοντος & ξενοδοχεία. Οικονομική επένδυση και ηθική υποχρέωση», Περιοδικό «Τουριστική Αγορά», τεύχος 20, Ιούλιος-Αύγουστος 1997

- καλύτερα να μην προκύπτουν επιπτώσεις ούτε στη πολιτιστική κληρονομία ούτε στη τοπική παράδοση μιας περιοχής.
3. Η συμμετοχή του τουρισμού στη βιώσιμη ανάπτυξη πρέπει να περιλαμβάνει κοινές προσπάθειες όλων των φορέων δημόσιου και ιδιωτικού τομέα και να διαθέτει αποτελεσματικούς μηχανισμούς συντονισμού για όλα τα επίπεδα όπως τοπικό, περιφερειακό, εθνικό κλπ.
 4. Οι πιο σημαντικοί στόχοι στον τουρισμό πρέπει να είναι η διατήρηση του τουριστικού τόπου και η καλύτερη εξυπηρέτηση των τουριστών στο πλαίσιο της βιώσιμης ανάπτυξης.
 5. Ο τουρισμός πρέπει να είναι βασισμένος στη διεύρυνση ευκαιριών μιας περιοχής με σκοπό την οικονομική ανάπτυξη του τόπου και να βοηθάει στη βελτίωση ποιότητας ζωής.
 6. Η κεντρική διοίκηση και παρόμοιοι φορείς, με τη βοήθεια της τοπικής αυτοδιοίκησης και μη κυβερνητικών οργανώσεων, πρέπει να αναλάβουν δράσεις για να ολοκληρώσουν τον σχεδιασμό για τη τουριστική ανάπτυξη
 7. Προτεραιότητα πρέπει να δίνεται στις προσπάθειες για την ανάδειξη περιβάλλοντος και στους μηχανισμούς ενσωμάτωσης του περιβαλλοντικού κόστους για επενδύσεις.
 8. Οι ευαίσθητοί προορισμοί σε περιβαλλοντικά και πολιτισμικά θέματα πρέπει να χρήζουν ιδιαίτερης φροντίδας και να δοθεί έμφαση στις μορφές τουρισμού που βοηθούν στη βιώσιμη ανάπτυξη ενός τόπου σεβόμενες το φυσικό και πολιτισμικό περιβάλλον.
 9. Συγκεκριμένη προσοχή πρέπει να δίνεται στις συνέπειες του περιβάλλοντος από τις μεταφορές, της αξιοποίησης εναλλακτικών μορφών ενέργειας και της διαχείρισης των απορριμμάτων.
 10. Ξεχωριστή σημασία πρέπει να υπάρχει στη διάδοση και στην ανταλλαγή εμπειριών για τις δράσεις και τις τεχνολογίες που συνδυάζουν τον τουρισμό με τη βιώσιμη ανάπτυξη.
 11. Η πολιτική της βιώσιμης ανάπτυξης πρέπει να υποστηρίζει και να προωθεί φιλικά συστήματα της διαχείρισης του τουρισμού.
 12. Η υιοθέτηση και η εφαρμογή περιβαλλοντικά φιλικής δεοντολογίας είναι βασική για όλους όσους συμμετέχουν στον τουρισμό.
 13. Η ευαισθητοποίηση όλων αποτελεί τη βάση για την επίτευξη των παραπάνω αρχών και στόχων.⁷⁰

3.8.4.0 Σχεδιασμός για τον Τουρισμό και την Βιώσιμη Ανάπτυξη

Ο σχεδιασμός για τον τουρισμό και τη βιώσιμη ανάπτυξη αποτελεί το βασικό στοιχείο για την ανάπτυξη τους. Έχει διάφορες μορφές που βοηθούν στην ένωση του τουρισμού με άλλους οικονομικούς παράγοντες, στη διαμόρφωση και στον έλεγχο

⁷⁰ Επιμέλεια: Δρ. Στέφανος Καραγιάννης, Fennell David, «Οικοτουρισμός», Εκδόσεις ΕΛΛΗΝ, 2001

των φυσικών μοντέλων ανάπτυξης, στη διατήρηση των βασικών πόρων και στη παροχή των οργανωτικών πλαισίων εργασίας για τη προώθηση των προορισμών.

Για να αποδειχθεί αυτό πρέπει να παρατηρηθούν οι τοποθεσίες όπου υπάρχει έλλειψη σχεδιασμού που κάνει προφανή τα ρίσκα ότι η τουριστική ανάπτυξη είναι ανεξέλεγκτη, ανοργάνωτη και τυχαία αποτελώντας αρνητικές επιπτώσεις και στον οικονομικό, κοινωνικό και περιβαλλοντικό τομέα.⁷¹

Ο κάθε προορισμός λοιπόν πρέπει να ακολουθεί τα εξής βήματα για τον καλύτερο σχεδιασμό τουριστικής ανάπτυξης:

- ❖ Ανάλυση της τοποθεσίας
- ❖ Διαμόρφωση προγραμματικών εκδηλώσεων
- ❖ Επιλογή προορισμού και αναθεώρηση του προγράμματος
- ❖ Ανάλυση της περιοχής στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης
- ❖ Σύνθεση εικόνας με προορισμό
- ❖ Αρχικός σχεδιασμός
- ❖ Δυνατότητα πραγματοποίησης σχεδιασμού
- ❖ Τελικό πλάνο
- ❖ Αξιολόγηση⁷²

3.9. Τρόποι προβολής Χίου

Αφού εφαρμοστούν οι παραπάνω λύσεις και γίνουν διορθώσεις σε κάποια μέρη θα πρέπει να γίνει προβολή του νησιού για μεγαλύτερη προσέλκυση τουριστών. Αυτή η προβολή μπορεί να γίνει με ποικίλους τρόπους που θα αναφερθούν παρακάτω.

Στις μέρες μας ο πιο δημοφιλής τρόπος για να προβληθεί οτιδήποτε είναι μέσω διαδικτύου. Το διαδίκτυο, αποτελεί ένα μέσο που μπορεί να εξυπηρετήσει κάθε άτομο να βρει οποιαδήποτε πληροφορία για ότι τον ενδιαφέρει. Πολλοί τουρίστες, πριν αποφασίσουν να επισκεφθούν κάποιο μέρος κάνουν μία μικρή έρευνα στο διαδίκτυο για να ψάξουν πληροφορίες σχετικά με αυτό σε ότι αφορά τα αξιοθέατα, τις δραστηριότητες, τις εγκαταστάσεις, τα τουριστικά καταλύματα και μαγαζιά, τις παραλίες, τα μνημεία, κλπ. Οπότε λοιπόν, το να προβληθεί το νησί μέσα από το διαδίκτυο θα είναι ένα σημαντικό κίνητρο για την προσέλκυση ξένων επισκεπτών. Γι αυτό τον λόγο λοιπόν αποτελεί το βασικό μέσο για να προβληθεί η Χίος.

Βέβαια, το διαδίκτυο είναι ένα γενικό εργαλείο που αποτελείται από διάφορους ιστότοπους που θα μπορούσαν να προβάλουν το νησί και με άλλους τρόπους. Ένας από αυτούς τους τρόπους μπορεί να είναι η δημιουργία μιας ιστοσελίδας, το λεγόμενο site, με τα όμορφα μέρη του νησιού και μπορούν να οργανώνονται διάφορες επισκέψεις στο νησί σε προσιτή τιμή και να

⁷¹ Stephen Williams, «Tourism Geography», Routledge, 1998

⁷² Βλάχος Αθανάσιος, Μαράντου Αστερία κ.α., Επιβλέπων: Δρ. Κοκκώσης Χάρης, Μεταπτυχιακή εργασία, «Η περιοχή Καρφάς της Χίου ως τουριστική περιοχή με επιπτώσεις στο περιβάλλον από την τουριστική ανάπτυξη», 1999

διαφημίζονται μέσα από την ιστοσελίδα μαζί με άλλες πληροφορίες. Επειδή όμως, υπάρχει ήδη ιστοσελίδα του νησιού θα μπορούσε απλώς να γίνονται συχνά αναβαθμίσεις ώστε να προβάλλεται η εξέλιξη του νησιού και η διατήρηση των όμορφων τοπίων, του περιβάλλοντος και της πολιτιστικής κληρονομιάς.

Ακόμη, ένας τρόπος για τη προβολή της Χίου είναι η διαφήμιση μέσω των μέσων κοινωνικής δικτύωσης όπως είναι το facebook, instagram, twitter και email. Αυτά είναι τα βασικά μέσα που πλέον χρησιμοποιούν σχεδόν όλοι οι άνθρωποι για να επικοινωνούν μεταξύ τους. Γι αυτό τον λόγο, θα ήταν μια καλή ιδέα να δημιουργηθούν σελίδες σε αυτά τα μέσα που θα ανανεώνονται συχνά με τις ποικίλες ομορφιές του νησιού. Οι πολλές όμορφες εικόνες από το νησί σε συνδυασμό με μία προσιτή περιγραφή τους μπορεί να προσελκύσει πλήθος τουριστών. Επίσης, το νησί θα μπορούσε να προβληθεί και με διάφορα βίντεο στο YouTube όπου θα φαίνονται τα πανέμορφα μέρη του νησιού με τις ξεχωριστές παραλίες και τα μοναδικά τουριστικά ενδιαφέροντα που μπορεί να έχει η Χίος.

Επιπροσθέτως, ένας τρόπος που θα μπορούσε να προβληθεί το νησί είναι η διαφήμιση μέσω τηλεόρασης. Η τηλεόραση όπως και το διαδίκτυο είναι ένα μέσο που πλέον δεν λείπει από πουθενά και όλοι τη παρακολουθούν. Αυτό σημαίνει πως θα ήταν μια καλή βάση για τη προβολή της Χίου μέσα από μία διαφήμιση των λίγων λεπτών. Ένα όφελος που μπορεί να έχει μέσα από τη διαφήμιση στη τηλεόραση είναι η μεγαλύτερη προσέλκυση τουριστών διότι θα βλέπουν κάτι που θα μοιάζει περισσότερο αληθινό.

Ένας πιο παραδοσιακός τρόπος διαφήμισης του νησιού θα ήταν η δημιουργία card postal, με τα πιο όμορφα και αξιόλογα σημεία του νησιού, τα όποια θα είναι τοποθετημένα σε όλα τα τουριστικά μαγαζιά και θα προβάλλονται και μέσω εικόνων στις ιστοσελίδες. Επίσης, θα μπορούσαν οι τοπικοί φορείς να δημιουργήσουν διαφημιστικά φυλλάδια του νησιού και να τα διαμοιράσουν στα γύρω νησιά να τα ανεβάσουν στα παραπάνω διαδικτυακά μέσα ακόμα και να συνεργαστούν με τουριστικά γραφεία σε διάφορα μέρη της Ελλάδος που θα προωθούν το νησί στους πελάτες τους με τη κατάλληλη συμφωνία.

Όλοι οι παραπάνω τρόποι προβολής είναι εύκολοι και μπορούν να αποτελέσουν το κίνητρο για τη προσέλκυση ξένων τουριστών. Βέβαια, όπως και αν προβληθεί η Χίος θα πρέπει να δοθεί έμφαση στις πιο αξιόλογες τοποθεσίες του νησιού που προσφέρουν διάφορες τουριστικές δραστηριότητες και μπορούν να συνδυάσουν διάφορα είδη τουρισμού. Για να επιτευχθεί η προβολή του νησιού είναι απαραίτητος ο κατάλληλος σχεδιασμός τουριστικής ανάπτυξης όπως έχει αναφερθεί και στα προηγούμενα υποκεφάλαια.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ-ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΗΣ ΧΙΟΥ

Οι προτάσεις/λύσεις που θα αναφερθούν σε αυτό το υποκεφάλαιο αφορούν κατά κύριο λόγο, τις δύο βασικές περιοχές του νησιού, τη Βολισσό και τον Καρφά, λόγω του ότι εκείνες οι τοποθεσίες έχουν διαφορετικά προσόντα να παρουσιάσουν σε έναν επισκέπτη, σε σχέση με τις υπόλοιπες.

Το νησί έχει βασίσει τη τουριστική του ανάπτυξη στην αύξηση και βελτίωση των τουριστικών εγκαταστάσεων, των κλινών, των παρεχόμενων υπηρεσιών και της ανάπτυξης διασύνδεσης του τουρισμού με τον πρωτογενή και τον δευτερογενή τομέα. Ο βασικός άξονας τουριστικής ανάπτυξης της Χίου αποτελούν οι παραδοσιακοί και αξιόλογοι οικισμοί της διότι συνδυάζει το ανθρωπογενές με το φυσικό περιβάλλον και τηρεί τις απαραίτητες προϋποθέσεις για την ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού.⁷³

Αυτό σημαίνει πως είναι αναγκαία η σύνταξη μελετών πολεοδομησης των παραλιακών οικισμών και ο έλεγχος της κατασκευής υποδομών για να επιτευχθεί η βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη αφού πρώτα προβλεφθούν τα μέρη που μπορεί να προκαλέσουν κινδύνους. Η σωστή κατασκευή μιας εγκατάστασης που μπορεί να υποψιαστεί τους πιθανούς κινδύνους των περιοχών, λαμβάνει μέτρα περιορισμού οικιστικής αταξίας και αυθαιρεσίας.

Ανοικοδόμηση των παραδοσιακών και ιστορικών οικισμών και η προστασία και ανανέωση των δασών μαζί με την παραδοσιακή αρχιτεκτονική αποτελούν τα βασικά στοιχεία της πολιτιστικής κληρονομιάς και εμφάνισης του νησιού. Άλλη μία πρόταση για την τουριστική ανάπτυξη της Χίου, είναι να αποτυπώνονται και να εκφράζονται τρόποι ζωής, τεχνικές, μέθοδοι, αισθητικές ομορφιές και καλλιτεχνικές προσεγγίσεις που εξελίχθηκαν με το πέρασμα των χρόνων. Επιπλέον, θα μπορούσε να αναδειχθεί η αρχιτεκτονική κληρονομιά του νησιού και οι εναλλακτικές τουριστικές δραστηριότητες που μπορούν να βοηθήσουν στην ήρεμη τουριστική ανάπτυξη. Στις μέρες μας, πολλά παραδοσιακά κτίρια αρχιτεκτονικής έχουν νέες χρήσεις και παρέχουν ποικίλλες λειτουργίες όπως τουριστικά καταλύματα. Υπάρχουν διάφορα είδη μορφών τουρισμού που μπορούν να αναπτυχθούν στο νησί όπως για παράδειγμα, νησιώτικος, οικολογικός, φυσιολατρικός, περιπατητικός, πολιτιστικός, ορειβατικός, φυσιολατρικός και θεραπευτικός. Ο κάθε επισκέπτης λοιπόν μπορεί να ικανοποιήσει κάθε του επιθυμία.

Ακόμη μία πρόταση για τη τουριστική ανάπτυξη του νησιού, είναι η σωστή χρήση και διατήρηση των βασικών πόρων που απαιτούνται για να είναι ένα μέρος όμορφο χωρίς μολύνσεις όπως είναι το πόσιμο νερό και οι ενεργειακοί πόροι. Αυτό σημαίνει, πως η διαχείριση αυτών των πόρων δεν πρέπει να γίνει με απομονωτικό τρόπο αλλά με σωστή ταξινόμηση αρμοδιοτήτων και συντονισμό δράσεων σε κάθε είδους επίπεδο (τοπικό, περιφερειακό, επαρχιακό και εθνικό). Με άλλα λόγια, θα

⁷³ Περιφερειακό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης Περιφέρειας Βορείου Αιγαίου

πρέπει να εφαρμοστεί ειδική στρατηγική περιλαμβάνοντας πολιτικές, διοικητικό και νομικό πλαίσιο και παροχή των σημαντικών οικονομικών πόρων. Η Χίος λόγω της ιστορίας της, των μνημείων της και τη παράδοση της μπορεί να αναπτυχθεί σε ένα σύγχρονο εναλλακτικό και εμπλουτισμένο τουρισμό που θα προσφέρει ένα μοναδικό τουριστικό προϊόν.

Η διατήρηση του φυσικού, ιστορικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος αποτελεί το βασικό στοιχείο για την ανάπτυξη όλων των δραστηριοτήτων που έχουν άμεση σχέση με τον τουρισμό. Σε κάποια άλλα νησιά, μπορεί να υπάρχει αυξημένη τουριστική ανάπτυξη αλλά έχει προκληθεί μερική καταστροφή στο οικιστικό και στο φυσικό περιβάλλον. Η Χίος όμως έχει διατηρήσει τον παραδοσιακό της χαρακτήρα που αποτελεί και τον βασικό άξονα της τουριστικής ανάπτυξης σε ένα περιβάλλον με χρώμα και διατήρηση των φυσικών του πόρων.

Όπως έχει ήδη αναφερθεί παραπάνω, θα γίνει πιο συγκεκριμένη αναφορά προτάσεων – λύσεων σε δύο περιοχές. Η μία είναι η Βολισσός και η άλλη ο Καρφάς.⁷⁴

- Βολισσός

Πρώτα απ' όλα, όλοι οι φορείς της περιοχής θα πρέπει να προσπαθήσουν να κάνουν τους υπάρχοντες νόμους να ισχύουν και να αποδείξουν στους επίδοξους επιχειρηματίες πως η αειφορική ανάπτυξη στον τουρισμό είναι πιο συμφέρουσα και επικερδής. Επιπλέον, θα πρέπει να επιδιωχθεί ο ποιοτικός τουρισμός, όπως πριν κάποια χρόνια, με την σωστή διαχείριση των τουριστικών επιχειρήσεων που αποτελεί το βασικό πλεονέκτημα για τη Χίο. Με το να υπάρχει σεβασμός προς το περιβάλλον (φυσικό ή δομημένο) αυξάνεται η διάρκεια της τουριστικής περιόδου, που συνεπάγεται με δυνατή πληρότητα, με υψηλότερες τιμές και με άλλες οικονομικές δραστηριότητες.

Ακόμη, θα πρέπει, στη Βολισσό, να γίνει κατανοητό ότι ο τόπος αυτός παρέχει όλες τις δυνατότητες για αειφόρα ανάπτυξη και να πεισθούν οι επιχειρηματίες πως σε αυτό το μέρος θα προκύψει σημαντικό όφελος για τις επιχειρήσεις τους λόγω των υπέροχων παραλιών και των ορεινών δραστηριοτήτων. Επίσης, θα μπορούσε να παραχθούν αγροτικά προϊόντα για τουριστική κατανάλωση και να συντηρούνται οι υδάτινοι πόροι ώστε να μην υπάρχουν σκουπίδια και λύματα.

Παραδείγματος χάριν, το λιμάνι με κάποιες διορθώσεις στα έργα υποδομής (π.χ. φως, νερό, τηλέφωνο κλπ) μπορεί να αυξήσει το ποσοστό του ιστιοπλοϊκού τουρισμού καθώς αποτελεί και ιστιοπλοϊκό καταφύγιο από τη δυτική πλευρά. Όσο αφορά τον θρησκευτικό τουρισμό, θα μπορούσε για παράδειγμα το μοναστήρι της Αγίας Μαρκέλλας να είναι διαθέσιμο στους επισκέπτες όλο τον χρόνο, με διαμονή στα κενά κελιά, καθώς στη γιορτή του το επισκέπτονται χιλιάδες προσκυνητές.

⁷⁴ Κοκκαλάς Νίκος, Ραφτοπούλου Παρασκευή, Διδάσκοντες: Κοκκώσης Χ., Παρπαΐρης Α., Μεταπτυχιακή εργασία, «Οι δυνατότητες για την εφαρμογή μοντέλων βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης στο Δήμο Ομηρούπολης που εξασφαλίζουν τη μακροχρόνια προστασία, διατήρηση και ανάδειξη των φυσικών, πολιτιστικών και κοινωνικών πόρων. Αποτύπωση της υφιστάμενης και προσδοκώμενης κατάστασης», 2000

Ταυτόχρονα και η εκκλησία του Αγίου Γεωργίου με τις σπάνιες τοιχογραφίες θα μπορούσε να θεωρηθεί ένα μεταβυζαντινό μνημείο που θα προσελκύει επισκέπτες θρησκευτικού τουρισμού. Άλλο ένα παράδειγμα είναι οι περιοχές που προσφέρουν ειδικές μορφές τουρισμού όπως είναι η περιοχή των Αγιασμάτων με τα ιαματικά λουτρά, το μοναδικό σπήλαιο του Αγίου Γάλακτος για σπηλαιοτουρισμός και οι φυσικές διαδρομές για περιπατητικό τουρισμό.

Μία επιπλέον πρόταση για αυτή τη περιοχή είναι η αξιοποίηση του ονόματος Αριούσιου οίνου όπου δόθηκε η ευκαιρία για τη δημιουργία οινοποιείου διαθέσιμο σε επισκέπτες. Όλες οι παραπάνω προτάσεις θα είχαν ακόμα μεγαλύτερο ενδιαφέρον εάν η Διεύθυνση Ενάλιων Αρχαιοτήτων αποδέσμευε λίγα μέτρα θάλασσας για τα άτομα που πραγματοποιούν καταδυτικό τουρισμό.⁷⁵

- Καρφάς

Σε αυτή τη περιοχή υπάρχει ο κίνδυνος να εξαντληθούν σε υπερβολικό βαθμό οι πόροι της εάν χρησιμοποιηθούν παραπάνω απ' όσο κρίνεται απαραίτητο. Γι αυτό το λόγο προτείνονται κάποιες ιδέες για τη τουριστική ανάπτυξη του νησιού.

Αρχικά, πρέπει να υπάρχει συρρίκνωση των τουριστικών μεγεθών ώστε η επιβάρυνση να είναι μικρότερη και μετατροπή των τουριστικών εισροών για αποδοτικότερα οικονομικά αποτελέσματα. Επιπροσθέτως, θα πρέπει να σχεδιαστεί ένα πλαίσιο οργάνωσης τουριστικής ανάπτυξης με τη βοήθεια του Δήμου Αγίου Μηνά όπου εκεί βρίσκεται τα στελέχη του επιστημονικού προσωπικού, σε συνεργασία με άλλους φορείς, οργανισμούς και επιχειρήσεις. Ακόμη, να υπάρχει τουριστική ανάπτυξη με ηρεμία, χωρίς δηλαδή να προκαλούνται επιπτώσεις στη περιοχή από τον μαζικό τουρισμό και να υπάρχει αυστηρός έλεγχος οικιστικής ανάπτυξης περιορίζοντας τις αυθαίρετες υποδομές ώστε να διατηρηθεί ένα όμορφο τοπίο.

Συνεχίζοντας, πρέπει να λειτουργεί σωστά το υδρευτικό δίκτυο αποχέτευσης με σκοπό να μην προκαλούνται ζημιές και να ληφθούν μέτρα περιορισμού στο θέμα της ηχορύπανσης από τα μπαρ, τα μεταφορικά μέσα κλπ. Άλλες προτάσεις που θα μπορούσαν να δοθούν είναι ο συνεχής καθαρισμός της παραλίας και η τοποθέτηση επιπλέον καλαθιών για τα απορρίμματα.⁷⁶

- Άλλες Περιοχές

Ανάλογα με τη περιοχή, προτείνονται και διαφορετικές λύσεις για τη τουριστική τους ανάπτυξη. Ο Κάμπος, για παράδειγμα μπορεί να αναπτυχθεί περισσότερο στηριζόμενος στον αγροτουρισμό. Άλλα τουριστικά ενδιαφέροντα που επικρατούν στο νησί στηρίζονται στον περιηγητικό, ποδηλατικό και περιπατητικό τουρισμό.

⁷⁵ Ευφημία Παπαευθυμίου, Μεταπτυχιακή εργασία, «Περιβαλλοντικές επιπτώσεις στη Βολισσό της Χίου λόγω του τουρισμού», 2000

⁷⁶ Βλάχος Αθανάσιος, Μαράντου Αστερία κ.α., Επιβλέπων: Δρ. Κοκκώσης Χάρης, Μεταπτυχιακή εργασία, «Η περιοχή Καρφάς της Χίου ως τουριστική περιοχή με επιπτώσεις στο περιβάλλον από την τουριστική ανάπτυξη» 1999

Επιπλέον, γίνονται σχέδια για διαθεσιμότητα αιθουσών όπου θα οργανώνονται διάφορα είδη συνεδρίων, με σκοπό να υπάρχει και συνεδριακός τουρισμός.⁷⁷

Στη κεντρική Χίο, μπορεί να συνδυαστεί ο αγροτουρισμός με τον περιηγητικό, θρησκευτικό και μεσαιωνικό τουρισμό, λόγω της Αναβατού, του μοναστηριού Νέας Μονής και της αρχιτεκτονικής των μεσαιωνικών χωριών αντίστοιχα. Στους μεσαιωνικούς οικισμούς υπάρχει η δυνατότητα διαφοροποίησης τους σε ξενοδοχειακά καταλύματα. Επιπροσθέτως, θα μπορούσε να οργανωθεί φεστιβάλ με διάφορα θέματα και να δημιουργηθούν εργαστήρια τέχνης στα οποία θα μπορούσαν να σπουδάσουν κάποια άτομα για σύντομο χρονικό διάστημα. Αυτό θα είχε ως αποτέλεσμα, τον συνδυασμό περισσότερων εναλλακτικών μορφών τουρισμού και τη προσέλκυση περισσότερων ξένων επισκεπτών.⁷⁸

Προς τη νότια Χίο, προτείνονται λύσεις για τη τουριστική ανάπτυξη που αφορούν κυρίως τον περιηγητικό τουρισμό σε Μεστά και Πυργί, τον θρησκευτικό τουρισμό σε μοναστήρια όπως της Παναγιάς Σικελίας, τον θαλάσσιο τουρισμό σε παραλίες όπως τα Μαύρα Βόλια, τον πολιτιστικό τουρισμό σε Αρμόλια και Πυργί και τον αγροτουρισμό. Στα Μαστιχοχώρια, δεν πρέπει να αξιοποιείται μόνο ο μεσαιωνικός χαρακτήρας αλλά και η μαστίχα. Θα μπορούσαν, επίσης, να οργανωθούν φεστιβάλ βυζαντινής μουσικής ή εκθέσεις Αναγεννησιακών πινάκων.⁷⁹

Η μαστίχα ως ένα ξεχωριστό προϊόν θα πρέπει να προωθηθεί σε μεγαλύτερο βαθμό καθώς μπορεί να χρησιμοποιηθεί και σε άλλα πράγματα όπως στην αρτοποιεία, στη μαγειρική, στη ποτοποιία, στη ζαχαροπλαστική και στην ιατρική καθώς έχει θεραπευτικές ιδιότητες. Ακόμη, θα πρέπει να δραστηριοποιηθούν όλοι οι απαραίτητοι φορείς για την κατασκευή Μουσείου Μαστίχας για να μπορούν και οι επισκέπτες να παρακολουθούν τη διαδικασία επεξεργασίας της μαστίχας έως τη παραγωγή της. Σημαντικό είναι να αναφερθεί πως πρέπει να ληφθούν μέτρα για τη προστασία του μαστιχόδεντρου με σκοπό να προβάλλεται η μορφή οικοτουρισμού.

Στη πλευρά της βόρειας Χίου είναι αναγκαία η ύπαρξη και λειτουργία ενός πολύπλοκου μοντέλου εναλλακτικών μορφών τουρισμού. Αυτό σημαίνει, πως πρέπει να συνδυάζεται ο περιηγητικός τουρισμός με θρησκευτικό στην Αγία Μαρκέλλα για παράδειγμα, ο θαλάσσιος τουρισμός (π.χ. στη Λήμνο), ο τουρισμός περιπέτειας (π.χ. στα βουνά Αμανής) και ο πολιτιστικός τουρισμός (π.χ. σε εκδηλώσεις στο μεσαιωνικό κάστρο της Βολισσού).⁸⁰

Όλα αυτά θα αποτελέσουν σε σημαντικό βαθμό κίνητρο για τη τουριστική ανάπτυξη αλλά και για τη προστασία του περιβάλλοντος. Σημαντικές ενέργειες για την αειφορική ανάπτυξη της περιοχής αποτελούν η δημιουργία νέου Χώρου

⁷⁷ Σπλίνης Α., Επιβλέπων: Παρπαΐρης Κ., Μεταπτυχιακή εργασία, «Η ανάπτυξη του τουρισμού στους παραδοσιακούς οικισμούς της Χίου και οι περιβαλλοντικές επιπτώσεις», 2001

⁷⁸ Κουδουμά Μαρία, Επιβλέποντες: Παρπαΐρης Α., Κοκκώσης Χ., Μεταπτυχιακή εργασία, «Τουρισμός και περιβάλλον στο Νησί της Χίου: Προβλήματα, Επιπτώσεις Προοπτικές και Δυνατότητες», 2001

⁷⁹ Κουδουμά Μαρία, Επιβλέποντες: Παρπαΐρης Α., Κοκκώσης Χ., Μεταπτυχιακή εργασία, «Τουρισμός και περιβάλλον στο Νησί της Χίου: Προβλήματα, Επιπτώσεις Προοπτικές και Δυνατότητες», 2001

⁸⁰ Σπλίνης Α., Επιβλέπων: Παρπαΐρης Κ., Μεταπτυχιακή εργασία, «Η ανάπτυξη του τουρισμού στους παραδοσιακούς οικισμούς της Χίου και οι περιβαλλοντικές επιπτώσεις», 2001

Υγειονομικής Ταφής Απορριμμάτων (ΧΥΤΑ) και ο συνεχής έλεγχος των αποχετεύσεων για ρυπάνσεις και μολύνσεις στο νησί.⁸¹

⁸¹ Αγγέλου Φανή, Γώτης Δημήτρης, Μονιούδης Γιάννης, Επιβλέποντες: Κοκκώσης Χ., Παρπαΐρης Α., Μεταπτυχιακή Εργασία, «Τουριστική Ανάπτυξη Β.Δ. Χίου, Δήμου Αμανής», 2000

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Όπως έχει αναφερθεί σε όλα τα προηγούμενα κεφάλαια, ο τουρισμός αποτελεί ένα πολυσύνθετο κοινωνικοοικονομικό φαινόμενο που εξελίσσεται με βάση τις σύγχρονες ανάγκες και τη τεχνολογία. Πολλοί που κάνουν τουρισμό είναι κυρίως για λόγους αναψυχής, ψυχαγωγίας, επαγγελματισμού, κλπ. Υπάρχουν διάφορες έννοιες που προσεγγίζουν τον ορισμό του τουρισμού αλλά σε όλες έχει το ίδιο νόημα απλά διαφέρει προς τον σκοπό του. Ο τουρισμός διακρίνεται σε ειδικές και εναλλακτικές μορφές τουρισμού ανάλογα τον λόγο που ταξιδεύει κάποιος (π.χ. εκπαιδευτικός τουρισμός).

Ο τουρισμός όμως σε έναν προορισμό μπορεί να επιφέρει διάφορες επιπτώσεις θετικές αλλά και αρνητικές που διακρίνονται σε οικονομικές (έσοδα-έξοδα), περιβαλλοντικές (φυσικό και ανθρώπινο περιβάλλον), κοινωνικές (τοπικές αξίες και παραδόσεις) και πολιτιστικές επιπτώσεις (φθορά των μνημείων, κλπ). Συγκεκριμένα, όσο αφορά το νησί της Χίου δεν έχει ιδιαίτερη τουριστική ανάπτυξη ενώ έχει πολύ όμορφα μέρη – αξιοθέατα για να προβάλλει. Παραδείγματος χάριν, έχει διάφορες τουριστικές τοποθεσίες (π.χ. Κωμόπολη των Καρδάμυλων), μεσαιωνικά χωριά (π.χ. Μεστά), εκκλησιαστικά μνημεία (π.χ. Νέα Μονή) και πανέμορφες και καθαρές παραλίες (π.χ. Αμμουδιά του Καρφά). Ακόμη, έχει διάφορες τουριστικές δραστηριότητες που συνδυάζονται με θάλασσα και στεριά. Η βασική μορφή τουρισμού στο νησί της Χίου, είναι ο αγροτουρισμός και αυτό αποδεικνύεται και από το διάσημο τουριστικό προϊόν που παράγει, δηλαδή τη μαστίχα.

Στο νησί όμως, λόγω του τουρισμού έχουν παρατηρηθεί περιβαλλοντικές επιπτώσεις, όπως μολύνσεις και ρυπάνσεις, ειδικά στις περιοχές Βολισσού και Καρφά. Ακόμη, διάφορα είναι τα προβλήματα του νησιού για τη τουριστική του ανάπτυξη, κυρίως, στο φυσικό, στο ανθρωπογενές ή στο πολιτιστικό και στο τουριστικό περιβάλλον. Κρίνεται απαραίτητο να υπάρχει τουριστικός σχεδιασμός που θα αναφέρεται και στη σχέση τουρισμού με βιώσιμης ανάπτυξης για τις κατάλληλες αναβαθμίσεις στο νησί με σκοπό τη μεγαλύτερη προσέλκυση ξένων επισκεπτών.

Συμπεραίνοντας λοιπόν με βάση όλα τα παραπάνω, η τουριστική ανάπτυξη σε έναν προορισμό αποτελεί το βασικό κίνητρο του τόπου για να επιφέρει οικονομικά κέρδη στο τόπο αλλά εφόσον υπάρχει καλά οργανωμένος τουριστικός σχεδιασμός. Αυτό σημαίνει πως πρέπει ανα τακτά χρονικά διαστήματα να γίνονται αναβαθμίσεις στις τουριστικές υποδομές και να εφαρμοστούν νόμοι για τη προστασία του περιβάλλοντος, είτε φυσικό είτε ανθρωπογενές.

Επιπροσθέτως, έχει γίνει κατανοητό πως ο τουρισμός μπορεί να προκαλεί κάποιες επιπτώσεις (θετικές και αρνητικές) στο περιβάλλον. στην οικονομία, στη κοινωνία και στον πολιτισμό ενός τόπου αλλά με τη σωστή δημιουργία ή διαμόρφωση του τουριστικού σχεδιασμού μπορεί να μειωθεί το ποσοστό των αρνητικών προβλημάτων. Βέβαια κάποιιοι τοπικοί φορείς δίνουν έμφαση στα οικονομικά οφέλη που δημιουργεί ο τουρισμός σε έναν τόπο αδιαφορώντας για τη προστασία του περιβάλλοντος, τη διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς, την

συντήρηση των τοπικών αξιών και παραδόσεων καθώς και για την αλλαγή στον τρόπο ζωής τους. Επίσης, ο τουρισμός μπορεί να διακριθεί σε διάφορες μορφές όπως είναι θρησκευτικός, πολιτιστικός, περιβαλλοντικός, επαγγελματικός, εκπαιδευτικός, ψυχαγωγικός, περιπατητικός, θαλάσσιος τουρισμός, αγροτουρισμός, κλπ, γεγονός που αποτελεί την ικανοποίηση κάθε επιθυμίας ενός τουρίστα.

Σε ότι αφορά τη τουριστική ανάπτυξη της Χίου με βάση τα παραπάνω, συμπεραίνεται πως η Χίος είναι ένα πολύ όμορφο νησί με αρκετά σημαντικό τουριστικό ενδιαφέρον προσφέροντας πολλά αξιοθέατα, μνημεία, μοναδική αρχιτεκτονική, τοπική παράδοση, φυσική ομορφιά και ποικιλόμορφες δραστηριότητες. Παρ' όλα αυτά όμως, δεν έχει αναπτυχθεί σημαντικά στον τουριστικό χώρο λόγω της έλλειψης του τουριστικού σχεδιασμού που θα συνδυάζει τον τουρισμό με τη βιώσιμη ανάπτυξη. Με εξαίρεση κάποιες περιοχές στο μεγαλύτερο ποσοστό του νησιού διατηρούνται οι τοπικές αξίες και παραδόσεις με αποτέλεσμα να μην υπάρχουν αναβαθμίσεις που θα προσεγγίσουν πολλούς τουρίστες και γι αυτό τον λόγο κρίνεται αναγκαίος ο τουριστικός σχεδιασμός.

Επίσης προβλέπεται πως εάν υπάρξει τουριστική ανάπτυξη στο νησί θα αυξηθούν οι θέσεις εργασίας και θα ιδρυθούν νέες υποδομές με αποτέλεσμα να υπάρξουν περισσότερες ευκολίες για τον ντόπιο πληθυσμό κυρίως στον οικονομικό τομέα αλλά και στην ικανοποίηση των αναγκών τους. Συνεπώς λοιπόν η τουριστική ανάπτυξη σε έναν προορισμό έχει αρκετά σημαντικά πλεονεκτήματα αλλά όχι μόνο. Είναι πολύ πιθανόν να προκληθούν προβλήματα σε κάποιον προορισμό και στα υλικά αγαθά και στο περιβάλλον αλλά και στις ανθρώπινες σχέσεις λόγω επιρροής από τη συμπεριφορά των τουριστών.

Ακόμη, η τουριστική ανάπτυξη στο νησί μπορεί να δημιουργήσει και αρνητικές επιπτώσεις και στο περιβάλλον και στη πολιτιστική κληρονομιά του νησιού. Παραδείγματος χάριν, υπάρχει ο κίνδυνος να προκληθούν μολύνσεις από τα υπερβολικά απορρίμματα και από τις μεγαλύτερες χρήσεις των μεταφορικών μέσων.

Τελειώνοντας, με βάση αυτή την εργασία καταλήγουμε στο συμπέρασμα πως η τουριστική ανάπτυξη επηρεάζεται από διάφορους παράγοντες σε έναν προορισμό όπως είναι το κλίμα του, οι δραστηριότητες που μπορεί να προσφέρει, οι παραλίες του, η φύση του, η πολιτιστική του κληρονομιά (π.χ. διατήρηση μνημείων), οι τοπικές αξίες και παραδόσεις, τα τοπικά παραδοσιακά προϊόντα, η συμπεριφορά των ντόπιων, τα τουριστικά καταλύματα και οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού που μπορεί να παρέχει σε έναν τουρίστα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ξενογλώσση Βιβλιογραφία

- Gunn Clare with Turgut Var, «Tourism Planning, Basic, Concepts, Cases, fourth edition», Routledge 2002

- Hall Michael & Lew Alan, «Sustainable Tourism, A Geographical Perspective», Longman, 1998

- Hudman Lloyd & Jackson Richard, «Τουριστική και ταξιδιωτική Γεωγραφία», Εκδόσεις Έλλην, 2000

- Mathieson Alister & Wall Geoffrey, «Tourism, economic, physical and social impacts», Longman, 1982

- Stabler M.J., «Tourism Sustainability, Principles to practice», Cab International, 1997

- Stephen Williams, “Tourism Geography”, Routledge, 1998

Ελληνική Βιβλιογραφία

- Ανδριώτης Κ. «Τουριστική Ανάπτυξη και Σχεδιασμός», εκδόσεις Αθ. Σταμούλης 2005
- Αγγέλου Φανή, Γώτης Δημήτρης, Μονιούδης Γιάννης, Επιβλέποντες: Κοκκώσης Χ., Παρπαΐρης Α., Μεταπτυχιακή Εργασία, «Τουριστική Ανάπτυξη Β.Δ. Χίου, Δήμου Αμανής», 2000
- Βλάχος Αθανάσιος, Μαράντου Αστερία κ.α., Επιβλέπων: Δρ. Κοκκώσης Χάρης, Μεταπτυχιακή εργασία, «Η περιοχή Καρφάς της Χίου ως τουριστική περιοχή με επιπτώσεις στο περιβάλλον από την τουριστική ανάπτυξη», 1999
- Γκρίμπα Ελευθερία, Κοντογεωργάκη Ελένη, Κοντογιάννη Μαρία, Διδάσκων: Χ. Κοκκώσης, Μεταπτυχιακή εργασία, «Επιπτώσεις της τουριστικής ανάπτυξης στο περιβάλλον σε περιοχές της Χίου, Λαγκάδα-Συκιάδα-Παντουκιάς», 1999
- Ευφημία Παπαευθυμίου, Μεταπτυχιακή εργασία, «Περιβαλλοντικές επιπτώσεις στη Βολισσό της Χίου λόγω του τουρισμού», 2000
- Επιμέλεια: Δρ. Στέφανος Καραγιάννης, Fennell David, «Οικοτουρισμός», Εκδόσεις ΕΛΛΗΝ, 2001
- Ηγουμενάκης Νίκος «Τουριστική Πολιτική» Interbooks 1999
- Κοκκώσης Χ., Τσαρτάς Π., Γκρίμπα Ε., «Ειδικές και Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού», Εκδόσεις Κριτική, Απρίλιος 2011
- Κοκκώσης Χ., Τσαρτάς Π., «Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη και Περιβάλλον» Εκδόσεις Κριτική 2001
- Κοκκαλάς Νίκος, Ραφτοπούλου Παρασκευή, Διδάσκοντες: Κοκκώσης Χ., Παρπαΐρης Α., Μεταπτυχιακή εργασία, «Οι δυνατότητες για την εφαρμογή μοντέλων βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης στο Δήμο Ομηρούπολης που

εξασφαλίζουν τη μακροχρόνια προστασία, διατήρηση και ανάδειξη των φυσικών, πολιτιστικών και κοινωνικών πόρων. Αποτύπωση της υφιστάμενης και προσδοκώμενης κατάστασης», 2000

- Κουτρούλη Βασιλική, Διδάσκοντες: Παρπαΐρης Α., Κοκκώσης Χ., Μεταπτυχιακή εργασία, «Επιπτώσεις της τουριστικής ανάπτυξης στο περιβάλλον του Δήμου Ιωνίας στο Νομό Χίου», 2000
- Κανελλόπουλος Χρήστος, «Προστασία του περιβάλλοντος & ξενοδοχεία. Οικονομική επένδυση και ηθική υποχρέωση», Περιοδικό «Τουριστική Αγορά», τεύχος 20, Ιούλιος-Αύγουστος 1997
- Κουδουμά Μαρία, Επιβλέποντες: Παρπαΐρης Α., Κοκκώσης Χ., Μεταπτυχιακή εργασία, «Τουρισμός και περιβάλλον στο Νησί της Χίου: Προβλήματα, Επιπτώσεις Προοπτικές και Δυνατότητες», 2001
- Λαγός Δημήτρης, «Τουριστική Ανάπτυξη και προστασία του περιβάλλοντος», άρθρο περιοδικού «Δημόσιος Τομέας», τεύχος 118, Απρίλιος 1996
- Περιφερειακό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης Περιφέρειας Βορείου Αιγαίου
- Pagje J. Stephen «Εισαγωγή στον Τουρισμό», Εκδόσεις Παπαζήσης, Ιούνιος 2006
- Σημειώσεις μαθήματος «Ειδικές και Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού» Χειμερινό Εξάμηνο 2016
- Σπλίνης Α., Μεταπτυχιακή εργασία, «Η ανάπτυξη του τουρισμού στους παραδοσιακούς οικισμούς της Χίου και οι περιβαλλοντικές επιπτώσεις», 2001
- Στυλιανός Κωνσταντίνος, Διδάσκων: Παρπαΐρης Α, Μεταπτυχιακή εργασία, «Οι επιπτώσεις του τουρισμού στα Μαστιχοχώρια της Χίου», 2001

Διαδικτυακή Βιβλιογραφία

- <https://eclass.upatras.gr>
- <https://docplayer.gr>
- <http://www.chiosnet.gr>
- <http://www.world-tourism.org>
- <http://www.gnto.gov.gr>